

„ Naslouchat - jednat - měnit

Příručka Rady Evropy o participaci dětí

Pro odborníky pracující pro děti a s dětmi

www.coe.int/children

Budování Evropy
pro děti s dětmi

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

” Naslouchat - jednat - měnit

Příručka Rady Evropy o participaci dětí

Pro odborníky pracující pro děti a s dětmi

Příručku připravili:
Anne Crowley
Cath Larkins
Luís Manuel Pinto

Rada Evropy

Název originálu:
“Listen - Act - Change”
Council of Europe Handbook on
Children's Participation for professionals
working for and with children

© Rada Evropy, říjen 2020

Text vznikl a bude využit s povolením Rady Evropy. Tento dokument je publikován na základě dohody s Radou Evropy, ale s výhradní odpovědností překladatele/ vydavatele.

Za obsah této publikace jsou odpovědní její autoři a nemusí být nutně vyjádřením oficiální politiky Rady Evropy.

Veškeré žádosti týkající se reprodukce nebo překladu celého tohoto dokumentu nebo jeho části zasílejte na adresu ředitelství pro komunikaci (F-67075 Strasbourg Cedex nebo publishing@coe.int). Veškerou další korespondenci týkající se tohoto dokumentu adresujte Generálnímu ředitelství pro demokracii.

Tato publikace vznikla díky zvláštní podpoře, kterou poskytla řada členských států Rady Evropy prostřednictvím dobrovolných příspěvků.

Fotografie na obálce: © shutterstock
Ministerstvo práce a sociálních věcí
Březen 2023, český překlad

Obálka a grafická úprava:
Oddělení výroby dokumentů
a publikací (SPDP), Rada Evropy

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
PODĚKOVÁNÍ	11
JAK POUŽÍVAT PŘÍRUČKU	13
ODDÍL 1: POROZUMĚNÍ PARTICIPACI DĚTÍ V TEORII A PRAXI	15
1.1 PRÁVO DĚTÍ BÝT SLYŠENY V ZÁLEŽITOSTECH, KTERÉ SE JICH TÝKAJÍ	15
Obrázek 1: Rozměry dětské participace	16
1.2 PROČ JE PARTICIPACE DĚTÍ TAK DŮLEŽITÁ?	17
1.3 PROCES PARTICIPACE DĚTÍ - CO JE S TÍM SPOJENO?	17
Obrázek 2: Participace jako průběžný proces, který vede ke změně	18
1.4 VLIV NA PROCESY PARTICIPACE	19
Obrázek 3: První schéma participace dětí	19
Obrázek 4: Druhá fáze schématu participace dětí	20
1.5 DĚLAT TO DOBŘE: BEZPEČNÁ, ETICKÁ, INKLUZIVNÍ A ÚČINNÁ PARTICIPACE	20
PRAKTICKÁ POZNÁMKA: Souhlas a ochrana dětí	21
1.6 PROSTŘEDÍ, KTERÉ TO UMOŽŇUJE	22
Příklad: Zvyšování povědomí o právech dětí na cestách	22
Příklad: Vládní portál pro děti a mládež	23
Rady a tipy: Začínáme	23
ODDÍL 2: ROZVOJ PARTICIPATIVNÍ ORGANIZACE A PROSTŘEDÍ	25
2.1 ZAJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI NA NEJVYŠŠÍ ÚROVNI	25
Příklad: Rozhovory a dialog s vládními ministry	25
2.2 POSOUZENÍ SOUČASNÉHO STAVU	26
Příklad: Nástroj pro hodnocení participací dětí (CPAT)	26
2.3 VYPRACOVÁNÍ ORGANIZAČNÍ POLITIKY A POSTUPŮ	27
Příklad: Strategie Eurochild pro participace dětí	27
Prostory a procesy	27
Obrázek 5: Prostory a aktivity formální a neformální participace	28
Příklad: Zdravotní péče přátelská k dětem	28
2.4 BUDOVNÍ PERSONÁLNÍ KAPACITY	29
Školení: Šampioni participace dětí	29
Zapojení dětí do náboru a výběru zaměstnanců	30
Příklad: Participace dětí při výběru ombudsmana	30
2.5 BEZPEČNÉ A DĚTEM PŘÁTELSKÉ MECHANISMY PODÁVÁNÍ STÍŽNOSTÍ	30
2.6 MONITOROVÁNÍ A KONTROLA PROVÁDĚNÍ	31
Checklist: Participace v institucích «alternativní péče»	31
Checklist: Třída přátelská k dětem a podporující jejich participaci	32
Rady a tipy: Dlouhodobá participace dětí	33

ODDÍL 3: PODPORA PARTICIPACE JEDNOTLIVÝCH DĚTÍ	35
Příklad: Právo být slyšen	36
3.1 PŘÍPRAVA A PLÁNOVÁNÍ	36
Příklad: Prostředí přátelské k právům dítěte	37
3.2 PROPOJENÍ S DĚTMI	37
3.3 IDENTIFIKACE PROBLÉMŮ A PRIORIT	37
3.4 ZJIŠŤOVÁNÍ NÁZORŮ DĚTÍ	38
Příklad: «BARNAHUS» (Dětský dům) speciální bezpečné prostředí	38
Příklad: Přístup k nezávislé podpoře při vyjadřování názorů	39
PRAKTIKÁ POZNÁMKA	40
Příklad: Za předpokladu kapacity	40
3.5 PŘIJÍMÁNÍ OPATŘENÍ	40
PRAKTIKÁ POZNÁMKA	41
Nejlepší zájem dítěte	41
3.6 NÁSLEDNÁ OPATŘENÍ	41
3.7 PŘEZKOUMÁNÍ, REFLEXE A NOVÝ ZAČÁTEK	42
Checklist: Zamyšlení nad diskriminací	42
Rady a tipy: Vazby s dětmi	43
ODDÍL 4: KOLEKTIVNÍ PARTICIPACE	45
4.1 PŘÍPRAVA A PLÁNOVÁNÍ	45
4.2 PROPOJENÍ S DĚTMI	46
Příklad: Mezigenerační podpora aktivismu	47
Příklad: Poradní skupina mládeže na konferenci o městech přátelských k dětem	47
Příklad: Společné stanovení priorit	48
Příklad: Poradní skupina pro tábor 2getherLAND	48
Příklad: Svaz litevských studentů	48
4.3 IDENTIFIKACE PROBLÉMŮ A PRIORIT	49
Příklad: Stanovení priorit pod vedením dětí	49
Příklad: Romské děti Mapa silných stránek a potřeb komunity	50
4.4 ZJIŠŤOVÁNÍ NÁZORŮ DĚTÍ	50
Příklad: Online průzkumy pro děti	50
Příklad: Využití metody photovoice k naslouchání	51
Příklad: Konzultace s malými dětmi o kvalitě služeb	51
PRAKTIKÁ POZNÁMKA: Základní pravidla nebo skupinové smlouvy	52
4.5 PŘIJÍMÁNÍ OPATŘENÍ	52
Příklad: Určení osob, které mohou být požádány o jednání	52
Příklad: Sebeobhajoba - zákaz používání pytlů na odpady	53
4.6 NÁSLEDNÁ OPATŘENÍ	54
Příklad: Následná opatření po konzultaci s dětmi	54
Příklad: Následné kroky po vznesení požadavků dětmi	54
4.7 PŘEZKOUMÁNÍ, REFLEXE A NOVÝ ZAČÁTEK	55
Rady a tipy: Priority odborníků z praxe pro kolektivní účast	56

ODDÍL 5: ZDROJE	59
5.1 PRÁVNÍ NORMY	59
5.2 POKYNY A PŘÍKLADY PRO PARTICIPACI DĚTÍ V RŮZNÝCH PROSTŘEDÍCH NEBO S RŮZNÝMI SKUPINAMI	59
5.3 ČINNOSTI (KOLEKTIVNÍ PARTICIPACE)	60
5.4 ADVOKACIE A DĚTSKÝ AKTIVISMUS	61
5.5 DALŠÍ ŠKOLENÍ	61
5.6 PARTICIPATIVNÍ INSTITUCE	61
5.7 MONITOROVÁNÍ A HODNOCENÍ	61
5.8 ZÁKLADNÍ TEORIE	62
5.9 OSTATNÍ	62
PŘÍLOHA 1: DEVĚT ZÁKLADNÍCH POŽADAVKŮ NA EFEKTIVNÍ A ETICKOU ÚČAST: DŮSLEDKY PRO PRAXI	65
1. POŽADAVEK PRVNÍ: PARTICIPACE JE TRANSPARENTNÍ A INFORMATIVNÍ	65
2. POŽADAVEK DRUHÝ: PARTICIPACE JE DOBROVOLNÁ	65
3. POŽADAVEK TŘETÍ: PARTICIPACE JE RESPEKTUJÍCÍ	65
4. POŽADAVEK ČTVRTÝ: PARTICIPACE JE RELEVANTNÍ	65
5. POŽADAVEK PÁTÝ: PARTICIPACE JE VHODNÁ PRO DĚTI	66
6. POŽADAVEK ŠESTÝ: PARTICIPACE JE INKLUZIVNÍ	66
7. POŽADAVEK SEDMÝ: PARTICIPACE JE PODPOROVÁNA ŠKOLENÍM PRO DOSPĚLÉ	66
8. POŽADAVEK OSMÝ: BEZPEČNÝ A CITLIVÝ VŮČI RIZIKŮM	67
9. POŽADAVEK DEVÁTÝ: PARTICIPACE JE ODPOVĚDNÁ	67
PŘÍLOHA 2: ZAJIŠTĚNÍ DOSTUPNÝCH INFORMACÍ: POKYNY	69
PŘÍLOHA 3: ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČÍ A ETIKY: KONTROLNÍ SEZNAM	70
PŘI PŘÍPRAVĚ ORGANIZACE	70
PŘED ZAHÁJENÍM ČINNOSTI	70
NA ZAČÁTKU A V PRŮBĚHU AKTIVITY	71
NA KONCI AKTIVITY	71
PŘÍLOHA 4: VÝZVA K NEDISKRIMINACI: DŮSLEDKY PRO PRAXI	72
PŘÍLOHA 5: VYSVĚTLOVÁNÍ ROLE DĚTÍ PŘI SETKÁNÍCH A POSTUPY: KONTROLNÍ SEZNAM	73
PŘÍLOHA 6: KOMUNIKACE S DĚTMI: KONTROLNÍ SEZNAM	74
ZAJIŠŤUJETE TO?	74
SPOJENÍ S DĚTMI JE UMOŽNĚNO, KDYŽ:	74
PŘÍLOHA 7: PŘÍPRAVA PRO KOLEKTIVNÍ PARTICIPACI: KLÍČOVÉ OTÁZKY	75
JAKÉ JSOU VAŠE CÍLE?	75
KDO BY MOHL BÝT ZAPOJEN?	75
JAK MŮŽETE ZAJISTIT, ABY NÁZORY DĚTÍ VEDLY K ČINŮM:	75
JAKÉ ZDROJE MŮŽETE ZAJISTIT?	75
PŘÍLOHA 8: PODPORA SVOBODY PROJEVU A SDRUŽOVÁNÍ: KONTROLNÍ SEZNAM	76

PŘEDMLUVA

Staré rčení „*děti mají být vidět a ne slyšet*“ naznačuje, že ještě nedávno nebyly názory a přání dětí vítány ani oceňovány. Důležité diskuse bylo třeba přenechat dospělým. Dnes díky úžasné práci dětí a jejich obhájců a úsilí mnoha organizací podporujících dětskou participaci víme, že děti jsou nejen schopny porozumět složitým situacím, ale jsou také schopny vyvolat důležitá opatření a hnutí ke zlepšení světa. V roce 2014 se Malala Júsafzaiová stala prvním dítětem, kterému byla udělena Nobelova cena za mír, čímž byl oceněn její jedinečný přínos k věci vzdělávání dívek navzdory všem překážkám. Ačkoli participace dětí není ničím novým, tento milník v uznání hodnoty dětské participace a příběh Malaly nás musí inspirovat k tomu, abychom se více snažili o zakotvení smysluplné a bezpečné participace dětí v naší práci a rozhodnutích, zejména pokud se jedná o taková, která přímo ovlivňují děti.

■ Jako čtenáři této příručky a odborníci pracující s dětmi nebo pro děti již jistě víte, jak velkou hodnotu má naslouchání dětem a reagování na jejich nápady. Participace dětí přináší mnoho výhod jednotlivcům i společnosti. Kromě toho je však důležité si uvědomit, že naslouchání dětským hlasům a zohledňování jejich názorů není dobrovolné. Je to lidské právo dítěte i projev demokracie. Je proto nejvyšší čas zintenzivnit uplatňování práv dětí na participaci.

■ Článek 12 Úmluvy OSN o právech dítěte, který vstoupil v platnost před více než 30 lety, potvrzuje právo dětí vyjadřovat své názory na všechny záležitosti, které se jich týkají, a právo na to, aby byly náležitě zohledněny. Doporučení Rady Evropy CM/ Rec (2012)2 o participaci dětí a mladých lidí mladších 18 let se snažilo toto právo v členských státech Rady Evropy uskutečnit a konkretizovat. Naše organizace rovněž učinila významné pokroky v začleňování participaci dětí do své práce tím, že zajistila, aby děti mohly ovlivňovat její činnost v oblasti stanovování norem, monitorování a budování kapacit, a tím, že na svých mezinárodních akcích přináší jejich působivé hlasy a silná poselství. Po sobě jdoucí strategie Rady Evropy pro práva dítěte prosadily opatření na podporu participaci dětí ve všech prostředích. Tato příručka proto představuje podstatný příspěvek k současné strategii pro práva dítěte (2016 až 2021).

■ Tato příručka je určena vám: odborníkům různého zaměření a vzdělání, kteří pracují s dětmi nebo pro děti a přímo či nepřímo ovlivňují jejich životy v různých prostředích. Věřím, že se budete cítit inspirováni a připojíte se k hnutí tím, že podniknete odvážné kroky k podpoře a praktickému uplatňování participace dětí. Naše stárnoucí společnost musí vytvořit prostor pro angažovanou a dynamickou mládež. Nejlepším způsobem, jak toho dosáhnout, je zajistit práva dětí a začít utvářet budoucnost pro děti a s dětmi.

Snežana SAMARDŽIĆ-MARKOVIĆ
Generální ředitelka pro demokracii, Rada Evropy

PODĚKOVÁNÍ

Příručku vypracovalo Oddělení pro práva dětí Rady Evropy a jejími autory jsou Anne Crowley, Cath Larkins a Luis Manuel Pinto z Centra pro práva dětí a mládeže ve spolupráci s University of Central Lancashire. Další poděkování patří 120 dětem, mladým lidem a dospělým, kteří přispěli svými nápady k vytvoření této příručky ve velmi krátkém čase. Naše poděkování patří také tisícům dětí, mladých lidí, členů rodin a komunit a odborníků z celé Evropy, kteří přispěli k našemu poznání za posledních 30 let participační praxe s dětmi. Snažili jsme se učinit zadost všemu, co jste nás naučili.

JAK POUŽÍVAT PŘÍRUČKU

Příručka je určena lidem, kteří pracují s dětmi ve školách a dalších vzdělávacích zařízeních, v nemocnicích a dalších zdravotnických zařízeních, v zařízeních alternativní péče, ve službách ochrany dětí, v imigračních a azylových službách, ve službách podpory rodin a v předškolních zařízeních. Je určena sociálním pracovníkům, učitelům, soudcům, právníkům, imigračním úředníkům, psychologům, státním úředníkům, pracovníkům s mládeží a pracovníkům denní péče. Cílem příručky je pomoci těmto a dalším odborníkům pochopit a podpořit právo dětí být vyslyšen. Nabízí praktické přístupy, které odborníkům pomohou „nastartovat“ participace dětí a zajistit, aby fungovala. Vysvětluje, co znamená pojem „participace dětí“, a ukazuje, jak mohou odborníci podporovat děti, s nimiž pracují jako s jednotlivci nebo skupinami, aby se podílely na rozhodnutích, která se jich týkají. Příručka podporuje přístup, jehož jádrem je proces, který navazuje dialog mezi dospělými odborníky a dětmi, přístup, který zvyšuje přístupnost pro všechny děti, a to včetně malých dětí, dětí se zdravotním postižením, romských dětí a dětí migrantů.

■ V ideálním případě by se tato příručka měla číst jako celek. Jednotlivé části však lze číst a používat i samostatně. Pochopení oddílu 1 usnadňuje použití praktických rad, které jsou uvedeny ve zbývajících částech příručky. Na to jsou zaměřeny další oddíly:

- ▶ Oddíl 1: Chápání participace dětí jako procesu: teorie a praktické souvislosti.
- ▶ Oddíl 2: Vytváření příznivého prostředí a naslouchajících institucí nebo systémů v oblasti zdravotnictví, vzdělávání, trestního soudnictví, přistěhovalectví a všech dalších veřejných služeb, které ovlivňují život dětí.
- ▶ Oddíl 3: Podpora participaci dětí jako jednotlivců.
- ▶ Oddíl 4: Podpora participaci dětí ve skupinách.
- ▶ Oddíl 5: Seznam užitečných zdrojů

■ Jednotlivé oddíly obsahují vybrané ilustrativní „příklady“ z praxe a řadu „praktických poznámek“, které poskytují rady pro odborníky, kteří se orientují v praktických otázkách participace dětí. „Kontrolní seznamy“ pro odborníky pracující s dětmi jsou uvedeny jak v hlavní části příručky, tak v přílohách (pro snadné kopírování a stahování). Tyto kontrolní seznamy jsou navrženy tak, aby odborníkům poskytly rychlý přehled o nejdůležitějších úvahách, například když rozvíjejí kulturu naslouchání v zařízeních „náhradní péče“ nebo vysvětlují dětem jejich úlohu při jednání nebo řízení. Každý oddíl je zakončen souborem „rad a tipů“. Příručka také pravidelně odkazuje na výsledky průzkumu, který byl proveden speciálně pro její přípravu; celkem bylo shromážděno 120 odpovědí, včetně odpovědí více než 50 dětí, ale také mladých lidí a dospělých.

ODDÍL 1

POROZUMĚNÍ PARTICIPACI DĚTÍ V TEORII A PRAXI

Tato část příručky pomůže odborníkům, kteří pracují v oblasti vzdělávání, zdravotnictví, alternativní péče, ochrany dětí, imigrace a azylu, podpory rodin a předškolních služeb, pochopit, co znamená pojem „participace dětí“ a jak důležitou roli mohou hrát při zohledňování názorů dětí při rozhodování. V této části jsou vysvětleny zásady a koncepce, které jsou základem pro praxi, proces, kvalitu a formy smysluplné, etické a udržitelné participace. Přečtěte si o:

- ▶ 1.1 Právo dětí být slyšeny v záležitostech, které se jich týkají
- ▶ 1.2 Proč je participace dětí tak důležitá?
- ▶ 1.3 Proces participace dětí co se s tím pojí?
- ▶ 1.4 Vliv na proces participace dětí
- ▶ 1.5 Dělat to dobře bezpečná, etická, inkluzivní a účinná participace
- ▶ 1.6 Podpůrné prostředí

1.1 PRÁVO DĚTÍ BÝT SLYŠENY V ZÁLEŽITOSTECH, KTERÉ SE JICH TÝKAJÍ

Úmluva OSN o právech dítěte (UNCRC), kterou přijalo Valné shromáždění OSN v roce 1989, zahrnuje právo dětí na zohlednění jejich názorů v záležitostech, které se jich týkají. Ustanovení uvedené v článku 12 úmluvy uvádí, že:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho týkají, přičemž názorům dítěte musí být věnována náležitá pozornost odpovídající jeho věku a vyspělosti.

2. Za tímto účelem musí být dítěti zejména poskytnuta možnost být vyslechnuto ve všech soudních a správních řízeních, která se ho dotýkají, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu, způsobem, který je v souladu s procesními pravidly vnitrostátního práva.

Článek 12 poprvé zavedl do mezinárodního práva v oblasti lidských práv uznání oprávnění a schopnosti dítěte ovlivňovat jednání a rozhodnutí, která se ho týkají. Zavádí povinnost změnit postavení dětí ve vztahu k dospělým jak na individuální, tak na kolektivní úrovni. Zpochybňuje myšlenku, že děti jsou pouze objekty ochrany dospělých. Děti jsou občany přítomnosti a budoucnosti s právy a schopnostmi ovlivňovat rozhodnutí týkající se jejich života a starostí.

Výbor OSN pro práva dítěte (CRC) chápe participaci jako součást článku 12 a práva na informace (článek 17) a svobody projevu, náboženského vyznání, svědomí, shromažďování a sdružování (článek 13 a článek 15). Pojem participace se velmi široce používá jako zkratka pro popis práva dětí na zapojení do rozhodování a činností, které se jich týkají, a na to, aby rozhodující orgány zohlednily jejich názory. Tyto články, zejména článek 13, rovněž poskytují podporu pro participaci dětí na aktivismu. V pokynech Výboru OSN pro práva dítěte k participaci dětí (známých jako *obecný komentář* OSN č. 12) se uvádí: „Děti se mohou podílet na činnosti, která je pro ně důležitá:

Svoboda projevu [článek 13] se týká práva zastávat a vyjadřovat názory a vyhledávat a přijímat informace prostřednictvím jakýchkoli médií. Tvrdí právo dítěte nebyt omezováno státem, který je smluvní stranou úmluvy, v názorech, které zastává nebo vyjadřuje. Jako takový ukládá smluvním státům povinnost zdržet se zásahů do vyjadřování těchto názorů nebo do přístupu k informacím a zároveň chránit právo na přístup ke komunikačním prostředkům a veřejnému dialogu.

— Výbor ministrů Rady Evropy přijal doporučení CM/Rec (2012)2 o participaci dětí a mladých lidí mladších 18 let (dále jen „*doporučení o participaci*“). Výbor ministrů vypracovává doporučení, která poskytují vodítka pro politiky, jež jsou vlády vyzývány k provádění na národní úrovni. Existence tohoto doporučení naznačuje význam, který členské státy přikládají participaci dětí, a poukazuje na potřebu opatření na podporu větší informovanosti a zlepšení praxe. *Doporučení o participaci* definuje participaci jako:

Jednotlivci nebo skupiny dětí mají právo, prostředky, prostor, příležitost a v případě potřeby podporu svobodně vyjadřovat své názory, být vyslechnuti a podílet se na rozhodování o záležitostech, které se jich týkají, přičemž jejich názorům je věnována náležitá pozornost odpovídající jejich věku a vyspělosti.

— *Doporučení o participaci* bylo vypracováno na základě komplexního přezkumu praxe participace dětí v řadě členských států a za přímého zapojení dětí do práce přípravného výboru. Zahrnuje práva dětí a mladých lidí být slyšeni ve všech prostředích, včetně škol, komunit a rodin, jakož i na vnitrostátní a evropské úrovni. Tato příručka má rovněž velmi praktickým způsobem přispět k odstranění zbývajících rozdílů mezi *doporučení o participaci* a úrovní jeho provádění v různých členských státech Rady Evropy.

— Normy Rady Evropy v dalších relevantních oblastech, jako je soudnictví vstřícné k dětem a sociální služby vstřícné k dětem, obsahují pokyny pro členské státy a pro mnoho různých odborníků pracujících s dětmi, jak uplatňovat práva jednotlivých dětí na slyšení v soudních a správních řízeních. Těmito normami se dále zabývá *oddíl 3* příručky zaměřený na práva jednotlivých dětí.

— Výbor OSN pro práva dítěte zdůraznil, že pro pochopení významu a rozsahu článku 12 je zásadní řada různých aspektů. Ty jsou shrnuty na obrázku 1 níže:

Obrázek 1: Rozměry dětské participace

ROZMĚR	VYSVĚTLENÍ
Univerzální atribut participace	
Vztahuje se na všechny děti bez rozdílu.	Participace je právem všech dětí. Je třeba usilovat o zapojení dětí, které jsou více marginalizované, včetně například dívek, dětí se zdravotním postižením, dětí z domorodých nebo menšinových etnických skupin, dětí v pohybu, pracujících nebo LGBTQI.
	Všichni jednotlivci mají právo podílet se na rozhodnutích, která se jich týkají. Je to zároveň otázkou lidské důstojnosti a úcty. Participace je také prostředkem realizace dalších práv. Například právo na spravedlnost vyžaduje, aby děti byly slyšeny.
Vztahuje se na děti jako jednotlivce i jako na skupinu.	Děti mají právo na to, aby jejich názory byly zohledněny v individuálních záležitostech, například ve školách nebo v řízeních o péči, a v rozhodnutích, která se jich týkají kolektivně, jako jsou místní nebo národní politiky nebo využívání zdrojů.
Vztahuje se na všechny záležitosti týkající se dětí	Participační práva se vztahují nejen na otázky často spojené s dětstvím, jako je vzdělávání nebo zdraví, ale také na širší otázky, jako je životní prostředí, doprava nebo přistěhovalectví.
Další atributy participace	
Vyžaduje různé formy pro různé kontexty	Právo na participaci platí stejně pro všechny věkové kategorie. Způsob, jakým se děti účastní, se bude lišit v závislosti na jejich zájmech, věku a schopnostech a bude vyžadovat různé prostředí, úroveň podpory a formy informací.
Zahrnuje různé přístupy a prostředky	Participace může probíhat online i offline, přímo i nepřímo. Participace může zahrnovat konzultace, aktivity vedené dospívajícími nebo dětmi a všechny činnosti mezi nimi.

Mocenský a odpovědnostní atribut participace

Participace není v rozporu s právem na ochranu	Děti mají nárok na veškerou ochranu podle Úmluvy o právech dítěte. Právo na participaci musí být realizováno v souladu s touto ochranou. Z participace plynou výhody ochrany.
Podpora dospělých	Děti mají jiné právní postavení než většina dospělých a nemají nárok na odškodnění. Děti mají právo přijímat veškerá rozhodnutí samostatně. Podpora ze strany dospělých musí být poskytována v závislosti na věku, kompetencích dítěte a kontextu. Dospělí jsou povinny se řídit nejlepším zájmem dětí
Podporuje postavení dětí	Participace dětí poskytuje příležitost k získání dalších znalostí, dovedností, sebedůvěry a zkušeností. Participace podporuje práva dětí a zvyšuje občanskou angažovanost. Odstranění překážek bránících posílení postavení dětí vyžaduje změnu postojů dospělých a kontrolu zdrojů.
Je to právo, nikoli povinnost	Děti mají právo se rozhodnout, zda chtějí vyjádřit svůj názor nebo se podílet na rozhodování o otázkách, které se týkají jich nebo jejich komunity. Některé děti, stejně jako mnoho dospělých, se pro participaci nerozhodnou. Nikdy by k tomu neměly být nuceny ani by na ně neměl být vyvíjen nátlak proti jejich vůli.

Převzato z: UNICEF (2018) *Conceptual Framework for Measuring Outcomes of Adolescent Participation*.

1.2 PROČ JE PARTICIPACE DĚTÍ TAK DŮLEŽITÁ?

Právo na participaci je důležité nejen jako právo a obecná zásada, ale také proto, že zohlednění názorů dětí v rozhodnutích a opatřeních, která se jich týkají, přináší dětem a komunitám významné okamžité i dlouhodobé výhody, včetně:

- ▶ **Zlepšení života, služeb a politik:** Děti mají jedinečné znalosti o svých životech, potřebách a obavách. Využití těchto znalostí, jejich nápadů a názorů může vést k efektivnějším, relevantnějším a udržitelnějším veřejným službám, lepším individuálním rozhodnutím pro děti a lepšímu naplňování individuálních i kolektivních práv dětí.
- ▶ **Zvýšená ochrana:** Právo a prostor být vyslechnut v bezpečí je prostředkem, který umožňuje čelit násilí, zneužívání, ohrožení, nespravedlnosti nebo diskriminaci. Budování kultury a mechanismů, které podporují a umožňují mluvit nahlas, umožní dětem napadat a odhalovat porušování jejich práv. Dospělí mohou děti chránit pouze tehdy, pokud vědí, co se v jejich životě děje a často jsou to pouze děti, které mohou tyto informace poskytnout.
- ▶ **Rozvoj kapacit:** Smysluplná participace umožňuje dětem a odborníkům získávat dovednosti, rozvíjet kompetence a rozšiřovat aspirace. Participace podporuje schopnost dětí občansky se angažovat a respektovat druhé a schopnost odborníků porozumět obavám lidí, se kterými a pro které pracují.
- ▶ **Přispívání komunitám:** Děti významně přispívají komunitám, ve kterých žijí. Jejich energie, dovednosti, aspirace, kreativita a nadšení mohou posílit demokratický diskurz, zpochybnit nespravedlnost, budovat občanskou společnost, mír a nenásilné řešení konfliktů a rozvíjet inovativní řešení dlouhodobých nerovností.
- ▶ **Větší odpovědnost:** Participace posiluje odpovědnost. Vytváření institucí a systémů, v nichž je třeba zohledňovat názory dětí, přispívá k vytváření systémů, v nichž mohou být lidé u moci voláni k odpovědnosti, pokud neplní své závazky. To zvyšuje důvěru dětí v systém.

1.3 PROCES PARTICIPACE DĚTÍ - CO JE S TÍM SPOJENO?

Doporučení o participaci uvádí, že „*má-li být participace účinná, smysluplná a udržitelná, je třeba ji chápat jako proces, nikoli jako jednorázovou událost, a vyžaduje trvalý závazek, pokud jde o čas a zdroje*“.

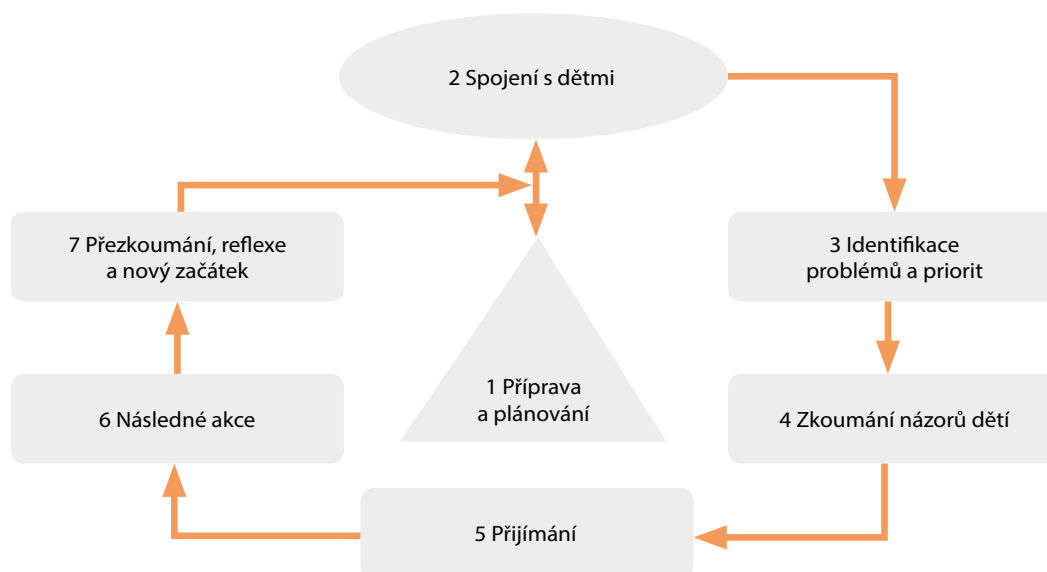
Doporučení o participaci a *obecný komentář* OSN č. 12 jasně ukazují, že nestačí pouze naslouchat dětem. Je také nutné vážně zvážit jejich názory a zohlednit jejich vyjádření při jakékoli následné činnosti. Pro uvedení této myšlenky do praxe byly vyvinuty různé modely.

— Smysluplná participace byla užitečně konceptualizována v „Lundyho modelu dětské participace“, který zahrnuje aspekty **prostoru, hlasu, publika a vlivu** (viz odkaz na [oddíl 5.8, základní teorie](#)):

<p>Prostor: Aby se děti mohly aktivněji podílet na ovlivňování záležitostí, které se jich týkají, musí mít možnost formulovat a vyjadřovat své názory a musí jim být poskytnut prostor a čas, aby tak mohly činit. Musí jim být poskytnuta příležitost získat důvěru, čas a „bezpečný a inkluzivní prostor“, aby mohly přispět svými názory.</p>	<p>Hlas: Vhodná a dostupná informovanost je důležitým předpokladem pro schopnost vyjádřit svůj názor a jednat o rozhodnutích. Dospělí mají povinnost hledat způsoby, jak dětem umožnit sdělit jejich názory, obavy nebo nápady.</p>
<p>Publikum: Důležité pro právo na participaci je, aby dospělí s respektem naslouchali tomu, co děti říkají. Právo vyjadřovat názory a přikládat jim náležitou váhu lze realizovat pouze tehdy, pokud názory dětí vyslechnou osoby, které mají pravomoc a autoritu na základě těchto názorů jednat.</p>	<p>Vliv: Právo na participaci nevede automaticky k tomu, aby se názory dětí aplikovaly za všech okolností a ve všech ohledech. Vyžaduje však, aby jejich názory byly řádně zváženy a aby každé následné rozhodnutí bylo dětem oznámeno s vysvětlením, jaký vliv měly jejich názory a proč bylo rozhodnutí přijato.</p>

— *Doporučení o participaci a obecný komentář* OSN č. 12 rovněž jasně uvádí, že participace dětí není jednorázovou záležitostí. Participace je průběžný proces, který nekončí vyjádřením názorů dětí a jejich následným předáním správnému publiku, ale zahrnuje dospělé a děti, kteří se podílejí na vytváření vlivu a změn na všech úrovních. Takové chápání participace podporuje děti a dospělé ve spolupráci při realizaci myšlenek prostoru, hlasu, publika a vlivu. Participace dětí zahrnuje opakované cykly: plánování a příprava, propojení s dětmi; identifikace cílů a priorit; zkoumání nápadů; přijímání opatření; následné kroky; přezkoumání a sdílení výsledků (viz obrázek 2; a [Larkins, C. \(2019\)](#)).

Obrázek 2: Participace jako průběžný proces, který vede ke změně

— V každé z těchto sedmi fází je důležité zamyslet se nad kvalitou nabízené participaci a formami vlivu, kterých mohou děti dosáhnout.

1.4 VLIV NA PROCESY PARTICIPACE

— V každé fázi procesu průběžné participace (příprava, navazování kontaktů, určování priorit, zkoumání, přijímání opatření, následné kroky, přezkoumání a opětovné zahájení) mohou mít děti k dispozici různé formy vlivu. Dosažitelná úroveň vlivu bude záviset na kontextu, cílech, čase, zdrojích a vlastních přáních dětí v rámci procesu. V některých fázích mohou být děti konzultovány, zatímco v jiných mohou převzít vedoucí úlohu.

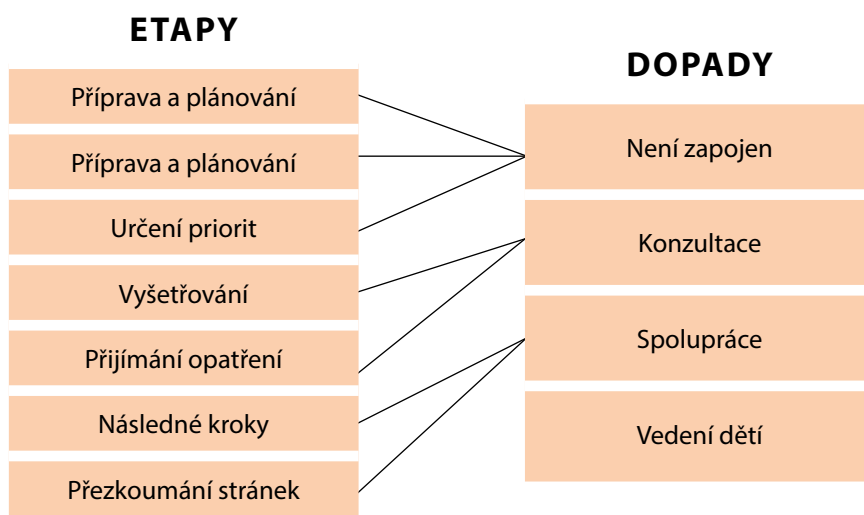
— Zamyšlení nad následujícími úrovněmi vlivu může pomoci určit, do jaké míry jsou děti zapojeny do procesu participace nebo v něm mají vedoucí úlohu:

- ▶ **Konzultativní participace:** při tomto přístupu dospělí zjišťují názory skupiny dětí a poté s těmito výsledky pracují způsobem, který je pro děti transparentní.
- ▶ **Spolupráce:** tento přístup nabízí větší míru partnerství mezi dospělými a dětmi. Vzniká tehdy, když dospělí po identifikaci problému, který je třeba řešit, zapojí děti do vymýšlení toho, co a jak je třeba udělat.
- ▶ **Participace řízená dětmi:** v rámci tohoto přístupu je dětem poskytnut prostor a příležitost k prosazování vlastních programů, k iniciování vlastních aktivit a k prosazování zájmů.

— Procesy participace, které začínají jako konzultační, se mohou stát více kolaborativními, protože děti i dospělí získají důvěru a porozumění. Spíše než o participaci jako o žebříku je proto užitečné uvažovat o ní jako o mřížce. Příležitosti ke zvýšení vlivu se mohou objevit v každé fázi a cyklu participačních procesů. Postupem času by měla být tendence k většímu přímému rozhodování dětí.

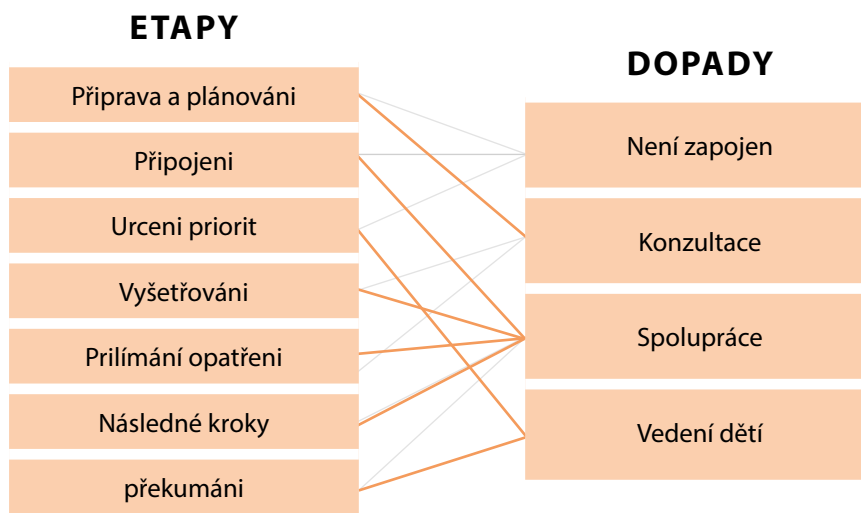
— Například obrázek 3 ukazuje typický postup od neparticipace ke spolupráci na praktickém příkladu. Ředitelka školy, ve které neprobíhaly participační aktivity, se rozhodla, že zlepšení školní dopravy by mělo být konzultováno s dětmi. Aby získala potřebné informace, požádala zaměstnance, aby napsali dotazník a požádali děti ve škole o názory. Ředitelka poté tyto nápady předložila vedení školy a dětské školní radě a na základě toho škola podnikla kroky vedoucí ke změně autobusové společnosti. O podporu rozhodnutí požádali dětskou školní radu. Společně informovali všechny děti ve škole a při hodnocení procesu se dohodli na větším zapojení dětí v následných rozhodovacích procesech.

Obrázek 3: První schéma participace dětí

— V druhé variantě tohoto příkladu (viz obrázek 4) byla školní rada dotázána, jak by se děti měly podílet na výběru nového autobusového dopravce. Školní rada ve spolupráci s pracovníky školy navrhla výzvu pro podání nabídky na nového poskytovatele autobusové dopravy. Součástí byl popis dovedností, které by řidiči autobusů měli mít. Několik dětí pak bylo součástí komise, která prováděla pohovory s možnými poskytovateli. Ředitel školy o výsledku výběrového řízení napsal do školního zpravodaje, aby se o něm dozvěděly všechny děti (a rodiče). Školní rada diskutovala o obou fázích tohoto participačního procesu a došla k závěru, že vliv dětí ve škole roste.

Obrázek 4: Druhá fáze schématu participace dětí

— Odborníci by měli zkoumat možnosti a přínosy různých přístupů v různých obdobích. Skutečně participativní prostředí vyžaduje mnohem více než jen vytvoření formální školní rady nebo skupiny uživatelů služeb. Zahrnuje vytvoření bezpečného, etického a inkluzivního participativního prostředí a podporu širších příležitostí pro vedení dětí, jejich vliv a dopad.

1.5 DĚLAT TO DOBŘE: BEZPEČNÁ, ETICKÁ, INKLUZIVNÍ A ÚČINNÁ PARTICIPACE

— Aby byla participace dětí bezpečná, etická, inkluzivní a účinná, obsahuje *obecná připomínka OSN č. 12* určuje devět základních požadavků, podle nichž by participace měla být:

- ▶ **Transparentní a informovaná:** dětem musí být informace o jejich právu svobodně vyjádřit svůj názor poskytnuty formou přístupnou, adekvátní jejich různorodosti a odpovídající věku. Zároveň je nutné jim dát informace o tom, že jejich názorům bude věnována náležitá pozornost, a o tom, jak bude tato participace probíhat, jaký bude její rozsah, účel a potenciální dopad.
- ▶ **Dobrovolná:** děti by nikdy neměly být nuceny vyjadřovat své názory proti své vůli a měly by být informovány, že mohou kdykoli ukončit svou účast. Například rozhodnutí vstoupit do školní rady musí být volbou dítěte (viz *praktická poznámka níže*).
- ▶ **Respektující:** dětem je třeba naslouchat, brát je vážně a zacházet s jejich názory s respektem.
- ▶ **Relevantní:** dětem musí být k dispozici příležitosti k vyjádření jejich názorů na otázky, které jsou skutečně důležité pro jejich život, a musí jim umožnit využít jejich znalostí, dovedností a schopností, a měly by jim být poskytnuty příležitosti k iniciování vlastních nápadů a činností.
- ▶ **Vstřícná k dětem:** přístupy k práci s dětmi by měly být přizpůsobeny jejich schopnostem. Měl by být k dispozici dostatečný čas a zdroje, aby děti byly náležitě připraveny, důvěřovaly celému procesu a mohly vyjádřit svůj názor. Je třeba vzít v úvahu skutečnost, že děti budou potřebovat různou úroveň podpory a formy zapojení v závislosti na svém věku a vyvíjejících se schopnostech.
- ▶ **Inkluzivní:** participace musí být inkluzivní, musí se vyhýbat stávajícím vzorcům diskriminace a podporovat možnosti zapojení všech dětí, včetně dívek i chlapců. Neměly by se vytvářet žádné předpoklady o tom, co konkrétní skupiny dětí mohou a nemohou dělat. Děti musí mít rovnou příležitost vyjádřit svůj názor a jejich příspěvky musí být reflektovány (*příloha 4* obsahuje rady pro odborníky týkající se inkluzivní praxe).
- ▶ **Podpořená dostatečnou přípravou:** učitelé a další dospělí potřebují přípravu, dovednosti a podporu, aby mohli účinně podporovat a vést participaci dětí. Jedná se například o dovednost naslouchat, spolupracovat s dětmi a účinně je, v souladu s jejich rozvíjejícími se schopnostmi, do participace zapojovat.
- ▶ **Bezpečná a citlivá vůči rizikům:** v určitých situacích může vyjádření názorů představovat riziko. Děti by měly mít pocit jistoty, že mohou kritizovat nebo zpochybňovat jakýkoli aspekt služeb, které jsou jim poskytovány, aniž by jim hrozil trest nebo odplata. Dospělí mají odpovědnost vůči dětem, se kterými pracují. Musí přijmout veškerá opatření, aby u dětských účastníků minimalizovali riziko násilí, vykořisťování nebo

jiných negativních důsledků jejich participace. Dospělí si musí uvědomit své právní a etické povinnosti a odpovědnost, například pokud jde o jejich vlastní chování nebo o to, co mají dělat, pokud jsou informováni o nevhodném chování jiných osob, a musí existovat systém pro hlášení jakýchkoli případů zneužívání. Činnosti musí být vyhodnoceny z hlediska rizik a musí být přijata opatření, která v maximální možné míře minimalizují zjištěná rizika pro děti (viz [příloha 3](#) - kontrolní seznam pro zajištění bezpečnosti při pořádání akcí a činností).

- ▶ **Zodpovědná:** je nezbytné sledovat a reagovat na všechny návrhy dětí. Zvyšuje to dopad participace dětí a respektování jejich práv. Děti mají právo na to, aby jim byla poskytnuta jasná zpětná vazba o tom, jak jejich participace ovlivnila jakékoli výsledky. Všude, kde je to vhodné, by děti měly mít možnost účastnit se následných procesů nebo činností. Je třeba vytvořit mechanismy, které dětem umožní podávat stížnosti a domáhat se nápravy. Je třeba monitorovat a vyhodnocovat participaci, pokud možno za účasti samotných dětí.

Podrobnější popis toho, co každý z těchto devíti požadavků znamená pro praxi, je uveden v dokumentu [Příloha 1](#) této příručky.

PRAKTICKÁ POZNÁMKA

Souhlas a ochrana dětí

Participace je dobrovolná. Je důležité, aby děti věděly, že mají právo se rozhodnout neúčastnit se nebo se aktivně rozhodnout zapojit. Děti by měly být vyzvány k podpisu souhlasu a před zahájením participace by měly mít čas prodiskutovat, co to znamená. Měly by být upozorněny, že svůj souhlas mohou kdykoli odvolat.

Za určitých okolností (například u dětí mladších 16 let) může být nutné získat také souhlas rodičů nebo zákonných zástupců, kteří budou potřebovat podobné informace. Při zvaní dětí k participaci byste měli dbát na to, aby dostaly informace o:

- obsahu
- co a proč budou dělat
- jak se získanými informacemi naložíte
- důvěrnosti a anonymitě
- kdy a jak získají zpětnou vazbu o tom, jak byly jejich názory zohledněny.

Někdy děti při setkání ve skupině nebo na bezpečném místě využijí příležitosti a hovoří o obavách, které mají o sobě nebo o druhých. V zájmu ochrany dětí může nastat situace, kdy bude nutné porušit mlčenlivost, například pokud je něčí život v bezprostředním ohrožení. Organizační postupy ochrany dětí a plně integrované zásady ochrany dětí musí pro tyto okolnosti stanovit rámec, určit role pro oznamování obav a podporu dětí a poskytnout o tom jasné informace dospělým i dětem. Děti by měly dostat jasné informace o tom, s kým mohou o svých obavách hovořit, a měly by být povzbuzovány, aby získaly podporu od někoho, komu důvěřují. Odborníci by měli děti informovat o okolnostech, za kterých by mohla být důvěrnost porušena, o tom, jaký druh informací by musel být předán, a o tom, jak by mohly mít možnost rozhodovat o tom, jakým způsobem se tak stane.

1.6 PROSTŘEDÍ, KTERÉ TO UMOŽŇUJE

— Klíčová opatření umožňující participativní prostředí jsou popsána v *Doporučení o participaci*:

A. Vytvoření právního a politického prostředí

— Právní normy a postupy jsou nezbytné k zajištění příznivého a ochranného prostředí, které dětem umožní účastnit se v atmosféře vzájemného respektu, důvěry a porozumění. Stanovení zákonných práv, jejich začlenění do politik a poskytnutí nezbytné rozpočtové podpory přispěje k vytvoření prostředí, v němž se participace stane institucionalizovanou a kulturně zakotvenou pro všechny děti, a nikoli pouze sérií krátkodobých a jednorázových aktivit. Ředitelé škol mohou zvážit zavedení zásad a postupů ve své škole, které zajistí, že děti budou mít právo být vyslechnuty při jakémkoli projednávání jejich vyloučení. Sociální pracovníci v mnoha zemích budou podle vnitrostátních zákonů povinni vyslechnout přání a pocity dítěte předtím, než učiní rozhodnutí, například o tom, kde bude dítě žít nebo chodit do školy. V některých členských státech mají děti postižené rozvodem ze zákona právo, aby jejich zájmy zastupovala nezávislá osoba jmenovaná rodinným soudem.

B. Podpora povědomí o právu na participaci

— Děti musí být seznámeny se svými právy na participaci a s tím, jak mohou být tato práva v dané instituci, procesu nebo systému využity. Vzdělávání o právech dítěte by mělo být zakotveno ve školních osnovách. Děti by měly být podporovány všemi odborníky, aby si vybudovaly dovednosti a sebedůvěru při vyjadřování svých názorů. Školy, nemocnice, zdravotní kliniky, denní centra, soudy a uprchlická centra by měly dětem poskytovat informace o možnostech participace v jazyce a formátu, kterému rozumí. Například dětská uprchlická centra (viz příklad níže: Děti na cestách) budou potřebovat různé prvky informací v různých obdobích.

— Všichni odborníci, kteří pracují s dětmi, potřebují také školení o právech dětí na participaci na vzdělávání, a to jak na úrovni před zahájením, tak i na úrovni dalšího vzdělávání. To by jim mělo umožnit pochopit důsledky pro jejich individuální situaci, instituce nebo systémy, v nichž pracují, i veřejné politiky, které mají dopad na životy dětí, s nimiž pracují. Pokud například soud zavádí nové organizační politiky s cílem zlepšit participaci dětí v řízení, poskytněte školení o požadovaných kompetencích všem příslušným soudním odborníkům (soudcům, státním zástupcům, advokátům atd.) a uživatelům soudu. Odborníci pracující s dětmi by měli rodičům a dětem poradit, že děti mají svá práva, včetně práva být vyslechnuty, a pomoci jim promyslet důsledky. Tuto roli mohou převzít například zdravotní sestry, učitelé, pracovníci denní péče a lékaři, kteří s rodiči a dětmi pravidelně komunikují.

PŘÍKLAD

Zvyšování povědomí o právech dětí na cestách

Na Balkáně zřídila organizace *Savé the Children* mobilní týmy, které pracují s dětmi a rodinami uprchlíků a migrantů na různých vstupních a výstupních místech mezi zeměmi a v tranzitních centrech. Jedním z úkolů těchto týmů bylo poskytovat jim ústní informace v jejich vlastních jazycích o tom, jak mohou vyjádřit své obavy, a podporovat příležitosti pro dívky a chlapce na cestách, aby mohli vyjádřit své názory. To poukazuje na to, jak lze děti na cestách podpořit v participaci prostřednictvím:

- „místa naslouchání“, která poskytují dětem v pohybu příležitosti, aby jim pomohla rozvíjet jejich pozitivní strategie zvládnání a podpořila je v přístupu ke službám, péči a ochraně.
- Konzultace s dívkami a chlapci různého věku (v táborech, tranzitních centrech, na ulici), které zjišťují jejich názory a slouží jako podklad pro tvorbu, monitorování, hodnocení a učení programu.
- Vyslechnout názory jednotlivých dětí a pečlivě je zohlednit při rozhodování, které se jich týká, zejména při řešení případů ochrany dětí.
- Posilování neformálních sociálních sítí dětí a podpora dětských skupin a sdružení v uprchlických a vnitřně vysídlených táborech, na ulici a v dalších tranzitních komunitách.
- Sdílení informací a školení dívek a chlapců (v různých věkových skupinách) o právech dítěte, ochraně, rovnosti žen a mužů, životních dovednostech v centrech pro děti a mládež a dalších zařízeních.
- Podporovat dívky a chlapce, aby organizovali své vlastní iniciativy na podporu informovanosti, činnosti a obhajoby, aby se účastnili komunitních mechanismů ochrany dětí, prováděli participativní

akční výzkum a účastnili se procesů v oblasti politiky a praxe na nižší než národní, národní, regionální a globální úrovni, které se jich týkají.

Další informace: Příručka [programu Save the Children \(2018\) Children on the Move Programme Guide](#) a [Příručka Rady Evropy o přístupu k právům, informacím a postupům vstřícným k dětem v migraci](#).

C. Vytváření příležitostí k participaci

— Dětem musí být poskytnut čas a příležitosti, aby jejich názory byly vyslyšeny a aby mohly ovlivňovat rozhodnutí a opatření, která se jich týkají. To vyžaduje více než jednorázové konzultace. Vyžaduje to „institucionalizaci“ příležitostí pro jednotlivé děti a skupiny dětí, aby byly vyslyšeny například v jejich domovech, školách, místních komunitách, zdravotnictví, ochraně dětí, na pracovištích a v soudních systémech a vnitrostátních procesech. Vyžaduje rovněž podporu dětí při organizování, identifikaci otázek, které se jich týkají, a získání přístupu k příslušným tvůrcům politik. Je rovněž zapotřebí příležitostí k provádění výzkumu, vypracování strategií činnosti, poskytování vzájemné podpory a vedení kampaní a prosazování změn, a to jak online, tak tradičnějšími cestami.

— Školy, nemocnice, policejní stanice a všechny veřejné služby by měly vytvořit mechanismy zpětné vazby, jejichž prostřednictvím by děti mohly sdílet své obavy, zkušenosti a nápady na zlepšení služeb a přístupu k nim. K tomu by mohly sloužit například jednoduché webové stránky nebo aplikace v chytrém telefonu (viz následující příklad), ale měly by zahrnovat i tradičnější cesty.

PŘÍKLAD

Vládní portál pro děti a mládež

V Německu spolková vláda vytvořila portál pro mládež s informacemi pro děti, který umožňuje přímý dialog mezi dětmi a politiky. Portál byl založen v roce 2005 a poskytuje dětem od 12 let možnost seznámit se s aktuálními politickými otázkami, provádět výzkum, vypracovávat strategie činnosti, poskytovat si vzájemnou podporu a vést kampaně a prosazovat změny. Více informací: www.mitmischen.de

RADY A TIPY

Začínáme

Při psaní této příručky jsme se radili s více než 120 dětmi a dospělými z celé Evropy, kteří nám poskytli rady, jak čelit některým výzvám, s nimiž se všichni potýkáme, když se snažíme, aby byla participace dětí účinná a inkluzivní. Reflexe participace s cílem identifikovat výzvy, kterým čelíme, a hledání rad u dalších zkušených lidí (včetně dětí) je vždy nezbytnou součástí procesu. Zde je několik rad a tipů, které vám pomohou začít:

- budovat sítě a vazby a podporovat partnerské organizace, aby podporovaly snahy dětí ovlivňovat rozhodování.
- Začněte s menšími aktivitami a budujte důkazní základnu, zdokonalujte přístupy a plánujte další etapu.
- K efektivní, kvalitní a etické participaci jsou zapotřebí prostředky, ale s kvalifikovanými facilitátory lze dosáhnout mnoha úspěchů i s malým rozpočtem. Učte se ze zkušeností a rozvíjejte participační praxi, jakmile to zdroje a důvěra dovolí.
- Zajistěte dostatek času na přípravu a podporu dětí při zapojení.
- Oslovte děti z různých prostředí a odstraňte překážky. Děti jsou stejně jako dospělí velmi rozdílné a rády se účastní různých akcí různými způsoby. Nejlepší radou je vyzkoušet a prověřit řadu různých metod a přístupů a pracovat s dětmi samotnými.
- Využijte různé metody, jak děti oslovit a pozvat je k participaci.
- Nechte si od dětí poradit, jak kontaktovat jejich vrstevníky, a zapojte je do procesu.
- V pravidelných intervalech kontrolujte své postupy s dětmi a spolupracovníky a učte se za pochodu.

ODDÍL 2

ROZVOJ PARTICIPATIVNÍ ORGANIZACE A PROSTŘEDÍ

Tato část se zaměřuje na organizace nebo systémy, v nichž odborníci pracují - například školy, střediska předškolního vzdělávání, nemocnice, zdravotní kliniky, úřady, soudnictví a systémy ochrany dětí. Zkoumá, jak lze organizace a systémy přizpůsobit nebo změnit, aby se vytvořil prostor, který bude více respektovat děti a umožní jim vyjádřit své názory s důvěrou a jistotou, a jak posílit kapacitu pro participaci. Cílem je začlenit participaci dětí do každodenního rozhodování o jednotlivých dětech a do fungování a řízení organizací či systémů. Toho je dosaženo zavedením vysoce kvalitních, průběžných a na právech založených procesů participace v celé organizaci, včetně reprezentativní struktury, jako jsou školní rady, fóra pacientů a uživatelů služeb.

— Odborníci mohou podniknout řadu kroků, které jim pomohou spoluvytvářet s dětmi prostředí, v němž se může dařit smysluplné, etické a efektivní participaci:

- ▶ 2.1 Zajištění odpovědnosti na nejvyšší úrovni
- ▶ 2.2 Posouzení současného stavu hry
- ▶ 2.3 Tvorba organizační politiky a postupů
- ▶ 2.4 Budování personální kapacity
- ▶ 2.5 Zavedení bezpečných a dostupných mechanismů pro podávání stížností
- ▶ 2.6 Monitorování a kontrola provádění

2.1 ZAJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI NA NEJVYŠŠÍ ÚROVNI

— Prvním krokem každého participačního procesu je zajistit závazek, že politiky a služby budou koncipovány s ohledem na potřeby a práva dětí a mladých lidí, kteří budou mít skutečné slovo a skutečnou možnost volby ohledně politik a služeb instituce nebo agend, které se jich týkají. Učitelé, sociální pracovníci, zdravotníci, psychologové, soudní sociální pracovníci, právníci, soudci a politici, kteří chtějí zlepšit rozsah a praxi participace dětí ve své organizaci nebo agentuře, by měli hledat spojence (pokud možno včetně dětí a starších odborníků) a budovat sítě. Odborníci by měli tyto spojence zapojit do přehodnocení způsobu, jakým lze přerozdělit zdroje pro participaci dětí, aby bylo možné podporovat procesy participace, které uspokojují potřeby všech dětí. Rozvoj infrastruktury a budování organizačních kapacit vyžaduje čas, odhodlání, dostatečnou podporu zaměstnanců a závazek přijmout přístup založený na organizačním učení. Z velké části je stejně jako zdroje zapotřebí změna kultury a je důležité, aby se vedoucí pracovníci cítili být její součástí a šli příkladem. Rozhovory a dialog (viz příklad níže) mezi dětmi a vedoucími pracovníky nebo ministry mohou vytvořit porozumění a podněty pro tento druh změny.

— Odborníci, kteří chtějí podpořit participaci dětí ve své organizaci nebo instituci, takzvaní „mistrři“ participace dětí (viz příklad na druhé straně), by měli připravit informace, které ilustrují výhody participace dětí a zdůrazňují právní a politické povinnosti, které ji umožňují. Měli by poskytnout vedoucím pracovníkům rady ohledně některých snadných prvních kroků, které je třeba podniknout, a poté na tento pokrok navázat dalšími radami, jak je uvedeno v této části příručky. *Kontrolní seznamy* na konci oddílu 2 ilustrují ve dvou různých prostředích klíčové prvky instituce přátelské k dětem a podporující jejich participaci.

PŘÍKLAD

Rozhovory a dialog s vládními ministry

Ve Finsku obsadila 20. listopadu 2019 stovka dětí (ve věku 5-17 let) z celé země vládní palác a tři hodiny pracovala s 15 ministry a 40 úředníky. Absolvovaly workshopy o sociálních médiích, globálním oteplování, dobré životní úrovni a připravily prohlášení nazvané «Dětská závěť». Prohlášení předali kancléři a náměstkovi ministra spravedlnosti a projednali ho na zasedání vlády nazvaném «večerní škola», což je neformální pracovní setkání pořádané jednou týdně.

Problémy, které děti identifikovaly, byly následně zohledněny na několika místech. Například ministr pro rodinu a sociální služby [vznesl](#) přání dětí, aby byl stanoven nízký práh pro přístup ke službám v oblasti duševního zdraví. Otázky vznesené dětmi byly prosazeny při tvorbě připravované [Národní strategie pro děti](#). Akce také pomohla mnoha rozhodujícím činitelům uvědomit si, že mohou s dětmi a mladými lidmi skutečně pracovat a že děti mají důležité perspektivy a úvahy. To může působit jako podnět k tomu, aby v budoucnu více zohledňovali začlenění dětí.

Viz <https://www.lskl.fi/bloei/lasten-tahto-politiikan-tulisi-olla-vuorovaikutusta-ia-kuuntelua/>.

2.2 POSOUZENÍ SOUČASNÉHO STAVU

— Vytváření participativního prostředí vyžaduje strategický přístup reagující na místní faktory, jako je politické prostředí, správní struktury, počet obyvatel a dostupné zdroje. Je třeba posoudit současnou situaci v oblasti participaci dětí, aby bylo možné určit osvědčené postupy a oblasti, které je třeba zlepšit. Do takového hodnocení by měly být zapojeny děti. [Nástroj Rady Evropy pro hodnocení participace dětí \(Children's Participation Assessment Tool - CPAT\)](#) poskytuje vládám rady a návod, jak provést sebehodnocení politiky a praxe v porovnání s ustanoveními [Doporučení o participaci](#).

— Odborníci, kteří změnu vedou, by měli spolupracovat se všemi zúčastněnými stranami (včetně dotčených dětí) na definování konkrétních cílů pro různé činnosti v oblasti participace, které mají být prováděny (například fóra uživatelů služeb, navrhování postupů pro podávání stížností). Tyto cíle by měly zahrnovat cíle týkající se zapojení různých skupin dětí a cíle týkající se výsledků (například dopad na život dětí, na odborné porozumění a praxi, na politiku, plánování a právo a na postoje veřejnosti). To pomůže vyjasnit myšlení a zajistit společné porozumění mezi dětmi, zaměstnanci a partnerskými organizacemi. Předpokládejte, že priority dětí se mohou lišit od priorit odborníků.

PŘÍKLAD

Nástroj pro hodnocení participaci dětí (CPAT)

[Nástroj](#) Rady Evropy [pro hodnocení participace dětí](#) poskytuje rámec 10 ukazatelů, podle kterých členské státy hodnotí politiku a praxi v souvislosti s [doporučení o participaci](#). Členské státy shromažďují informace od dětí, odborníků pracujících s dětmi a vládních úřadů. Hodnocení upozorňuje na oblasti vyžadující pozornost a plánuje další opatření. Zpětná vazba na hodnocení pomocí tohoto nástroje, které provedlo přibližně 10 členských států (ke květnu 2020), ukazuje, že samotný proces přispívá k většímu povědomí o smyslu a významu participace dětí; zvyšuje zájem o posílení možností participace a upozorňuje na nedostatky v současných právních předpisech, politice a provádění. Prvky nástroje mohou pomoci při rámcovém hodnocení praxe na úrovni organizace nebo v konkrétním kontextu. Například ukazatel 7 popisuje informační opatření, která by měla být zavedena v dětských domovech, školách, nemocnicích a dalších místech, kde se pracuje s dětmi.

Ukazatel 7: Děti jsou informovány o svém právu podílet se na rozhodování.

Vládní úřady a úřady poskytující klíčové služby dětem jsou povinny poskytovat informace o právech dětí a mladých lidí na participaci, včetně informací o mechanismech podávání stížností, právních procesech a možnostech participace ve vlastních organizacích a v rozhodovacích nebo plánovacích procesech. Informace dostupné ve formátech vstřícných k dětem, a to i prostřednictvím sociálních sítí, by měly být přístupné dětem různého věku a schopností. Měly by být k dispozici na místech, která jsou dětem přístupná, jako jsou specializované internetové stránky nebo linky důvěry. Vzdělávání o právech dětí, včetně práva na participaci, je povinnou součástí školních osnov. Existují veřejné informační a vzdělávací programy (ideálně jako součást národní strategie), které zvyšují povědomí široké veřejnosti, dětí, mladých lidí, rodičů a odborníků o právu dětí na participaci, včetně práva zakládat dětské nebo mládežnické organizace nebo být jejich součástí.

2.3 VYPRACOVÁNÍ ORGANIZAČNÍ POLITIKY A POSTUPŮ

Participativní způsoby práce musí být podloženy organizačními zásadami a postupy vypracovanými ve spolupráci s dětmi. Tyto zásady a postupy budou muset zakotvit praxi, která umožní a zajistí, aby děti mohly sdílet své názory, aby je odborníci mohli zohlednit a aby byla podporována inkluze. Komplexní politika vypracovaná organizací Eurochild týkající se participaci dětí v rámci jejich vlastní sítě představuje užitečný model, který je třeba zvážit.

PŘÍKLAD

Strategie Eurochild pro participace dětí

Společnost Eurochild vypracovala příkladnou politiku participace dětí, která je součástí její [strategie participaci dětí](#). Ta byla vytvořena společně s dětmi. Strategie stanoví celkové poslání a politiku zapojování dětí do různých aspektů práce organizace Eurochild a podpory činností vedených dětmi, včetně ovlivňování činností, kampaní, strategického plánování a akcí. Popisuje úlohu Dětské rady Eurochild (ECC) a národních fór Eurochild (NEF), jakož i provozní pravidla a opatření pro uznávání a hodnocení. Děti jsou i nadále zapojeny do vývoje politiky prostřednictvím pravidelného monitorování a přezkumů.

Participace vyžaduje rozvoj vztahů s dětmi, které jsou založeny na vzájemné důvěře a respektu. Politiky a postupy, které organizace přijímají, by proto měly podporovat podmínky, které umožňují pozitivní mezilidské vztahy s dětmi. Zapojení dětí je pak nedílnou součástí každodenní praxe, nikoliv jen dodatečnou myšlenkou nebo příležitostným zaškrtáváním políček, a jejich rozhodování o vlastní péči, vzdělávání nebo jiných aspektech jejich života je průběžným procesem.

Vzhledem k tomu, že vytváření participativního prostředí pro děti zpochybní převládající postoje k dětem, musí strategie participace dětí obsahovat mechanismy, které kontrolují a přezkoumávají dodržování zákonných povinností. Strategie participace by proto měly výslovně vyžadovat, aby organizace prokázaly, jak zohlednily názory dětí, aby děti měly přístup k mechanismům pro podávání stížností, pokud nejsou uplatňována jejich práva ovlivňovat rozhodnutí, a aby bylo zakotveno monitorování, hodnocení a přezkoumávání, přičemž by mělo být zajištěno, aby se na něm podílely i děti.

Politiky a postupy by měly umožňovat spoluvytváření řady prostorů a procesů, jejichž prostřednictvím mohou děti ovlivňovat a podílet se na rozhodování a získávat zpětnou vazbu. Odborníci se budou muset zamyslet nad tím, jak nejlépe a udržitelně umístit veškeré dětské struktury (jako jsou fóra a poradní skupiny) v rámci organizací, aby mohly ovlivňovat rozhodovací platformy pro dospělé (např. správní rady a tribunály). Ti, kdo řídí změny, by měli pracovat na zavedení mechanismů, které ve všech zařízeních zajistí, aby názory dětí byly prezentovány na příslušných místech, a aby vedly k reálným opatřením. Odborníci by měli zvážit, jak mohou vybudovat jasné a přímé vazby mezi jakýmkoliv novými strukturami pro děti a odpovídajícími strukturami pro dospělé a zajistit, aby se dospělí a děti v paralelních strukturách navzájem znali a spolupracovali.

Prostory a procesy

Konečným cílem je rozvíjet osvědčené postupy v celém prostředí - ve škole, ve zdravotnických zařízeních, v pedagogicko-psychologické poradně nebo v domově pro seniory - a institucionalizovat participaci. Ve školách lze například vytvořit kulturu respektu k názorům dětí, a to prostřednictvím přístupu k učení zaměřeného na dítě ve stylu [školy respektující práva](#) nebo [Reggio Emilia](#). Tato hnutí vycházejí z profesionálního a institucionálního závazku k individualizovanému učení, přičemž děti na základě vysvětlování a zkušeností chápou, že mohou ovlivňovat své vlastní vzdělávací programy. Využívání různých neformálních a formálních prostor a aktivit v různých fázích procesů kolektivní participace může zvýšit pocit inkluze všech, a to způsobem, který odpovídá jejich potřebám. Například děti ve formálních prostorech mohou identifikovat problémy, ale jejich názory lze zkoumat v neformálních prostorech. To může pomoci formálním prostorům stát se inkluzivnějšími (viz [příloha 4](#) o zpochybnování nezamýšlené organizační diskriminace). Na obrázku 5 níže jsou uvedeny některé nejběžnější formální a neformální prostory, které by mohly být součástí procesů participace.

Obrázek 5: Prostory a aktivity formální a neformální participace

Formální prostory poskytují příležitosti k zapojení dětí do řízení a rozhodování:

- ▶ Specializované mechanismy, včetně školních rad, fór pacientů nebo uživatelů služeb.
- ▶ Jednorázové konzultace a dotazy
- ▶ Pravidelná skupinová setkání
- ▶ Schránky na návrhy
- ▶ Webové platformy
- ▶ Online portály pro zpětnou vazbu

Neformální prostory jsou součástí každodenní praxe zaměřené na děti: umožňují dětem naslouchat, jak a kdy to považují za vhodné. Poskytují informace pro rozhodování o osobní péči a službách jako celku a mohou zahrnovat:

- ▶ Trávení času s dětmi
- ▶ Průběžný dialog
- ▶ Pozorování
- ▶ Naslouchání spontánní komunikaci

■ Při vytváření a zlepšování prostor a aktivit pro participaci dětí myslete na devět základních požadavků na bezpečný, chráněný, inkluzivní a příjemný zážitek pro děti (viz [příloha 1](#), devět zásad pro efektivní a etickou participaci a [příloha 3](#), kontrolní seznam týkající se bezpečnosti a pohody).

■ Mezi další organizační politiky a postupy, které by odborníci měli považovat za důležité pro institucionalizaci praxe participace v rámci své organizace, patří:

- ▶ Soubor standardů kvality nebo charty pro služby (vypracované za účasti dětí), které pomohou zajistit, aby se participativní přístup rozšířil na celou organizaci a zavedl participaci jako uznávaný způsob práce.
- ▶ Zapracování participace do popisu práce a zahrnutí práce na participaci jako součást úvodního školení a hodnocení zaměstnanců.
- ▶ Zavedení *bezpečných a dostupných mechanismů pro podávání stížností* (viz bod 2.5).

■ Politika je samozřejmě nedostatečná, pokud se zároveň neposkytne podpora a nevznikne odhodlání a dovednosti zaměstnanců pro nové způsoby práce.

PŘÍKLAD

Zdravotní péče přátelská k dětem

[Doporučení Rady Evropy o zdravotní péči vstřícné k dětem](#) obsahuje standardy v mnoha oblastech, včetně například participace dětí:

- Usnadní provádění zásady uvedené v článku 6 Ovíedské úmluvy, která stanoví, že s rostoucím věkem nebo vyspělostí dětí by se při rozhodování o jejich vlastním zdraví mělo stále více přihlížet k jejich názorům.
- Zakládají všechna rozhodnutí týkající se zdraví dětí na jejich nejlepším zájmu v procesu, do kterého jsou zapojeny samotné děti a jejich rodiny.
- Zlepšení zdravotní výchovy, aby se děti mohly informovaně rozhodovat o zdravém životním stylu.
- Konzultování a zapojení dětí a případně jejich rodin do plánování, hodnocení a zlepšování služeb zdravotní péče.
- Usnadnění vývoje vhodných praktických nástrojů pro zdravotníky, aby mohli uplatňovat přístup ke zdravotní péči vstřícné k dětem.

V [některých členských státech](#) se toto doporučení nyní provádí. Existují také normy na národní úrovni, například ve Španělsku je udělován status «[Nemocnice přátelské k dětem](#)» zařízením, která zajišťují, aby děti měly přístup k informacím o svém zdravotním stavu. Tyto informace pomáhají dětem podílet se na rozhodování o každodenní péči a léčbě jejich zdravotního stavu, jakož i o lékařských zákrocích.

2.4 BUDOVÁNÍ PERSONÁLNÍ KAPACITY

— Zaměstnanci každé organizace by měli být středobodem jakékoli strategie participaci a odborníci budou muset naplánovat procesy pro budování jejich schopnosti pracovat novými způsoby. Pro rozvoj znalostí, postojů, dovedností a sebedůvěry jakéhokolí týmu určete a podpořte mechanismy pro:

- ▶ Poskytování školení o právech dětí a jejich participaci.
- ▶ Zajistit, aby všichni zaměstnanci měli dostatek času na aktivní naslouchání dětem.
- ▶ Zapojení zaměstnanců do přímých sezení/projektů s dětmi.
- ▶ Zajištění participace vrcholového vedení na některých aktivitách.
- ▶ Organizování stínování pro děti v rámci instituce/organizace.
- ▶ Budování vazeb s rodiči a rodinami.
- ▶ Identifikace stávajících a nábor nových „šampionů“ v oblasti participace dětí (viz níže).
- ▶ Zapojení dětí do poskytování školení a náboru zaměstnanců (viz níže).

Školení

— *Doporučení o participaci* vyzývá členské státy, aby:

posílili odborné kapacity týkající se participace dětí a mladých lidí u učitelů, právníků, soudců, policistů, sociálních pracovníků, komunitních pracovníků, psychologů, pečovateli, úředníků komunitních domů a věznic, zdravotníků, úředníků, imigračních úředníků, náboženských představitelů a zástupců médií, jakož i vedoucích organizací dětí a mládeže.

— Pokud je to možné, měly by se na budování kapacit podílet samotné děti a mladí lidé jako školitelé a odborníci. Naplánujte si tedy, jak děti a mladé lidi do školení zapojit, a využijte k tomu *oddíl 4*, který vám poradí, jak tento proces učinit participativním, a *oddíl 5*, v němž najdete užitečné zdroje.

— Školení pro děti a odborníky by mělo být vypracováno na základě analýzy vzdělávacích potřeb. Organizace nebo instituce budou mít v některých oblastech silné stránky a v jiných slabiny. Odborníci by měli zvážit dovednosti všech pracovníků v týmu nebo organizaci a položit si následující otázky:

- ▶ 1. Rozumějí konceptu participace dětí, jak je uveden v této příručce a v *doporučení Rady Evropy o participaci* a v *obecném komentáři OSN č. 12*?
- ▶ 2. Odpovídají školení pracovníků požadovaným postojům, kompetencím a znalostem?
- ▶ 3. Které aspekty participačních procesů jsou relevantní pro jejich roli?
- ▶ 4. Potřebují někteří zaměstnanci nové znalosti a dovednosti, aby mohli plnit své povinnosti?
- ▶ 5. Má organizace kontakty na dospělé a děti, kteří by mohli pomoci poskytnout relevantní informace a zajistit školení?
- ▶ 6. Jaký je nezbytný časový rámec pro zavedení tohoto vzdělávacího programu?
- ▶ 7. Jak zjistíte, že školení proběhlo úspěšně?

Šampioni participace dětí

— „Šampioni“ dětské participace mohou být dospělí nebo děti, kteří věří, že dětská participace je a měla by být mocným nástrojem pro zlepšení praxe, obvykle na základě vlastních zkušeností, hodnot a pochopení toho, jak funguje. Tito lidé mohou být skutečnými katalyzátory změn a jakýkoli vytvořený program budování kapacit by se měl zaměřit na zapojení stávajících šampionů v rámci organizace a nábor nových. Šampioni mohou být „svědomím“ organizace, připomínat ostatním důležitost zapojení dětí a poskytovat podporu a důvěru v to, jak to nejlépe udělat. Mohou přinášet nové způsoby myšlení a práce a pomáhat vytvářet prostor pro inovace. Podporují změny v celé organizaci, nejsou jediní, kdo pracuje participativním způsobem. Klíčové otázky, které je třeba zvážit, zahrnují:

- ▶ Existují v této organizaci zastánci participaci dětí?
- ▶ Jaké jsou jejich pozice?
- ▶ Jak jsou podporováni při vytváření sítí a propagaci svých vizí a znalostí?
- ▶ Jaké jsou nejlepší způsoby vytváření nových šampionů ve vaší organizaci?

Zapojení dětí do náboru a výběru zaměstnanců

Existuje mnoho příkladů participace dětí na náboru a výběru zaměstnanců nebo dobrovolníků ve zdravotnictví, ochraně dětí, vzdělávání a alternativní péči. Děti mohou být zapojeny v jakékoli fázi - při sestavování popisu pracovních míst a specifikací osob, při výběru do užšího výběru, jako členové formální komise pro pohovor nebo jiných hodnotících center. Existují osvědčené metody a modely, včetně následujících:

- ▶ **Paralelní panel pro děti a mládež.** Tato varianta vytváří jedinečnou příležitost pro děti a mladé lidi, aby plánovali, organizovali a usnadňovali své vlastní zapojení. Mohou mít velkou kontrolu nad formátem rozhovoru a svou rolí v něm.
- ▶ **Řízená skupinová diskuse.** Při ní se sejdou všichni uchazeči a jsou vyzváni, aby buď postupně odpovídali, nebo otevřeně diskutovali o několika tématech nebo tvrzeních, která se vztahují k dané pozici nebo k dětem a mladým lidem, s nimiž budou pracovat.
- ▶ **Smíšený panel dospělých a mladých lidí.** V této skupině zasedají vedle dospělých i děti, obvykle ve formální komisi pro pohovor. Uchazeči by měli být informováni o rozdílných rolích členů komise.

Při náboru potřebují děti stejně jako dospělí školení a podporu. Ujasněte si, jakou roli děti hrají, jaké konkrétní aspekty práce nebo specifikace osoby budou posuzovat a jakou váhu budou mít jejich názory při konečném výběru. Váha různých aspektů specifikace osoby (například strategické plánování a finanční řízení nebo znalost problematiky mladých lidí a dovednosti v práci s dětmi) se může u jednotlivých členů výběrových komisí lišit.

PŘÍKLAD

Participace dětí při výběru ombudsmana

V Irsku byly děti zapojeny do procesu výběru veřejného ochránce práv pro děti v letech 2014/2015. Poté, co byly vybrány prostřednictvím školních sítí a s podporou organizací občanské společnosti na základě řady kritérií rozmanitosti (pohlaví, rasa, schopnosti a socioekonomická skladba, včetně zřídka slyšených dětí a mladých lidí), byly konzultovány podle dvou různých věkových skupin (základní školy a mladí lidé). Proces vedl příslušný ministerský útvar a zahrnoval metodiky odpovídající věku. S dětmi byly nejen konzultovány «ideální vlastnosti» nového ombudsmana, ale některé z nich byly skutečně vybrány, aby se zúčastnily pohovoru s dospělými kandidáty na ombudsmana. Tento proces byl většinou zúčastněných stran hodnocen jako uspokojivá zkušenost a představoval důležitou kolektivní zkušenost.

Zdroj: Department of Children and Youth Affairs, Irsko, srpen 2020.

2.5 BEZPEČNÉ A DĚTEM PŘÁTELSKÉ MECHANISMY PODÁVÁNÍ STÍŽNOSTÍ

Děti mají právo podat formální nebo neformální stížnost nebo napadnout rozhodnutí soudu či jiné správní řízení. Podpora při podávání stížností by měla být poskytována dětem ve všech zařízeních, jako jsou školy, střediska denní péče, dětské domovy, nemocnice nebo nápravná zařízení. Děti by měly mít dobrý přístup k relevantním informacím a nezávislému obhájci, který jim pomůže účinně využívat postupy. Děti by měly mít možnost obrátit se na ombudsmana nebo osobu ve srovnatelném postavení, aby bylo zajištěno, že stížnosti budou v případě potřeby projednány mimo prostředí, které je příčinou problému.

Zavedení zákonem předepsaných postupů pro podávání stížností, které jsou vstřícné k dětem, je jedním z deseti ukazatelů, které Rada Evropy vypracovala v rámci [nástroje pro hodnocení participací dětí \(CPAT\)](#), aby pomohla členským státům při hodnocení jejich pokroku směrem k úplné implementaci [Doporučení o participaci](#).

Postupy pro podávání stížností, které jsou vhodné pro děti, mají následující prvky:

- ▶ **Jsou bezpečné a dostupné.** Děti jsou například chráněny před jakoukoli odplatou. Zkušenosti ilustrují, jak se děti musí cítit bezpečně a důvěřovat opatřením pro řešení svých obav a stížností, než je začnou využívat. Existují pozitivní příklady proaktivního přístupu, který je vyžadován u dětí přicházejících do alternativní péče, které jsou informovány o tom, že jakákoli stížnost nebo obava bude vyslyšena a brána vážně a že se jí bude zabývat nezávislá osoba.

- ▶ **Dětem jsou poskytovány informace a pomoc, aby mohly podat a uplatnit stížnost.** Mnoho veřejných služeb má postupy pro vyřizování stížností zákazníků, ale informace jsou často velmi technické. Průzkum provedený pro účely této příručky poukázal na příklady nemocnic a škol, které vytvářejí přístupné informace o tom, jak vyjádřit svou obavu a kdo může poskytnout podporu při jejím řešení.
 - ▶ **Informace jsou k dispozici ve formátech vhodných pro věk a schopnosti dětí.** Přístupné informace mohou mít podobu letáků, brožur, plakátů pro školy a specializovaných webových stránek rozmístěných na místech, kde je děti mohou najít. Jeden vedoucí dětského domova vysvětlil, že na nástěnce v domově je po celou dobu umístěn plakát s vysvětlením, jak funguje postup pro podávání stížností, a s telefonními čísly, na která se mohou děti důvěrně obrátit. (Viz [příloha 2](#) příručky, kde jsou uvedeny některé rady týkající se vytváření přístupných informací).
 - ▶ **Jsou dobře zavedeny mechanismy následných opatření, postoupení a reakce.** Aby byly účinné, musí být demontovány změny prováděné v reakci na oprávněné stížnosti. **f** Včasná zpětná vazba je sdělována přímo dětem. Zpětná vazba by měla být v přístupném formátu. Pokud nejsou termíny dodržovány, podpořte děti, aby se proti zpoždění ohradily a pomohly věci rozhybat (nebo najděte někoho jiného, kdo to dokáže).
- UNICEF (2019) vypracoval nástroj s podrobnými pokyny k [mechanismům podávání stížností vstřícným k dětem](#), zásadám, které je třeba dodržovat, klíčovými prvkům, které je třeba zvážit, běžným problémům a způsobům, jak překonat problémy, který obsahuje také řadu příkladů z různých zemí.

2.6 MONITOROVÁNÍ A KONTROLA PROVÁDĚNÍ

■ Vytváření participativního prostředí vyžaduje pravidelné příležitosti k reflexi praxe, k přezkoumání pokroku a k zachycení a sdílení poznatků a úspěchů. Průběžná reflexe a sebehodnocení ze strany zaměstnanců a dětí může pomoci zvýšit přístup k příslušným *prostorům* a *publiku* a také zajistit, aby děti zažívaly inkluzivní příležitosti k *vyjádření* svých názorů a *ovlivňování* rozhodnutí (viz [strana 16](#), oddíl 1). Pro zaneprázdněné pracovníky je často obtížné zastavit se a zamyslet se nad tím, co dělají. Participativní organizace nebo prostředí budou mít zásady a postupy, které povzbuzují a podporují zaměstnance, aby si udělali čas na reflexi a učení se.

■ Vytvoření participativního prostředí pro děti může být pro některé organizace velkým krokem. Pro jiné organizace to může znamenat jen řadu malých kroků vpřed oproti jejich stávající praxi. Ať už se jedná o velké nebo malé kroky, zúčastnění zaměstnanci a děti musí vědět, že je bezpečné pojmenovat všechny problémy, se kterými se při změně institucionálního prostředí setkali.

■ Vytvoření prostředí, ve kterém je bezpečné pojmenovat a reflektovat problémy a úspěchy, vyžaduje kromě času také kombinaci jistoty, ochrany a anonymity. Ochranu a anonymitu lze zajistit tím, že se zajistí způsoby předávání poznatků, které jsou odosobněné, třeba prostřednictvím schránek na podněty a skupinových diskusí bez přítomnosti vedoucích pracovníků. Nejdůležitější je však zajistit ujistění tím, že se dětem, jejich obhájčům a přidruženým odborníkům jasně sdělí, že se jedná o učící se organizaci. Doufáme, že z příručky jasně vyplývá, že učení a hledání účinných způsobů, jak zajistit inkluzivní a účinnou participace dětí, je nepřetržitý proces.

CHECKLIST

Participace v institucích «alternativní péče»

Zvláště důležité je, aby se zařízení alternativní péče stala «naslouchajícími institucemi». Ve formálnějších zařízeních může být obtížné aplikovat pozitivní a rodinný styl rozhovoru a naslouchání. Je třeba podniknout cílené kroky k tomu, aby personál vyslechl a náležitě zohlednil názory dětí a respektoval jejich občanská práva.

Mezi užitečné rady týkající se těchto záměrných kroků pro odborníky pracující s dětmi patří:

- Naslouchejte dětem, jejich přáním a sdělením, která dávají o způsobu, jakým přijímají jakékoli informace.
- Požádejte děti, aby se vyjádřily, pomůže to jim i dospělým zhodnotit, zda porozuměly tomu, o čem se mluvilo.
- Dejte dětem možnost klást otázky.
- Nechte jim prostor pro vyjádření jejich pocitů a vytvořte jim k tomu příležitost.

- Když děti promluví, povzbudte je a pochvalte.
- Komunikujte s dětmi jednoduchým jazykem, který je pro ně jasný a srozumitelný v závislosti na jejich věku a úrovni vyspělosti.
- K tomuto účelu použijte pomůcky, jako jsou kresby, fotografie, osobní předměty dítěte, hračky včetně malých panenek (nebo jednoduché kousky dřeva, které představují klíčové osoby v životě dítěte: matku, otce, bratra, sestru, prarodiče, sebe sama).

Děti by se měly podílet na rozhodování o uspořádání a výzdobě místností, včetně vlastního pokoje a společných prostor. Mělo by se tak dít vřelým způsobem, který podporuje společné soužití. Každému dítěti by měl být vytvořen prostor pro to, aby mělo kolem sebe předměty a prostor, byť malý (polička, skříňka nebo část skříně) pro své osobní použití. Děti by měly být zapojeny do rozhodování o jídle, které jedí, například by měly pomáhat plánovat týdenní jídelníček. Děti se cítí být schopny svobodněji vyjadřovat své názory tam, kde není ostré rozdělení mezi obytným prostorem a kanceláři; toho lze dosáhnout tím, že pracovníci tráví většinu času v obytných prostorech a účastní se společných aktivit s dětmi.

[Zajištění práv dětí: Příručka pro odborníky pracující v alternativní péči](#)

CHECKLIST

Třída přátelská k dětem a podporující jejich participaci

Žádné dvě třídy nebudou úplně stejné. Následující seznam však ilustruje rysy spojené s třídou, kde je plně respektováno právo dětí být slyšen:

- Žáci a učitelé se dohodnou na třídním kodexu chování, dohodě nebo chartě vyjádřené právy z Úmluvy OSN.
- Žáci mají možnost pravidelně poskytovat učitelům zpětnou vazbu o tom, co jim pomáhá při učení, co je nejvíce baví a co jim v učení brání.
- Studenti se plně podílejí na hodnocení vlastního učení a na hodnocení své vlastní práce; podporují hodnocení práce svých spolužáků.
- Studenti jsou zodpovědní za organizaci výuky ve třídě
- Studenti mají možnost volby při učení
- Velký důraz je kladen na vzájemnou podporu a spolupráci.
- Učitelé využívají širokou škálu výukových strategií a způsobů učení, přičemž si uvědomují, že žáci mohou mít různé preference ohledně způsobu učení.
- Chování je dobré nebo se zlepšuje, protože si všichni navzájem naslouchají a uznávají a respektují práva všech na vzdělání.

Učitelé a asistenti pedagoga pozitivně naslouchají názorům žáků a respektují jejich názory; vyhýbají se shazování a sarkasmu; jasně zdůvodňují použití sankcí; učitelé se vyhýbají používání «plošných» sankcí vůči celé třídě, pokud se špatně chovají pouze jednotliví žáci; učitelé projevují respekt k asistentům pedagoga a všem ostatním dospělým.

- Žáci respektují a oceňují vzájemné podobnosti a odlišnosti a vzájemně se podporují; jen málo se vyskytuje negativní chování, nadávky, rasistické nebo sexistické poznámky.
- Naslouchání názorům žáků a jejich zohledňování, individuálnímu i kolektivnímu, například prostřednictvím školní rady, je věnován velký význam a dostatek času.

Převzato z: [Právo každého dítěte být vyslyšeno: 12 \(2\)](#)

<https://resourcecentre.savethechildren.net/document/every-childs-right-be-heard-resource-guide-un-committee-rights-child-general-comment-no-12/> vydaly UNICEF a Save the Children.

Dlouhodobá participace dětí

Vytvoření participativního prostředí je dlouhodobý projekt, zde je několik rad a tipů, které vám pomohou začít:

- Zapojte co nejdříve vedoucí pracovníky.
- Stanovte cíle pro začlenění a výsledky a pravidelně kontrolujte pokrok.
- Vezměte na tuto cestu i své kolegy.
- Zapojte děti do školení o participaci dětí a rozvoji zaměstnanců.
- Buďte kreativní při spoluvytváření participativních prostor a procesů s dětmi a zajistěte, aby děti měly více než jen jeden způsob, jak se zapojit.
- Najděte a podporujte další zastánce participaci dětí.
- Udělejte si čas na zamyšlení nad osobními a organizačními postupy. Buďte otevření chybám i úspěchům a učte se z nich.

Jakmile se participace rozběhne, je třeba udržet nadšení a dynamiku. Zde je několik nápadů, jak motivovat participace ve vaší organizaci:

- Poskytovat průběžná školení a příležitosti k diskusím.
- Zdůrazněte výhody a přínosy pro zaměstnance a organizaci.
- Oslavte úspěchy se zaměstnanci a dětmi.
- Poskytovat profesní odměny a pobídky lidem, kteří prokáží změněné postoje a praxi: profilování jejich práce, prémie a povýšení.
- Oslavte uznání zvenčí (např. návštěvníci, reference, dobrá pověst projektu, pozitivní kontrola nebo hodnocení).
- Vstupte do systémů ocenění, které oceňují vysokou úroveň participaci.

ODDÍL 3

PODPORA PARTICIPACE JEDNOTLIVÝCH DĚTÍ

T Tato část příručky se zaměřuje na práva jednotlivých dětí na zohlednění jejich názorů při každodenním rozhodování, schůzkách, rozhovorech, slyšeních a řízeních, například ve školách, střediscích předškolního vzdělávání, nemocnicích, zdravotních klinikách, úřadech a justičních systémech nebo systémech ochrany dětí. Tato část obsahuje pokyny pro odborníky pracující s dětmi ohledně různých přístupů, metod a nástrojů, které mohou použít. Poradenství je strukturováno podle sedmi fází stanovených v postupném procesu (viz [obrázek 2](#)):

- ▶ 3.1 Příprava a plánování
- ▶ 3.2 Spojení s dětmi
- ▶ 3.3 Identifikace problémů a priorit
- ▶ 3.4 Zjišťování názorů dětí
- ▶ 3.5 Přijímání opatření
- ▶ 3.6 Následná opatření
- ▶ 3.7 Zhodnocení, reflexe a nový začátek

Normy Rady Evropy vybízejí členské státy, aby do svých právních rámců začlenily právní požadavky, které příslušným orgánům a institucím, jako jsou sociální služby, poskytovatelé zdravotní péče, soudy a školy, ukládají povinnost zavést mechanismy pro vyslechnutí názorů jednotlivých dětí na záležitosti, které se jich týkají, a přikládat těmto názorům náležitou váhu v záležitostech, které se jich týkají. [Střednědobé hodnocení strategie](#) Rady Evropy v oblasti [práv dítěte](#) (listopad 2019) zjistilo, že ve většině členských států Rady Evropy je tento závazek zahrnut ve vnitrostátních právních předpisech, které se přímo dotýkají dětí v různých prostředích, včetně:

- ▶ jejich domovů;
- ▶ škol a vzdělávacích služeb;
- ▶ ko munitních center a parků;
- ▶ služeb v oblasti péče o děti, ochrany dětí a náhradní péče;
- ▶ rodinných řízeních, včetně rozvodu, rozluky, osvojení, péče a styku;
- ▶ zdravotní péče a lékařského ošetření;
- ▶ imigrace a azylu;
- ▶ služeb trestního soudnictví a prostředí.

Rada Evropy vytvořila různé normy a pokyny týkající se práv jednotlivých dětí být vyslechnuty v soudních a správních řízeních. Zatímco vnitrostátní právní a politické rámce se liší, tyto evropské normy jsou univerzální. Patří mezi ně například:

- ▶ Pokyny Výboru ministrů o justici vstřícné k dětem
- ▶ Pokyny Rady Evropy o zdravotní péči vstřícné k dětem
- ▶ Doporučení CM/Rec(2011) 12 Výboru ministrů členským státům o právech dětí a sociálních službách přátelských k dětem a rodinám.
- ▶ Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním (Lanzarotská úmluva).

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva rovněž zdůrazňuje právo dítěte vyjádřit svůj názor v soudním řízení. Článek 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (ETS č. 160) spojuje právo být vyslechnut s právem být informován. Uvádí, že v soudním řízení by děti měly obdržet všechny důležité informace, měly by být konzultovány a vyjádřit své názory a měly by být informovány o možných důsledcích vyhovění těmto názorům nebo jakémukoli jinému rozhodnutí. Odborníci by měli tyto normy a pokyny sledovat společně s právními předpisy zemí a kontextů, v nichž pracují. Získají tak přehled o svých povinnostech a povinnostech ostatních odborníků, jakož i o konkrétních právech dětí v daném prostředí - ať už se jedná o vzdělávání, zdravotní péči, sociální péči, imigraci nebo občanské či trestní soudnictví.

PŘÍKLAD

Právo být slyšen

V Andoře musí soudce v případě zneplatnění manželství, rozluky nebo rozvodu zohlednit názor dítěte při přijímání opatření týkajících se výchovy a péče o nezletilé dítě. Stejně tak v případě osvojení musí soudce vyslechnout názor nezletilého dítěte, a to povinně od 10 let věku a nepovinně před dosažením tohoto věku. Jakmile nezletilý dosáhne věku 12 let, je pro souhlas s osvojením nutný jeho souhlas.

Výbor pro práva dítěte, Zpráva smluvních států, Andorra, [CRC/C/61/Add.3](#).

3.1 PŘÍPRAVA A PLÁNOVÁNÍ

Mezi odborníky, kteří mají povinnost naslouchat dětem a zohledňovat jejich názory, patří sociální pracovníci, právníci, soudci, učitelé, zdravotníci, psychologové, soudní úředníci a politici. Výzkumy participaci jednotlivých dětí z celé Evropy i mimo ni ukazují, že postoje odborníků mohou být největší překážkou nebo naopak usnadněním participaci dětí. Odborníci by se tedy měli zamyslet nad svým postojem k participaci dětí a nad možnými překážkami, které mohou pramenit z postojů ostatních odborníků. [Oddíl 2](#) příručky obsahuje pokyny k vytváření prostředí umožňujícího participaci.

Děti se mohou cítit velmi zmatené a zranitelné, když čelí soudnímu jednání, při projednávání lékařského rozhodnutí nebo dokonce i při neformálních setkáních, například ohledně jejich vzdělávání. To, že jsou méně silné než dospělí, kteří mají kontrolu, a nemají znalosti a zkušenosti s tím, jak věci fungují, zvyšuje pocit ohrožení a zastrašení. Jasně, praktické informace mohou pomoci dětem cítit se pohodlněji a vyjádřit svůj názor. To zahrnuje předběžné informace o jejich právech na participaci, o tom, co se bude dít a jak se rozhoduje. Odborníci by tedy měli pro děti připravit přístupné informace o každém rozhodovacím procesu, který by se jich mohl týkat jako jednotlivců. To zahrnuje rozhovory, schůzky, pohovory, slyšení a řízení. Ujistěte se, že se týkají:

- ▶ Projednávané situace a jasně definují, kdo se bude podílet na rozhodování.
- ▶ Jaká je úloha dítěte v rozhodovacím procesu, včetně: jeho práv, podpory, o kterou může požádat a kterou může obdržet, možností, jak se může rozhodnout, zda se zúčastní, nebo ne, jak budou jeho názory zohledněny, možných omezení, jak jeho názory ovlivní rozhodování, a způsobů přezkoumání rozhodnutí.
- ▶ Jaká praktická opatření je potřeba přijmout, včetně toho, kdy a kde se bude případné slyšení konat, jak dlouho bude trvat, kdo se ho zúčastní, jaké bude zajištěno zastoupení a ochrana, kdy a jak se bude rozhodovat a jak mohou ovlivnit veškerá praktická opatření.

Informace mohou být poskytovány osobně, v tištěné podobě a prostřednictvím digitálních médií (viz [příloha 2](#), která obsahuje pokyny pro vytváření přístupných informací). Poskytování informací ve více formách zvyšuje možnosti dětí plně jim porozumět. Abyste mohli tyto informační potřeby naplánovat a reagovat na ně, zpracujte kontrolní seznam v [příloze 5](#), který se podrobně zabývá tím, co je třeba zahrnout při vysvětlování dětem jejich role v řízení.

Odborníci budou muset chránit práva dětí na respektování soukromí a důvěrnosti. Například v pokynech Rady Evropy O justici vstřícné k dětem je uvedeno, že soukromí dítěte by mělo být chráněno, a to i před médii. Zejména by nikdo neměl bez souhlasu otisknout jméno dítěte, jeho fotografii nebo osobní údaje o něm a jeho rodině v novinách nebo na internetu. Zákony upravují, které informace musí být sdíleny mezi organizacemi a které musí zůstat soukromé. Odborní pracovníci by se tedy měli seznámit s pravidly své organizace týkajícími se ochrany soukromí a důvěrnosti a v případě potřeby je upravit.

Děti nemohou být účinně vyslechnuty, pokud je prostředí zastrašující, nepřátelské, necitlivé nebo nevhodné, proto je důležité vytvořit prostředí přátelské k dětským právům (viz příklad níže). Pomáhá, když jsou fyzické prostory co nejvíce neformální a když děti cítí, že jsou jejich vlastníky, například tím, že jsou v místnosti dříve, než do ní vstoupí dospělí, a ukazují dospělým, kde mají sedět. Pokud jsou děti vyslýchány u soudu nebo v jiném úředním prostředí, měly by být přítomny pouze dotčené osoby. Pokyny pro soudnictví vstřícné k dětem uvádějí příklad soudců, kteří vynechávají některé formality, jako je nošení paruky nebo taláru, aby se dítě cítilo uvolněně. Důležité je také promyslet dobu, kdy se bude jednání konat - děti se budou jednání účastnit s větší pravděpodobností samy, pokud kvůli tomu nebudou muset vynechávat školní aktivity. Odborníci by se tedy měli na participaci dětí připravit tím, že promyslí, jak mohou poskytnout prostor a čas pro vybudování příjemných vztahů, v nichž je možná komunikace.

PŘÍKLAD

Prostředí přátelské k právům dítěte

V Anglii mají děti zapojené do skupiny pro [Poradní a podpůrnou službu pro soudy pro děti a rodiny při](#) ministerstvu spravedlnosti za úkol radit rodinným soudům, jak vytvořit prostředí přátelské k dětem. Děti z poradní skupiny navštěvují soudní budovy a hodnotící zařízení a provádějí audity. Jejich názory jsou pak předávány zpět úřadům. Na základě zpětné vazby byly na některých místech provedeny změny v soudních budovách, aby byly vytvořeny vhodnější prostory přátelské k dětem. Změny zahrnují zajištění většího počtu prostor pro ochranu soukromí a zajištění věcí, se kterými si děti a mladí lidé mohou hrát nebo se jimi zabavit.

3.2 PROPOJENÍ S DĚTMI

— Participace závisí na tom, zda dospělí i děti věří v sebe navzájem a v proces. Děti musí vědět, že odborníci se zajímají o jejich názor a chtějí najít řešení, které zohlední jejich názory. Pokud jsou odborníky zapojenými do rozhodování lékaři, zdravotní sestry, učitelé, sociální pracovníci, pracovníci rané péče nebo vedoucí pracovníci, kteří již dítě nebo děti, jichž se to týká, znají, budou děti při rozhodování o tom, zda jim budou důvěřovat, vycházet z předchozích zkušeností s těmito osobami. Například děti, které mají pocit, že učitelé během každodenních činností ve třídě naslouchají jejich nápadům a berou je vážně, budou s větší pravděpodobností s tímto učitelem hovořit o závažných obavách, když se objeví, například o šikaně nebo sexuálním násilí. Známí odborníci mohou budovat důvěrné vztahy s dětmi prostřednictvím respektování jejich názorů.

— Odborníci by měli poskytnout informace o sobě, o své roli, o limitech důvěrnosti, které se na ně vztahují, a o době, po kterou budou pravděpodobně zapojeni do života dítěte. To lze provést s podporou přístupných informací (např. letáků nebo videí) připravených tak, jak je popsáno v podkapitole výše. Je však také důležité, aby byly dětem poskytovány individuálním způsobem. Někdy bude třeba, aby známí odborníci poskytli tento druh informací, protože proces rozhodování je pro dítě nový. Pokud se jedná o setkání s novou osobou a nejedná se o naléhavou situaci, měly by být dětem předem poskytnuty informace o tom, co se bude dít. Pokud je to možné, měl by odborníky, kteří se s dětmi setkávají poprvé, představit někdo, koho dítě zná. Například rodič nebo pěstoun může dítěti představit nového sociálního pracovníka a zůstat s ním, dokud se dítě nebude cítit jistě, že se může se sociálním pracovníkem setkat samo. Informace se často nejlépe poskytují prostřednictvím osobního rozhovoru, aby děti byly povzbuzeny k rozhovoru a cítily se být vyslechnuty hned na začátku.

— Výzkumy ukazují, že i při nejkratším setkání a za obtížných okolností lze navázat účinnou komunikaci, když se odborníci, jako jsou pracovníci v oblasti přistěhovalectví, podělí o něco ze sebe. Jedinou otázkou, například o zálibách, mohou lékaři vytvořit atmosféru, ve které se dítěti snáze mluví. Jedním z cílů této interakce je zajistit, aby se děti cítily pohodlně při sdělování nebo projevení svých preferencí a aby měly pocit, že jejich přání budou zohledněna. Odborníci by měli zvážit, jak mohou do prvních setkání s dětmi zakomponovat alespoň jeden moment lidského kontaktu.

— Doba potřebná k navázání účinných kontaktů bude záviset na situaci každého dítěte a na schopnostech odborníka. Investování potřebného času do této fáze pomůže zlepšit kvalitu procesu pro všechny zúčastněné. V průběhu participačních procesů se také mohou vyskytnout situace, kdy bude nutné se k této fázi budování vztahu a vazby vrátit. To je pravděpodobné zejména za okolností, kdy dítě ztratilo důvěru k dospělým, kteří mají být za ně nebo za péči o ně zodpovědní. Odborníci mohou podporovat trvalé smysluplné spojení s dětmi tím, že budou upřímní a dostupní.

3.3 IDENTIFIKACE PROBLÉMŮ A PRIORIT

— Každá situace v rámci participace je jiná: jsou více či méně formální a některé mají přísná či méně přísná omezení týkající se relevantních otázek. Děti často mohou utvářet témata, o nichž dospělí diskutují, a vyjadřovat své názory na záležitosti, které dospělí označili za důležité. Například v situacích, kdy se rodina rozchází, mohou děti postižené rozvodem navrhnout rodinnému soudci (nebo obdobnému odborníkovi), aby na pořad jednání zařadil úpravu péče o domácího mazlíčka. Odborníci by měli mít jasno o svých vlastních cílech a o možnostech dětí zařadit na pořad jednání své vlastní otázky.

— Odborníci, kteří zprostředkovávají participace dětí, mohou využívat neformální a kreativní aktivity, aby dětem umožnili předložit své nápady. Při strukturovaných diskusích je například jednou z technik, jak zajistit sdílení a odsouhlasení informací o agendě a jejího obsahu, použití kartiček (pokud možno obsahujících slova a obrázky a včetně prázdných kartiček). Když tyto kartičky rozdáte dětem, mohou odborníci následně diskutovat o tom, které otázky musí být na pořadu jednání, zda do tohoto pořadu jednání přidat další, a pokud ano, vyzvat děti, aby na prázdné kartičky napsaly další otázky.

— Děti mohou vznést více otázek, než je čas, zejména pokud je program dospělých již velmi nabitý. Odborníci z praxe proto musí mít jasnou představu o časových lhůtách pro řešení jakýchkoli otázek a poskytovat příležitosti k projednání problémů, kdykoli je to třeba. Například při setkání s dítětem může pracovník poskytující azylovou podporu zjistit, že dítě má obavy o své zdraví, vzdělání, kontakt s rodinou a přáteli a o svou současnou životní situaci. Pro poskytovatele služeb může být prioritou zajištění posouzení zdravotního stavu, ale pro dítě může být prioritou kontakt s rodinou. Reagovat na priority dítěte co nejdříve je součástí zajištění jeho smysluplného zapojení do jakéhokoli procesu. Zajistěte alespoň to, aby děti měly informace o tom, kdy budou řešeny jejich prioritní záležitosti. Odborníci by měli projednat priority dětí, které záležitosti by měly být řešeny jako první, a pokud možno je respektovat.

— V některých případech může dítě vznést problém, který je mimo oblast působnosti odborníka, s nímž se setkává, nebo přesahuje rámec aktuálně probíraného procesu. Například dítě při rozhovoru s učitelem může vznést otázku týkající se potíží v oblasti přátelství, když bylo požádáno o diskusi o volbě vzdělávacího předmětu. Za těchto okolností by odborníci měli dětem poskytnout informace a spojení na příslušné služby nebo odborníky, kteří mohou pomoci řešit problémy, jež přesahují jejich oblast působnosti.

3.4 ZJIŠŤOVÁNÍ NÁZORŮ DĚTÍ

— Jakmile je dohodnut program diskuse, mohou děti vyjádřit své názory mnoha způsoby. Některé děti budou rády mluvit jen o jednom problému za druhým. Jiné děti raději použijí kreativnější prostředky. Může jít o povídání o jejich přáních s využitím časového rámce (ideální den, ideální týden, ideální zvláštní událost) nebo o použití výtvarných materiálů, které tyto zážitky a preference zprostředkují. Metody komunikace by měly být přizpůsobeny každému dítěti zvlášť. Některé děti sdělují svá přání prostřednictvím svého chování, proto může být důležité strávit společně čas jeho pozorováním. Odborníci by měli poskytovat různé prostředky, kterými lze děti podpořit při vyjadřování jejich názorů. Rady pro komunikaci s dětmi naleznete v [příloze 6](#).

— Určení nebo vytvoření specifických bezpečných prostorů a časů pro zkoumání názorů může být obzvláště užitečné v situacích, kdy se děti mohou cítit nervózní z důsledků sdílení svých zkušeností nebo myšlenek (viz příklad „Barnahus“ níže). Odborníci by měli požádat samotné děti, aby jim poradily, kde by se cítily bezpečně, pokud by chtěly diskutovat o osobních záležitostech. Nabídněte místa, která mohou poskytnout bezpečí, a vysvětlete proč. Pokud to čas dovolí, může participace na společných aktivitách pomoci vytvořit bezpečný prostor, ať už se jedná o rozhovor při hře, společnou procházku nebo přípravu/výběr jídla či pití. K tomu může přirozeně docházet v některých situacích, kdy odborníci a děti pravidelně sdílejí stejný prostor při přípravě jídla nebo úklidu třídy. V těchto prostorech, například při společných cestách autem nebo vlakem, se děti často cítí schopnější pojmenovat své obavy, protože se na ně nesoustředí tak intenzivně. Děti se samozřejmě mohou rozhodnout, že se k některým nebo všem otázkám, které jsou na pořadu jednání, nebudou vyjadřovat, a v tomto případě je důležité respektovat zásadu, že participace je dobrovolná (viz [příloha 1](#), kontrolní seznam pro odborníky týkající se důsledků devíti základních požadavků na bezpečnou, smysluplnou a etickou participaci dětí).

PŘÍKLAD

«BARNAHUS» (Dětský dům) speciální bezpečné prostředí

Na Islandu, v Norsku a ve Švédsku mohou být případy sexuálního nebo jiného násilí a zneužívání řešeny v takzvaných «dětských domovech» (tj. «Barnahus» podle původního islandského názvu), kde jsou v bezpečném prostředí vyslechnuty děti, u kterých je podezření, že byly vystaveny sexuálnímu nebo jinému násilí.

Hlavními cíli tohoto modelu reakce jsou:

- koordinovat souběžné vyšetřování trestných činů a šetření v oblasti péče o děti a shromáždit všechny příslušné služby pod jednou střechou a
- zajistit, aby děti byly vyslechnuty v prostředí přátelském k dětem a pozitivně reagujícím na jejich potřeby.

V rámci Barnahusu spolupracují odborníci ze sociálních služeb, soudní lékaři, pediatři, policie a soudci, kteří poskytují podporu a pomoc dětem. Výsledky provádějí specializovaní pracovníci a počet výsledků je omezen na minimum potřebné pro trestní vyšetřování a soudní řízení. Všechny výsledky jsou audiovizuálně zaznamenávány, s možností interakce s pozorovateli ve vedlejších místnostech, a k dispozici jsou místnosti vhodné pro lékařské vyšetření a poradenství pro děti.

Model Barnahus byl přijat s cílem vytvořit specifický mechanismus, který reaguje na zvláštní potřeby podezřelých dětských obětí sexuálního násilí a zneužívání, které se liší od potřeb dospělých v podobných situacích. Rada Evropy tento model propaguje jako příklad dobré praxe a podporuje rozvoj «dětských domů» v různých evropských zemích.

Další informace naleznete na:

<https://www.coe.int/en/web/children/barnahus-proiect-in-slovenia>

<https://childhub.org/en/child-protection-multimedia-resources/what-barnahus-and-how-it-works>

<https://www.childrenatrisk.eu/promise/>

— V některých situacích by děti raději mluvily s někým, kdo se přímo nepodílí na rozhodování. Může to být zákonný zástupce, ustanovený opatrovník nebo advokát. Tyto osoby, kterými mohou být odborníci nebo vrstevníci, mohou děti podpořit při vyjadřování jejich názorů a zastupovat názory jménem dětí, pokud si nepřejí mluvit osobně. Na rozdíl od mnoha odborníků, kteří pracují přímo s dětmi, nemají advokáti povinnost radit, jaké jednání je v nejlepším zájmu dítěte, ale mají formální povinnost zajistit, aby byla vyslyšena přání dětí bez ohledu na to, jaká tato přání jsou. Pokud se odborníci přímo podílejí na rozhodování, měli by zajistit, aby děti měly informace o tom, kde mohou získat nezávislou pomoc, aby mohly vyjádřit svůj názor. Děti mohou potřebovat další informace, aby si mohly vytvořit jasné rozhodnutí o konkrétních možnostech nebo rizicích. Odborníci by proto měli, pokud je to možné, usnadnit dětem přístup k nezávislé podpoře.

PŘÍKLAD

Přístup k nezávislé podpoře při vyjadřování názorů

některých členských státech Rady Evropy jsou dětem a mladým lidem k dispozici nezávislé služby, kde mohou získat jak informace o právech dítěte obecně, tak i právní poradenství týkající se jejich konkrétního problému nebo situace.

Belgii a Nizozemsku existují v některých oblastech «obchody s dětskými právy» (*Kinderrechtswinkels* nebo KRW). V Bruggách a v Gentu funguje «obchod s dětskými právy» od roku 1987. KRWs poskytují dětem a mladým lidem informační služby a poradenství. V Gentu mohou děti a dospělí (včetně pracovníků s mládeží) v rámci týdenních přednáškových sezení přijít a položit otázky týkající se práv dětí (včetně práv nezletilých v konfliktu se zákonem) a získat bezplatné informace a rady. Dotazy lze pokládat také e-mailem a na fóru na internetových stránkách sdružení. KRW rovněž vytvářejí výukové materiály pro děti a odborníky a poskytují školení.

KRW v Belgii také poskytují anonymní linku pomoci pro děti a mladé lidi s názvem *Awel*. Dobrovolníci mohou dětem a mladým lidem poskytovat rady a informace - odpovídat na jejich otázky a řešit jejich obavy. Poradenství je poskytováno prostřednictvím bezplatné telefonní linky, e-mailu, chatu nebo fóra - vše je dostupné prostřednictvím jejich webových stránek.

PRAKTIKÁ POZNÁMKA

Při zjišťování názorů dětí jsou odborníci povinni brát je vážně a uznávat rozmanité a vyvíjející se schopnosti každého jednotlivého dítěte. Děti mohou formulovat a vyjadřovat své názory již od nejužšího věku, ale povaha jejich participace a rozsah rozhodnutí, na nichž se podílejí, se nutně zvyšuje v závislosti na jejich věku a vyvíjejících se schopnostech. To vyžaduje, aby odborníci rozpoznali různé schopnosti každého jednotlivého dítěte a přizpůsobili své interakce s nimi tak, aby nepřeceňovali ani nepodceňovali jejich schopnosti. Pro některé z nich to může znamenat zásadní posun v jejich pohledu na děti díky tomu, že nebudou vnímat jejich věk jako překážku. Je jasné, že velmi malé děti a některé děti s postižením nemohou dělat určité věci. Stejná omezení mohou být ale i dospělých, kteří mají určité omezené schopnosti. To by však nemělo zpochybňovat jejich schopnosti na obecné úrovni.

Děti mohou činit složitá rozhodnutí nebo se na nich podílet. Výzkumy ukazují, že dospělí často podceňují schopnosti dětí a tyto možnosti jim upírají. V odstavci 20 *obecný komentář* OSN č. 12 se uvádí, že formulace «právo být vyslechnut» každého dítěte «schopného formulovat své vlastní názory» by měla být vnímána jako povinnost, nikoli jako omezení. Dále se v něm uvádí:

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, by měly předpokládat, že dítě je schopno formulovat své vlastní názory, a uznat, že má právo je vyjádřit; není na dítěti, aby svou schopnost nejprve prokázalo.

Obecný komentář OSN č. 12 rovněž uvádí, že nejlepší zájem dítěte nelze posoudit bez porozumění jeho názorům. Odborníci musí dbát na to, aby dětem umožnili vyjádřit jejich názory, a podporovat tak rozvíjející se schopnost dětí rozhodovat.

PŘÍKLAD

Za předpokladu kapacity

Ve Slovinsku zákon o dětech se zvláštními potřebami (2011) stanoví, že dítě se zvláštními potřebami, tj. s tělesným nebo mentálním postižením, se musí podílet na přípravě a sledování svého individuálního vzdělávacího programu v závislosti na svém věku a vyspělosti. Toto ustanovení podle názoru odborníků přináší kulturní změnu ve vnímání dětí s postižením, neboť poprvé stanoví povinnost a také právní předpoklad, že děti s postižením jsou schopny rozhodovat o svém vzdělávání.

3.5 PŘIJÍMÁNÍ OPATŘENÍ

— Vedle toho, že odborníci budou jasně chápat názor dítěte na záležitost, které jsou na pořadu dne, budou muset také porozumět tomu, jakým způsobem chtějí děti do těchto rozhodovacích procesů vnést své názory a jaké kroky mohou být od rozhodujících činitelů požadovány. Různá prostředí zahrnují možnosti a omezení, pokud jde o způsob, jakým mohou být názory dětí předneseny rozhodujícím orgánům. Při konzultativním rozhodování, například v trestním řízení, které je vysoce formální, mají děti jen malou možnost ovlivnit rozhodnutí nebo způsob, jakým mohou vyjádřit své názory. Téměř ve všech ostatních situacích je možný přístup založený na spolupráci. Děti se například mohou rozhodnout, že budou hovořit samy nebo prostřednictvím prostředníka (např. advokáta). Mohou si přát být fyzicky přítomny při sdílení svých názorů nebo se mohou chtít připojit prostřednictvím živého vysílání nebo předem nahraného videa.

— Mohou se rozhodnout, že budou po celou dobu přítomni a budou se sami podílet na rozhodování. Při rozhodování vedeném dětmi rozhodují děti samy o všech aspektech přijímaných opatření se svými názory.

— Pokud se děti podělí o své názory mimo formální procesy, mohou je vyjádřit různými způsoby, například v rozhovorech s vrstevníky nebo odborníky, na schůzkách, v poznámkách k případu nebo v e-mailech. Všichni odborníci, nejen ti, kteří se podílejí na zjišťování názorů dětí, by se měli, pokud možno, řídit preferencemi dětí, pokud jde o způsob vyjádření jejich názorů v rámci rozhodování. Odborní pracovníci pak mají povinnost přijmout opatření v reakci na vyslechnutí názorů dětí.

— Například dítě v předškolním zařízení může vyjádřit nepohodlí s určitým pracovníkem, pracovník a jeho vedoucí týmu mohou s dítětem prozkoumat, zda změna pracovníka nebo činnosti pomůže zvýšit jeho pohodlí. Pracovník, vedoucí týmu a jeho nadřízený mají povinnost jednat na základě přání dítěte.

— Opatření, která přikládají názorům dětí „náležitou váhu“ při rozhodování, mohou zahrnovat přesné dodržování přání dětí a zvažování, které aspekty názorů dětí lze realizovat okamžitě a které nikoli. Odborníci, kteří při rozhodování přikládají názorům dětí náležitou váhu, by měli určit vztahy, zdroje a služby, které lze spojit, aby bylo možné přijmout opatření, která děti požadují. Například děti se zdravotním postižením, jejich rodiny a odborníci, kteří s nimi pracují, mohou potřebovat informace o dostupných komunitních a specializovaných službách a více osobní asistence, aby bylo možné splnit přání dětí, například zapojit se do více volnočasových aktivit.

PRAKTIKÁ POZNÁMKA

Nejlepší zájem dítěte

Při rozhodování v řízeních týkajících se dětí je třeba kromě přání a pocitů dítěte zohlednit řadu faktorů. Nejdůležitějším je nejlepší zájem dítěte. Stát musí učinit vše, co považuje za nejlepší pro ochranu, vývoj a blaho dítěte. Názory dítěte na to, co je «nejlepší», jsou rovněž velmi důležité a jejich názory je třeba brát vážně. Odborníci nemohou posoudit nejlepší zájem dítěte, aniž by zohlednili jeho názory. Při jakémkoli rozhodování dospělých o nejlepším zájmu dítěte se váha vyjádřených přání dětí zvyšuje s jejich věkem a vyspělostí. Zásada «nejlepšího zájmu» nemá přednost před ostatními právy uvedenými v Úmluvě OSN o právech dítěte, a neměla by tedy sloužit k odmítání názorů dítěte. Je například třeba posoudit, zda vyloučit dítě ze soudního jednání, kterého se chce zúčastnit, z důvodu obav z možné újmy. Rozhodnutí, zda vyhovět přání dítěte zúčastnit se soudního jednání, by mělo být spíše zváženo a zváženo v souladu s věkem a vyspělostí dítěte.

3.6 NÁSLEDNÁ OPATŘENÍ

— Zpětná vazba o přijatých opatřeních a dalších následných krocích je zásadním prvkem participace dětí, protože prokazuje, že názory dětí jsou vyslyšeny a respektovány. Odborníci by měli pravidelně a co nejdříve poskytovat zpětnou vazbu o tom, co se stalo v důsledku vyslechnutí názorů dětí (nápad, jak poskytovat dostupnou zpětnou vazbu, viz [příloha 2](#). Bez ohledu na to, zda jsou děti při rozhodování přítomny, měly by mít co nejdříve možnost diskutovat o všech rozhodnutích. Odborníci by měli dětem poskytnout informace a příležitosti k diskusi o všech rozhodnutích, která se snažily ovlivnit. Pokud se například dítě snaží zpochybnit rozhodnutí o vyloučení ze školy, učitelé by měli dítěti sdělit, zda byla jeho výzva přijata, a pokud ne, proč ne.

— Rozhodnutí nejsou pevně daná a je třeba informovat o možnostech jejich přezkumu a zpochybnění. Dětem by měly být poskytnuty rady a informace o tom, jak podat stížnost nebo se domáhat nápravy, pokud mají pocit, že jejich práva nebyla dodržena (viz [oddíl 2.5](#) o mechanismech podávání stížností). Aby děti mohly podniknout následné kroky, měla by jim být poskytnuta trvalá podpora ze strany dospělé osoby, která jejich názory vyslechla, nebo jiné organizace, pokud to není možné. Jednou z možností, jak mohou děti napadnout rozhodnutí, mohou být aktivity kolektivní participaci (viz [oddíl 4](#) o kolektivní participaci).

— Je třeba udržovat vztahy s dětmi (a jejich rodinami), aby děti mohly i nadále vyjadřovat své názory a promítat je do dalších možností rozhodování. Proces, v němž je dítě vyslechnuto a má vliv na rozhodnutí, která ovlivňují jeho každodenní život, může být velmi emotivní. Když se věci daří, bez ohledu na to, zda děti dosáhnou výsledku, o který usilují, mohou si vybudovat pozitivní vztah k osobě, která jim pomáhá vyjádřit jejich názory. Pro podporu pohody dětí a jejich důvěry v budoucí procesy participace je důležité zajistit, aby ukončení nebo proměna těchto vztahů byly dobře zvládnuty. Jak již bylo uvedeno, to zahrnuje informování dětí o časovém harmonogramu od samého počátku. To také zahrnuje, pokud je to možné, osobní setkání s dítětem a rozloučení. Fyzické označení ukončení takového procesu může být užitečné, zejména v případě delších nebo intenzivnějších procesů.

3.7 PŘEZKOUMÁNÍ, REFLEXE A NOVÝ ZAČÁTEK

Participace je proces, nikoli jednorázová událost nebo setkání. Pro maximalizaci učení bude užitečné zamyslet se nad individuálními zkušenostmi a organizačními nebo kontextovými faktory, které ovlivnily jakýkoli proces. Tyto poznatky pak mohou být využity v plánech, jak usnadnit participace jednotlivých dětí v budoucnu a jak vytvořit participativní prostředí (viz oddíl 2). Převládající společenské postoje a organizační postupy mohou omezovat prostor pro vyjádření názorů dětí, způsoby, jakými jsou tyto názory slyšeny různými skupinami, a vliv, který jejich názory mají. Je proto důležité zamyslet se nad osobními a organizačními postupy. Tyto otázky mohou být vodítkem pro takové úvahy.

Co musím já nebo moje organizace změnit?:

- ▶ Zajistit, aby děti věděly, kdo jsem a jaká je moje role
- ▶ Povědomí o tom, jaké osobní údaje o sobě mohu sdílet
- ▶ Zajistit, aby děti měly potřebné informace o tomto procesu
- ▶ Vytvořit prostor pro prioritní zájmy dětí vedle mých vlastních
- ▶ Ujistit se, že já/moje organizace slyší vše, co nám děti říkají, a neodmítat věci jen proto, že se dospělým nezdají vážné
- ▶ Zajistit, aby názory dětí byly při jakémkoli rozhodování co nejjasněji a nejbezpečněji zastoupeny
- ▶ Zajistit, aby se v rámci jakéhokoli rozhodovacího procesu mohlo více uplatnit přání dětí
- ▶ Poskytnout dětem jasnou zprávu o tom, jak jejich názory mohou ovlivnit nebo ovlivnily rozhodování

Kromě příležitostí k sebereflexi by měli pracovníci pracující s dětmi vytvářet prostor pro reflektivní dialog s dětmi, kolegy, rodinami a širšími členy komunity. Prostřednictvím těchto procesů mohou všechny zúčastněné strany revidovat dosažené výsledky a společné cíle. Tito lidé se pak mohou stát také spojenci zapojenými do kolektivních participativních procesů, jejichž cílem je tyto cíle nebo změny uskutečnit.

CHECKLIST

Zamyšlení nad diskriminací

Vzhledem k tomu, že postoj k dětem je jednou z hlavních překážek, které brání zohlednění jejich názorů při rozhodování, použijte níže uvedený kontrolní seznam a zamyslete se nad diskriminací ve vaší praxi a kontextu. Zeptejte se sami sebe:

1. Existují nějaké důkazy o internalizovaném adultismu, kdy děti zpochybňují legitimitu svých vlastních názorů? Pokud ano, co můžete udělat, abyste je uklidnili a podpořili jejich vyjadřování názorů?
2. Existují nějaké důkazy o institucionalizovaném dospělém přístupu, kdy se věk používá k zahrnutí nebo vyloučení dětí z určitých práv? Co lze udělat pro to, aby se zpochybnila jakákoli omezení a předpoklady týkající se kompetencí dětí na základě věku?
3. Existují nějaké důkazy o kulturním adultismu, který ovlivňuje lidi a procesy, s nimiž jste v kontaktu? Co lze udělat pro zvýšení povědomí lidí o tomto jevu?

A konečně, přezkoumání a sdílení toho, co se povedlo, je důležitou součástí přípravy na další procesy zapojení dětí a bude inspirací pro ostatní. Ptejte se sami sebe a dětí, se kterými pracujete:

1. Na co jsme hrdí, pokud jde o způsob, jakým sdílíme informace s dětmi?
2. Na co jsme pyšní, pokud jde o to, jak vedle vlastních prioritních zájmů dáváme prostor i zájmům dětí?
3. Na co jsme pyšní, pokud jde o to, jak zajišťujeme, abychom slyšeli vše, co nám děti říkají?
4. Na co jsme pyšní, pokud jde o to, jak zajišťujeme, aby byly názory dětí co nejjasněji a nejbezpečněji zastoupeny při jakémkoli rozhodování?

5. Na co jsme pyšní, pokud jde o to, jak zajišťujeme, aby se přání dětí stále více uplatňovala v rámci všech rozhodovacích procesů?

6. Na co jsme hrdí, pokud jde o to, jak dětem jasně sdělujeme, jak jejich názory mohou ovlivnit nebo ovlivnily rozhodování?

RADY A TIPY

Vazby s dětmi

Důvěrné vazby s jednotlivými dětmi jsou umožněny, když:

- Děti jsou zapojeny do celého procesu.
- Děti dostanou informace o procesu v jim srozumitelné formě a s časem na diskusi.
- Dětem je nasloucháno a jsou povzbuzovány, aby vyjádřily své obavy.
- Děti vidí jasné důkazy o tom, že jejich preference a potřeby jsou v příslušných rozhodnutích zohledněny.
- Děti jsou průběžně informovány o tom, co se děje a proč se věci dějí právě tímto způsobem.

Procesy individuální participace dětí se mohou stát více řízenými dětmi, pokud jsou děti:

- Podporováno předsedání vlastním schůzkám.
- Rozhodněte, kdy a kde se schůzky konají.
- Rozhodněte, kdo je přítomen.
- mají možnost přerušit jednání a zajistit, aby diskuse byla ukončena, zatímco dočasně opustí místnost (třeba aby si vyžádali radu nebo přehodnotili své názory na dostupné možnosti).
- Na setkání se oslavují úspěchy a diskutuje se o problémech.

Nezapomeňte:

- Děti mají právo na informace, poradenství a podporu.
- Děti mají právo vyjádřit svůj názor na každou záležitost, která se jich týká.
- Dospělí mají povinnost naslouchat dětem a brát v úvahu jejich názory.
- Vliv názoru dětí na rozhodnutí závisí na věku a vyspělosti dítěte a na konkrétním rozhodnutí. Vždy dítěti vysvětlíte, proč bylo či nebylo v konkrétní situaci postupováno podle jeho přání.

ODDÍL 4

KOLEKTIVNÍ PARTICIPACE

■ Tato část příručky se zaměřuje na práva skupin dětí vyjadřovat své názory a na to, aby jim byla věnována náležitá pozornost při rozhodování, které se jich týká, například pokud jde o odbornou praxi, služby a zařízení, plánování, politiku, právo a výzkum. Obsahuje rady ohledně otázek, které je třeba zvážit, pokyny o přístupech a příkladech z praxe, které odborníkům pomohou při realizaci aktivit kolektivní participace, přičemž postupně prozkoumá každou ze sedmi fází:

- ▶ i. Příprava a plánování
- ▶ ii. Spojení s dětmi
- ▶ iii. Identifikace problémů a priorit
- ▶ iv. Zjišťování názorů dětí
- ▶ v. Přijímání opatření
- ▶ vi. Následná opatření
- ▶ vii. Zhodnocení, reflexe a nový začátek

■ Standardy Rady Evropy jasně uvádějí, že názory skupin dětí by měly být vyslyšeny a odborníci by jim měli věnovat náležitou pozornost ve všech prostředích, včetně škol, nemocnic, věznic, systémů ochrany dětí a vzdělávacích služeb. *Doporučení o participaci* vyzývá k tomu, aby všechny veřejné služby měly zavedeny mechanismy pro konzultace s dětmi a získávání zpětné vazby od nich. Existuje jen velmi málo veřejných služeb, politik nebo otázek, které by se nedotýkaly dětí jako přímých nebo nepřímých uživatelů. Kromě služeb, které jsou určeny dětem, jako jsou školy, vzdělávání, předškolní vzdělávání, dětská oddělení v nemocnicích a zařízeních alternativní péče, mají na děti obrovský dopad i další služby a politiky, jako je doprava, bydlení, plánování, imigrace, zdravotní péče a životní prostředí.

■ V některých zemích poskytnou vnitrostátní právní předpisy a politika další pokyny a právní požadavky týkající se způsobu kolektivní participace. Například článek 6 finské ústavy obsahuje ustanovení, že děti by měly mít možnost ovlivňovat záležitosti, které se jich týkají.

■ Některá zařízení (například školy, poskytovatelé zdravotní péče, sociální a sociální služby a místní samosprávy) mají písemné strategie popisující, jak bude participace dětí podporována, a vytvořily prostor pro přímý dialog mezi dětmi a osobami s odpovědnými osobami. Nápad, jak vytvořit participativní organizaci a prostředí, naleznete v *části 2*.

■ Odborníci by měli tyto normy a pokyny sledovat společně s právními předpisy zemí a prostředí, ve kterých pracují. To jim poskytne přehled o profesních povinnostech a kolektivních právech dětí v oblastech jejich práce, ať už se jedná o školu, zdravotnické zařízení, soud, imigrační řízení nebo péči o děti.

4.1 PŘÍPRAVA A PLÁNOVÁNÍ

■ Odborníci mají povinnost připravit se a naplánovat kolektivní participaci, s kým budou spolupracovat, aby dosáhli určitých cílů, a zdroje, které mohou zajistit pro usnadnění práce s dětmi. Děti se mohou od samého počátku podílet na stanovování cílů, přípravě a plánování činností nebo radit odborníkům při činnostech, které jsou více zaměřeny na spolupráci nebo konzultace. Viz *příloha 7*, kontrolní seznam pro přípravu na kolektivní participaci.

■ Procesy participace dětí jsou úspěšnější, pokud jsou podporovány skupinami dětí, odborníků a členů komunity, kteří společně pracují na vybraných tématech. Odborníci jsou často v kontaktu se skupinami dětí, kterých se týká oblast jejich profesní praxe (např. pacienti, děti v kontaktu s právními systémy, děti v náhradní péči, studenti, všechny děti žijící v určité oblasti), a v případě potřeby je vhodné též oslovit širší skupiny dětí (např. děti se zdravotním postižením, romské děti, děti žadatelů o azyl). Důležitými potenciálními spojenci při navazování kontaktů s dětmi, podpoře jejich zapojení a zajištění toho, aby jejich názory vedly k činům, jsou konkrétní dospělí (např. členové rodiny a komunity, mladí lidé s předchozí zkušeností s participací, advokáti, poskytovatelé služeb, tvůrci politik a politici).

■ Odborníci by se měli zamyslet nad tím, kdo by mohl a měl být zapojen do participace, aby se maximalizoval potenciál pro účinné a inkluzivní procesy participace. Měli by se zamyslet nad úrovní vlivu dětí v rámci procesu - např:

- ▶ Mají být studenti zapojeni do správní rady školy? Existuje příležitost k více kolaborativnímu přístupu, kdy by se dospělí společně s dětmi podíleli na tvorbě podoby správní rady? Nebo prostor pro to, aby děti samy určovaly body programu jednání správní rady?
- ▶ Odborníci by také měli přemýšlet o možnostech zvýšení vlivu dětí: Existují konkrétní momenty (například při plánování nových služeb, při konzultacích o změnách v politice), kdy bude mít větší dopad, když se na zasedání správní rady objeví názory dětí na určitou problematiku?

■ Nebo existují jiné možnosti přímého dialogu s řediteli škol a sdruženími rodičů, které by mohly být užitečné, aby pomohly zvýšit váhu názorů dětí?

■ Odborníci by měli ve své organizaci identifikovat všechny oblasti a cesty, kde lze názory dětí uplatnit, a pokud je to možné, zajistit závazky organizace aktivně zohledňovat názory vyplývající z činností souvisejících s účastí dětí.

4.2 PROPOJENÍ S DĚTMI

■ Odborníci budou mít možnost volby, jak a kde se s dětmi propojit. Mohou existovat struktury a sítě již vytvořené organizacemi nebo institucemi, například školské rady, poradní skupiny nebo sítě služeb. Mohou existovat místa, kde se setkávají nebo žijí skupiny dětí, kterých se daná problematika týká, například klub mládeže, hřiště nebo dětský domov. Může existovat potřeba vytvořit novou skupinu oslovením dětí, které byly doposud do služby zapojeny pouze jako jednotlivci, například pacienti, děti rozvádějících se rodičů nebo děti zasažené migrací.

■ Při kontaktu s dětmi by odborníci měli poskytovat informace o:

- ▶ pravděpodobných otázkách, které se budou projednávat, a plánovaných činnostech
- ▶ praktických záležitostech, jako je místo a čas setkání
- ▶ tom, co se od dětí očekává
- ▶ zásady důvěrnosti a bezpečnosti
- ▶ jak lze vyjádřit souhlas s participací

■ V některých situacích je třeba informovat také rodiče, zejména pokud je od nich vyžadován souhlas stejně jako od samotných dětí. Viz [příloha 2](#), kontrolní seznam pro přípravu informací přístupných dětem. Informace jsou přístupnější, pokud se na jejich tvorbě a vývoji podílejí samy děti.

■ Pozvání k participaci lze dětem sdělit různými způsoby. Děti mohou být například osloveny osobně, prostřednictvím kontaktů a sítí, služeb, existujících fór a rad nebo online. Odborníci mohou tyto kontakty navázat sami nebo mohou děti přímo kontaktovat jiné děti. V různých situacích jsou vhodné různé přístupy. V jednom z příkladů, s nimiž jsme se setkali při přípravě této příručky, se některé děti žadatelů o azyl rozhodly založit skupinu, aby prozkoumaly problémy, s nimiž se setkávají ve svém zařízení. Šly do tříd v oddělení jazykové podpory a pomocí prezentace se podělily o informace o procesu participace, který organizovaly. V jiném příkladu romské děti, podporované nevládní organizací, založily stránku na Facebooku, na které děti vyzvaly, aby se podělily o své nápady týkající se bezpečnosti komunity a trestných činů z nenávisli. Odborníci by se měli snažit využívat různé přístupy, aby byli inkluzivní.

■ Možná bude potřeba založit novou skupinu, aby se do ní mohlo zapojit více dětí. [Doporučení o participaci](#) vybízí členské státy, aby zřídily poradní orgány a poradní skupiny pro děti a mládež na místní, regionální nebo celostátní úrovni. Uvádí také, že dětem by měla být poskytnuta přiměřená podpora pro sebeobhajování.

- **Poradní orgány** jsou fóra nebo sítě zřízené pro skupiny dětí, které se pravidelně scházejí a jejichž hlavním účelem je ovlivňovat rozhodování. Často se jich účastní širší skupiny dětí, které si vybírají své zástupce. Jedná se například o školní rady, fóra uživatelů služeb a dětské parlamenty (viz příklady z Kypru a Litvy níže).
- **Poradní skupiny** dětí a mladých lidí mohou být podporovány, aby se pravidelně scházely a pomáhaly řídit nebo usměrňovat služby nebo politiku. Děti se vyjadřují k poskytování služeb, schvalují politiky, navrhuji vývoj služby a sledují realizaci svých nápadů v praxi (viz příklady níže).
- **Kolektivní sebeobhajoba** zahrnuje děti, které se zasazují o svá práva a myšlenky prostřednictvím skupin vedených dětmi, kampaní a aktivismu. Děti mohou zastávat role obránců lidských práv, účastnit se kampaní nebo zakládat odbory (viz příklady níže).

— Mohou být zapotřebí fóra a sítě pro specifické skupiny dětí, které bývají mimo formální struktury. Ty mohou časem umožnit dětem účastnit se běžnějších participačních procesů. Například romské nevládní organizace mohou být podporovány při vedení místních skupin a celostátních sítí pro děti z romských komunit a tyto děti mohou nakonec vyvinout vlastní strategie participace nebo navázat spojení s radami mládeže a připojit se k nim.

— Děti, které čelí zvláštní diskriminaci, jako jsou děti azylantů a uprchlíků, děti z romských a jiných menšinových komunit a děti, které se zapojují do kampaní a jiných sebeobhajovacích akcí, mohou být obzvláště zranitelné, protože jejich myšlenky mohou zpochybňovat přijaté normy. Je třeba připomenout, že doporučení Rady Evropy tvrdí, že: „*Děti a mladí lidé, kteří uplatňují své právo svobodně vyjadřovat své názory, musí být chráněni před újmou, včetně zstrašování, odvet, viktimizace a porušování jejich práva na soukromí.*“

PŘÍKLAD

Mezigenerační podpora aktivismu

Ve Francii se koncem roku 2018 někteří studenti postavili proti nedávné vládní reformě středoškolského vzdělávání, která studenty dříve orientovala na konkrétní studijní obory, a proto zrušila tři široké možnosti volby předmětů: přírodní vědy, literatura nebo společenské vědy. Studenti se rovněž postavili proti zpřísnění přijímacího řízení na vysoké školy, které považovali za příliš selektivní. V reakci na to se děti, učitelé a rodiče zapojili do aktivismu. Od roku 1994 ve Francii funguje [odborový svaz středoškolských studentů](#). Ten podporoval studenty v demonstracích a hájení jejich práv. Aliance učitelských odborů, rodičů a právníků se rovněž zorganizovaly, aby demonstrujícím studentům vyjádřily podporu tím, že v novinách zveřejnily dopisy, v nichž žádaly, aby děti dostaly právo na stávku, a požadovaly ochranu před postihem, čímž podpořily práva dětí na svobodu projevu. Na [internetových stránkách](#) francouzského ministerstva školství jsou uvedeny pokyny týkající se práv středoškolských studentů na vylepování plakátů, zakládání skupin, setkávání a publikování.

— Odborníci by měli zřizovat nebo podporovat dětská fóra, poradní skupiny a sítě pro sebeobhajobu, aby umožnili a chránili účast dětí ve zranitelných situacích. Učitelé a další odborníci mohou podporovat práva dětí na vyjádření jejich názorů tím, že zajistí, aby děti znaly svá práva, sdělí svou podporu názorům dětí a jejich právu na vyjádření, protestují proti jakémukoli nespravedlivému zacházení a poskytnou přístup k prostoru a dalším zdrojům. Děti a mladí lidé mohou chtít založit odbory školních dětí, aby chránily svá práva, jako je tomu například ve Francii a Norsku (viz [příloha 8](#), kontrolní seznam pro podporu práva dětí na svobodu projevu a sdružování). Ve všech skupinách by měli facilitátoři vytvořit bezpečné a uvolněné prostředí, ve kterém si děti mohou vybrat, zda chtějí mluvit, nebo ne, a které podporuje jejich pohodu. K tomu napomáhají ledolamky, hry a neformální aktivity. V [části 5](#) této příručky jsou uvedeny odkazy na řadu příruček k aktivitám, z nichž většina je k dispozici online.

PŘÍKLAD

Poradní skupina mládeže na konferenci o městech přátelských k dětem

Ve Španělsku byla na 5. kongres měst přátelských k dětem, který se konal v listopadu 2019, pozvána poradní skupina mladých lidí složená z 12 mladých lidí (ve věku 12 až 18 let) zastupujících místní rady mládeže ze šesti různých španělských obcí. Skupina radila organizátorům s programem

kongresu, účastnila se jako řečnický panelu a vedla vlastní workshop věnovaný výhradně dětem a mladým lidem. Součástí workshopu byly čtyři diskusní stoly věnované tématům, která si skupina vytyčila: rovnost, volný čas, životní prostředí a vzdělávání.

Workshopů se zúčastnilo 40 dětí a mladých lidí (ve věku 12 až 18 let). Během workshopu se členové poradní skupiny a další mladí účastníci zamýšleli nad různými otázkami, které se týkají dětí a mládeže. Z diskusí vzešly nápady a hesla, jejichž závěry byly následující den představeny celému kongresu. Mladí lidé dali jasně najevo, že je trápí témata jako změna klimatu, nerovnost pohlaví a vzdělávání. Uvedli také, že se cítí být zapojeni do prosazování inkluze, a domnívali se, že být vyslyšen je stále problém.

PŘÍKLAD

Společné stanovení priorit

Na Kypru byl *dětský parlament* zřízen v roce 2001 jako výsledek opakující se akce nazvané «Týden dětí», během níž děti «přebírají» křesla v parlamentu země. Parlament byl zřízen jako stálý orgán, v němž vyškolení dobrovolníci zprostředkovávají zasedání a diskuse dětského parlamentu. Dětský parlament tvoří 80 dětských zástupců (ve věku 13 až 18 let) kyperských sociálních skupin, včetně tří ústavně uznaných kyperských menšin. Děti samy určují problémy a předkládají opatření k provádění Úmluvy o právech dítěte. Jsou rovněž dotazovány na otázky, které jsou na pořadu jednání vlády. V roce 2017 byl Dětský parlament kyperskou vládou vyzván, aby ovlivnil Národní strategii pro sexuální a reprodukční zdraví dětí a mládeže. Na tomto zasedání byly dětem poskytnuty informace o stávajících politikách na Kypru a v jiných zemích. Jejich podněty byly zahrnuty do prvotního návrhu strategie a následně se jimi zabývaly výbory odpovědné za plánování opatření (včetně rozpočtu) a monitorování.

PŘÍKLAD

Poradní skupina pro tábor 2getherLAND

Skupiny dětí a mladých lidí mohou být podporovány, aby se pravidelně scházely a řídily nebo usměrňovaly službu. Děti a mladí lidé se vyjadřují k poskytování služby, schvalují zásady a navrhují vývoj služby. V Německu se v říjnu 2019 konalo setkání [2getherLAND Camp](#), které pořádala Bertelsmannova nadace a partneři. Celkem 220 dospělých a dětí (8-18 let) diskutovalo na téma nerovnosti v Německu. Z akce odjížděli se 14 projekty na řešení místních nerovností prostřednictvím mezigeneračních partnerství. Rok před akcí byla vybrána poradní skupina mladých lidí, kteří se podíleli na definování prioritních témat, rozhodovali o značce, programové nabídce a podporovali zapojení dalších mladých lidí do akce. Mladí členové poradní skupiny také vedli některé workshopy tábora a byli klíčoví při vyhodnocování dopadu tábora a následných akcí. Výsledkem akce byl závazek partnerů podporovat účast dětí na probíhajících místních akcích.

PŘÍKLAD

Svaz litevských studentů

Litevský svaz studentů (LMS) je dobrovolné neziskové sdružení, které sdružuje litevské studentské rady. LMS je zastřešující strukturou zastupující studenty středních škol v autonomních studentských radách středních škol, městských/okresních studentských radách a informačních centrech studentských rad.

V březnu 2020 se Výbor pro politiku mládeže Litevské studentské unie zaměřil na situaci v souvislosti s pandemií COVID-19 a zúčastnil se jednání s Meziresortní komisí pro ochranu dětí, Litevskou radou pro vzdělávání a Ministerstvem školství, vědy a sportu. Vyměňovali si názory na otázky týkající se dálkového studia, zkoušek a emocionálního prostředí. Zúčastnili se také tiskové konference s vládou a vytvořili studentský dotazník. Existence této sítě umožnila vládě rychle získat informace, které by mohly zlepšit politiku.

<https://www.moksleiviai.lt/nauienos/ka-geguzes-menesi-veike-iaunimo-politikos-komitetas/>

4.3 IDENTIFIKACE PROBLÉMŮ A PRIORIT

— Problémy a priority pro procesy

— i děti mohou být určeny konzultativním způsobem, na základě spolupráce nebo pod vedením dětí. Při konzultativním stanovení priorit dospělí zjišťují názory skupin dětí na již vybrané otázky. Například vedoucí domova pro seniory může vypracovat návrh zásad a poté požádat děti, aby se rozhodly mezi možnostmi prvků, které mají být zahrnuty. Určování prioritních otázek může být stále více založeno na spolupráci, když děti a dospělí získají důvěru a porozumění. V rámci přístupu založeného na větší spolupráci mohou dospělí navrhnout otázky, protože vědí o záležitostech, které se mohou týkat dětí, nebo protože žádají o radu, ale děti budou mít také prostor k tomu, aby navrhly své vlastní priority. Jinými slovy, jedná se o určitý stupeň partnerství mezi dospělými a dětmi. V přístupu vedeném dětmi je úlohou dospělých působit jako prostředníci, kteří dětem umožňují určit jejich vlastní cíle, a to tím, že jim poskytují příležitosti nebo podporu a sledují jejich program.

PŘÍKLAD

Stanovení priorit pod vedením dětí

Národní shromáždění pro Wales se zeptalo 2 700 dětí (ve věku 8 až 18 let) ve Walesu, co je znepokojuje. Mezi respondenty byly děti žijící v chudobě, děti se zdravotním postižením, žadatelé o azyl a děti z romského a jiného menšinového etnika. Z výsledků vyplynulo, že dětem chybí bezpečná místa pro hraní a trávení volného času, což vedlo Výbor k prošetření tohoto problému. Výbor uspořádal veřejnou konzultaci s odborníky i dětmi. Děti uvedly, že si přejí bezpečná místa ke hře pod dohledem dospělých. Jejich názory předávali dospělí, ale děti měly také možnost zapojit se přímo do rozhodování o tomto tématu. V roce 2010 byla zveřejněna zpráva obsahující názory dětí, která ovlivnila vypracování zákonných pokynů pro [povinnosti týkající se dostatečného množství her](#) v rámci opatření pro děti a rodiny (Wales) z roku 2010. Tuto iniciativu zahájili a vedli dospělí. Děti a dospělí rozhodli o otázce, kterou je třeba prozkoumat - bezpečná místa ke hraní - a děti vyjádřily své názory. Dospělí pak rozhodli o cílech, doporučeních a akčních plánech.

— Odborníci by měli zvážit, do jaké míry mohou dětem umožnit, aby si samy vybíraly témata a priority (viz následující příklad z Walesu).

— Aktivitou, která umožňuje přístup k určování prioritních problémů vedený dětmi nebo založený na spolupráci, je mapování komunity (viz příklad níže). Tato metoda se osvědčila v celé Evropě se skupinami dětí všech věkových kategorií a s různými komunikačními styly. Účastníci pracují v malých skupinkách a na velký kus papíru zakreslují místa, která jsou důležitá v jejich každodenním životě, a to pomocí kresby, slov, předmětů nebo fotografií. Vznikne tak „mapa“ jejich komunity, služby nebo dokonce budovy. Děti pak pomocí propisek, lístečků, samolepek nebo předmětů ukazují, kde se věci daří a kde by chtěly něco změnit. Téma lze zaměřit na práva a říci: „Ukažte místa, kde jsou vaše práva dodržována a kde ne.“ Skupiny si navzájem ukazují důležitá místa na svých mapách, diskutují o potížích a řešeních, sdílejí nápady na změny, o které chtějí usilovat, a poté mohou hlasovat o prioritních otázkách pro svůj participační proces.

PŘÍKLAD

Romské děti Mapa silných stránek a potřeb komunity

V devíti zemích Evropy se 550 romských dětí a mladých lidí za podpory romských nevládních organizací a akademiků zúčastnilo mapování komunit. Zjistili tak problémy, které následně prozkoumali a podnikli další kroky k dosažení změny pro sebe a své komunity. Viz www.peervouth.eu.

Tuto mapovací aktivitu lze využít mnoha způsoby. Romští teenageři mohou například vytvořit mapu cesty ke zdravotní klinice a ukázat překážky a překážky, které jim brání ve vstupu na kliniku. Mohou si také vzájemně prohlížet mapy a vybrat priority, které je třeba prozkoumat a sledovat, a vytvořit tak úspěšnější služby (například výjezdní zasedání na zdravotní kliniku) nebo pozitivní postoje, které pomohly. V rámci spolupráce pak dospělí poskytnou nápady týkající se jejich obav a možností změn, které by mohli nabídnout.

— V mnoha situacích není možné okamžitě prosadit všechny priority dětí pro změnu. Odborníci a děti, kteří usnadňují procesy participace, by proto měli dětem poskytnout příležitost určit priority, které otázky je třeba dále zkoumat.

4.4 ZJIŠŤOVÁNÍ NÁZORŮ DĚTÍ

— Děti mohou sdělovat své myšlenky různými metodami a mechanismy, a to jak online, tak offline. Potřebný přístup bude záviset na skupině dětí a zvažovaných otázkách. Inkluzivní přístup vyžaduje, aby odborníci poskytovali různé příležitosti a zohledňovali různé zájmy a potřeby. Činnosti určené k usnadnění participace dětí by měly usilovat o zapojení všech dětí, kterých se to týká, včetně dětí zranitelných nebo zřídka slyšených. I velmi malé děti se mohou zapojit, pokud se dbá na výběr vhodných metod. Děti samy nejlépe poradí, co bude fungovat. Mezi nejběžnější způsoby zjišťování názorů dětí patří např:

— **Rozhovory a průzkumy:** Mohou být osobní nebo online a formální nebo neformální. V závislosti na použitých otázkách a způsobu zaznamenávání odpovědí mohou získat jednoduché nebo podrobné informace. Průzkumy mohou být jednoduché dotazníky se zaškrtačacími políčky nebo složité písemné odpovědi. Nezapomeňte ve všech písemných materiálech používat barvy a grafiku (viz následující příklad).

PŘÍKLAD

Online průzkumy pro děti

V Srbsku se v roce 2020 zúčastnilo 1 571 dětí (ve věku 5 až 18 let) anonymního online dotazníku. Jednalo se o děti z městských a méně městských oblastí. Odpovídaly na otázky týkající se krize COVID-19 a toho, jak se jich dotkla mimořádná opatření. Byly dotazovány na to, jak se dostávají k informacím o viru, jak tráví volný čas, jak se dostávají k podpoře a jaké se jim dostává podpory při vzdělávání. Vyjádřily se také k tomu, na čem jim nejvíce záleží a co jim chybí.

Výsledky průzkumu ukázaly, že dětem nejvíce chybí společenský život a svoboda. Nejvíce je trápila nejistota. Uváděly rozsáhlé problémy s přístupem k počítačům a problémy spojené s přechodem na online výuku. Některé děti identifikovaly potřebu více informací o tom, zda budou mít rodiny dostatek peněz a jídla. Jejich obavy se promítly do advokační práce a politických dokumentů na národní a evropské úrovni.

— **Skupinové aktivity:** Lze vytvořit malou skupinu, která se zaměří na určité téma nebo problém. Případně lze větší skupinu rozdělit na menší skupiny. Promyslete různé otázky, na které chcete znát názory dětí. Zvolte několik otevřených otázek, které povedou diskusi, nebo nabídněte kreativní aktivity, jejichž prostřednictvím mohou děti vyjádřit své myšlenky. Zajistěte, aby akce byla příjemná. To znamená dostatek přestávek a nějaký čas strávený zábavnými aktivitami.

PŘÍKLAD

Využití metody photovoice k naslouchání

Termínem photovoice se označuje řada metod, při nichž děti využívají fotografie k zachycení a reflexi různých aspektů svého života. V Nizozemsku se zdravotníci na novém dětském oddělení zajímali o to, co si o nových prostorách myslí děti. Děti byly požádány, aby vyfotografovaly věci, které se jim líbí, a ty, které se jim líbí méně. Byly požádány, aby vysvětlily, proč každý obrázek pořídily. Děti dostaly kopie všech obrázků, malou knížku a nějaké hobby potřeby.

Například jedno dítě (dívka ve věku 12 let) vyfotilo skleněné dveře a vysvětlilo, že kvůli světlu má problémy se spaním. Při pozdější diskusi s rodiči o fotografiích uvedli, že se jim líbilo vidět dceru z chodby. To ukazuje, jak důležitý je pohled dětí a jak se může lišit od jejich okolí. Projekt fotografií přinesl cenné informace pro oddělení. Obavy dětí ze soukromí a světla byly vyřešeny zatemněním a zakrytím oken.

Viz Lorenz, L. S., & Kolb, B. (2009). Zapojení veřejnosti prostřednictvím participativních metod vizuálního výzkumu. *Health Expectations*, 12(3), 262-274.

— **Konzultační akce:** Tyto akce mohou zahrnovat shromáždění velkého počtu dětí na jednom fyzickém nebo online místě, kde se děti zapojí do různých typů konzultací a dalších aktivit. Konzultační aktivity mohou být také přeneseny na děti a mladé lidi v jejich komunitách. Existuje velké množství různých technik a modelů konzultací. Podívejte se na některou z knih v sekci zdrojů, kde najdete nápady na druhy aktivit, které lze použít. Zapojte děti do přípravy a plánování akcí, abyste podpořili větší účast dalších dětí.

PŘÍKLAD

Konzultace s malými dětmi o kvalitě služeb

V Irsku v průběhu roku 2017 [Výbor pro služby dětem a mládeži v Roscommonu](#) pořádal konzultační setkání se skupinami dětí ve věku 3,5 až 4 roky v hrabství jako prostředek ke zlepšení svých služeb. Tématem konzultací bylo «Co si malé děti v Roscommonu myslí, že by jim pomohlo žít zdravější, šťastnější a aktivnější život?» Konzultace zahrnovaly přípravu s dětmi, rodinami a odborníky a probíhaly formou her a interaktivních aktivit. Některé z požadavků dětí zahrnovaly možnosti hrát si venku, «objetí a pohlázení» od důležitých dospělých, dostatek spánku a vody a připomínání a pomoc při čištění zubů. Výsledky byly syntetizovány prostřednictvím metafory sopky představující věci, které děti podle svých slov potřebují každý den, často a někdy. «Šťastná a zdravá sopka» byla použita jako podklad pro Plán zdraví a pohody v raném věku pro Roscommon a byla poskytnuta všem službám pro děti v raném věku v hrabství.

— **Znalci:** Jedná se o rozhovory nebo setkání s lidmi, kteří mohou poradit, jak lze názory dětí proměnit v opatření.

— Při organizování mapovacích aktivit, které mají udržet zájem dětí a umožnit jim vyjádřit své názory, může pomoci kreativita a zábava při skupinových aktivitách. To se týká přístupu moderátora (moderátorů), aktivit a míst setkávání. Facilitátoři by měli projevovat smysl pro humor, být uvolnění, kreativní a zúčastnění. Mohou používat fotoaparáty, nahrávací zařízení, počítače, webové kamery a výtvarný materiál. Mohou zapojit děti jako spolumoderátory, přizvat je k navrhování a vedení setkání.

— Zdroje uvedené v [oddíle 5](#) obsahují podrobnosti o činnostech, metodách a nástrojích, které lze použít při práci se skupinami dětí. Organizátoři by měli promyslet místa konání, v ideálním případě zapojit děti do vytipování vhodných online i offline míst a zajistit, aby byla pro děti dostupná a snadno dosažitelná. Facilitátoři příležitosti pro kolektivní participaci by měli zajistit, aby měli čas na stanovení základních pravidel nebo skupinové smlouvy se všemi účastníky (viz praktická poznámka níže). Viz také [příloha 1](#), kontrolní seznam pro odborníky týkající se důsledků devíti základních požadavků na bezpečnou, smysluplnou a etickou participaci dětí, a [příloha 3](#), kontrolní seznam pro odborníky týkající se podpory bezpečnosti a pohody dětí na akcích a aktivitách kolektivní participace.

PRAKTICKÁ POZNÁMKA

Základní pravidla nebo skupinové smlouvy

Doporučujeme, aby facilitátoři zapojili dospělé i děti do stanovení základních pravidel pro účast na aktivitách na začátku procesu a průběžně je kontrolovali, aby bylo zajištěno, že aktivity budou pro všechny zúčastněné pozitivní a bezpečné. Někdy je lepší to nazvat «jak se dohodneme na společné práci», protože slovo «pravidla» může být odrazující.

Mezi body, kterými se budeme zabývat, patří:

- Zdravotní a bezpečnostní hlediska - například požární ochrana, přístup, počet osob.
- Naslouchání a oceňování toho, co je řečeno.
- Respektování všech.
- Diskriminační nebo šikanující výrazy a jednání.
- Důvěrnost a ochrana dětí.
- Používání žargonu.
- Dostupná podpora při vznášení jakýchkoli obav.
- Používání sociálních médií.

4.5 PŘIJÍMÁNÍ OPATŘENÍ

— Pomoc dětem při vyjadřování jejich názorů je pouze částí procesu, jak je zdůrazněno v celé příručce. Participace dětí potřebuje *prostor a hlas*, ale zahrnuje také to, že děti mají *publikum* a určitý *vliv*. Názory dětí je třeba brát v úvahu a při rozhodování jim přikládat náležitou váhu. V ideálním případě se již ve fázi přípravy plánuje, jak názory a nápady dětí nejlépe prezentovat a použít jako důkaz, který pomůže dosáhnout změny. Škola například může chtít konzultovat s dětmi politiku, kterou připravuje v oblasti používání genderově neutrálních toalet. Ve fázi plánování by se ředitel a řídicí orgán měli dohodnout na setkání se zástupci dětí a zprostředkovateli a měli by si udělat čas na vyslechnutí a řádné zvážení názorů a návrhů dětí. Mělo by být stanoveno datum, kdy děti dostanou zpětnou vazbu o tom, jak byly jejich názory zohledněny, a měl by být dohodnut způsob, jakým bude tato zpětná vazba a následná opatření sdělena všem zúčastněným dětem. Ve fázi přijímání opatření mohou děti vést nebo se podílet na přezkoumání těchto plánů a toho, co řekly ostatní děti, a na dalších doporučeních pro opatření.

PŘÍKLAD

Určení osob, které mohou být požádány o jednání

V letech 2012 až 2020 mladí výzkumníci z celé Velké Británie podporovaní [Centrem pro participaci dětí a mládeže](#) řídili a prováděli výzkum práv dětí se zdravotním postižením. Měli možnost zvážit přepisy rozhovorů, obrázky a souhrnné příběhy o zkušenostech jiných dětí se zdravotním postižením a pomocí níže uvedeného grafu zjistit, co jiné děti žádají, a přemýšlet o tom, kdo by jim pomohl těchto cílů dosáhnout. Tyto informace pak využili k sepsání doporučení pro komunitní, servisní a vládní opatření. Tato doporučení předložili ombudsmanovi, který financoval první rok práce, a také podnikli kroky v britském parlamentu, v místních obcích, s rodinou a přáteli a podali zprávu Výboru OSN pro práva dítěte. Poté tento model rozšířili na mezinárodní úrovni a spolupracovali s mladými lidmi se zdravotním postižením a komunitami v Japonsku, aby tam provedli podobný výzkum a opět přispěli k alternativní zprávě pro Výbor OSN pro práva dítěte. V obou zemích podpořily závěrečné připomínky Výboru OSN realizaci některých doporučení mladých výzkumníků.

Děti žádají o:

Jan mho tito lido pomoci? Doplněte představu o tom, co by měli dělat:

Děti	<input type="text"/>
Rodiny	<input type="text"/>
Služby pro děti	<input type="text"/>
Místní komunity	<input type="text"/>
Vlády	<input type="text"/>
Společnost	<input type="text"/>

Děti mohou také chtít podporu odborníků při sebeobhajobě - podnikat kroky ke zvýšení povědomí o svých obavách a změnách, které by chtěly vidět, prostřednictvím školení, kampaní, petic, psaní politikům, svědectví při oficiálních šetřeních nebo stávek a demonstrací. Pokud je to možné, měly by být zmocněny k tomu, aby vystupovaly jako obránci lidských práv; organizace [Child Rights Connect](#) se sídlem v Ženevě vydala v roce 2021 Průvodce implementací práv dětských obránců lidských práv.

PŘÍKLAD

Sebeobhajoba - zákaz používání pytlů na odpadky

Děti v náhradní péči v jedné obci ve Velké Británii si stěžovaly na to, že když se stěhovaly z jednoho místa do druhého, musely si balit věci do pytlů na odpadky. Neměly vlastní kufry a stěhování se odehrávalo v krátkém čase. Když obec odmítla jednat, mladí lidé podporovaní svými sociálními pracovníky a pěstouny promluvili do místních novin a vysvětlili, jak hrozné je nosit svůj majetek v pytlí na odpadky. V roce 2015 byla v reakci na zastoupení dětí zavedena nová pravidla, která zakázala používání pytlů na odpadky a zajistila dostupnost řešení pro skladování a zavazadla v případě nouzového stěhování.

4.6 NÁSLEDNÁ OPATŘENÍ

Odborníci a zprostředkovatelé by měli dětem pravidelně a co nejdříve poskytovat zpětnou vazbu o tom, co se stalo v důsledku vyslechnutí názorů dětí. Někdy může čekání na oficiální dokument trvat příliš dlouho a je těžké udržet motivaci účastníků, pokud na zpětnou vazbu čekají měsíce (nebo roky!). Všechny zúčastněné děti by měly dostat rychlou zpětnou vazbu o svém zapojení, dopadu, výsledcích a dalších krocích. Jak vysvětluje *obecný komentář OSN č. 12*:

Protože dítě má právo na to, aby jeho názorům byla věnována náležitá pozornost, musí rozhodující orgán dítě informovat o výsledku procesu a vysvětlit, jak byly jeho názory zohledněny. Zpětná vazba je zárukou, že názory dítěte nejsou vyslechnuty pouze jako formalita, ale že jsou brány vážně.

Pokud je to možné, děti by měly být vyzvány a podporovány, aby se účastnily následných procesů, podnikaly další kroky a sdílely své zkušenosti s participací se skupinami vrstevníků, místními komunitami a dalšími organizacemi.

PŘÍKLAD

Následná opatření po konzultaci s dětmi

V italském Miláně při příležitosti zvláštního zasedání městské rady, které bylo přístupné dětem, vyjádřilo mnoho dětí přání zasáhnout do svých školních zahrad. To vedlo milánský magistrát k zapojení dětí z města do participativní cesty plánování, přeměny a spoluřízení obnovy devíti školních zahrad v různých částech Milána. [Projekt školních zahrad](#) zahrnoval 16 mateřských a základních škol, uvedené komunity, místní zastupitelstva a technický sektor a jeho cílem bylo zlepšit zelené zdroje města nasloucháním prioritám dětí a podporou jejich pocitu sounáležitosti.

Proces trval více než tři roky a děti se podílely na zkoumání potřeb svých komunit, formulování a výběru nápadů, testování vybraných nápadů v terénu a přípravě zahrad malováním a výsadbou. Jakmile byly zahrady otevřeny, děti a rodiny definovaly pravidla spoluřízení zahrady a vytvořily instruktážní panely, které byly umístěny v jednotlivých zahradách.

Zprávy z účastnických aktivit mohou mít různou podobu. Pro dosažení maximálního účinku je důležité zvolit takové formáty, které mohou oslovit „publikum“ rozhodovacích orgánů a zároveň do jejich tvorby zapojit přímo děti. [Příloha 2](#) poskytuje rady pro tvorbu přístupných informací pro děti. Vedle tradičních písemných zpráv mohou být k dispozici plakáty, příběhy, zvukové nebo videozáznamy, divadelní představení, vizuální schémata a shrnutí, výstavy a mapy. Zpětná vazba by měla obsahovat následující informace:

- ▶ shrnutí názorů a doporučení dětí.
- ▶ plánovaná a přijatá opatření.
- ▶ případné reakce rozhodovacích orgánů a jejich dohodnuté další kroky.
- ▶ plány pro další následné akce s rozhodovacími orgány.
- ▶ jak mohou být děti zapojeny do dalších následných opatření.

Mezi další následné akce, které udržují dynamiku dětských požadavků, patří lobbování dětí a kampaně na sociálních sítích, aby se lidé dozvěděli o závazcích, které přijali nebo nepřijali rozhodující činitelé. Příkladem je probíhající hnutí za klima.

PŘÍKLAD

Následné kroky po vznesení požadavků dětmi

Děti na celém světě požadují opatření ke snížení klimatických změn a studentské stávky jsou trvalým příkladem vznášení a opakování požadavků pomocí různých akcí a komunikačních strategií v různých obdobích. Například v souvislosti s pandemií COVID-19 zorganizovali mladí klimatičtí

aktivisté v Polsku 3. dubna 2020 virtuální stávky, při nichž použili mobilizační heslo: Umyjte si ruce, ale neumývejte si ruce od odpovědnosti za klima. Jednalo se o šest akcí:

- Vyfoťte se s bannerem / kartou obsahující hashtagy. Zveřejněte fotografii na svých sociálních sítích a označte nás!
- Vyvěste klimatický banner z okna nebo balkonu, vyfoťte ho a umístěte na sociální síť.
- Přihlaste se k naší události na Facebooku! Sledujte nás na našich sociálních sítích.
- Dejte si náš překryv na svůj profilový obrázek na FB! Sdílejte naše příspěvky na Instagramu, aby se o naši stávce dozvědělo co nejvíce lidí!
- Umyjte si ruce, ale nedejte politikům, aby si umyli ruce od odpovědnosti za klima!
- Připojte se k protestní skupině ve vašem městě!

Viz v Polsku <https://www.msk.earth/strajk>

Viz také v Německu <https://fridaysforfuture.org/digital-strike-24th-april/>

— Děti se také mohou zapojit do dalších fází provádění rozhodnutí participací ve skupinách nebo výběrech, které využívají důkazy získané od dětí k informování o nových politikách nebo službách. Pokud je to možné, měli by odborníci děti podporovat, pokud chtějí na zpětnou vazbu navázat a nadále prosazovat zlepšení služeb, větší respektování svých práv nebo reformy právních předpisů a politik. Zapojení odborníků však může být časově omezené. Odhalení příležitostí ke změně trvá delší dobu. Vytváření rozsáhlých změn je dlouhodobý proces a v některých okamžicích jsou příležitosti ke změně větší než v jiných.

4.7 PŘEZKOUMÁNÍ, REFLEXE A NOVÝ ZAČÁTEK

— Příručka zdůrazňuje význam přezkoumávání, reflexe a učení se z praxe. Facilitátoři by měli zvážit, jak se děti do aktivit zapojují, zda by se budoucí aktivity neměly upravit tak, aby byly inkluzivnější, a které komunikační styly jsou účinné. Zúčastněné děti by měly být povzbuzovány k tomu, aby přispívaly. Odborníci by se měli ptát dětí na jejich spokojenost s participativními procesy a na jejich názory na to, jak by je bylo možné zlepšit. Zde je několik jednoduchých otázek, nad kterými se mohou odborníci zamyslet společně se všemi zúčastněnými:

- ▶ Čeho jsme chtěli dosáhnout?
- ▶ Čeho jsme zatím dosáhli?
- ▶ Jaké jsou výzvy?
- ▶ Co jsme se dozvěděli o tom, co funguje?
- ▶ Co jiného bychom mohli dělat?
- ▶ Na co jsme hrdí?
- ▶ Co by se dalo příště zlepšit?

— Pro podrobnější vyhodnocení kontextu skupinové participace poskytuje [soubor nástrojů](#) organizace Save the Children [pro monitorování a vyhodnocování participace dětí](#) užitečný návod pro pracovníky s dětmi, jak provádět participativní monitorování a vyhodnocování, a praktické nástroje, které mohou pomoci shromáždit potřebné informace na organizační úrovni.

Priority odborníků z praxe pro kolektivní účast

Učení se ze zkušeností jiných lidí je přínosné. V rámci průzkumu, který se uskutečnil při přípravě této příručky, se odborníci z celé Evropy, kteří pracují v oblasti zdravotnictví, vzdělávání, justice a služeb pro děti a mládež, zamýšleli nad svými vlastními zkušenostmi s usnadňováním participace a identifikovali kolegy z praxe, kteří se snaží zajistit, aby participace dětí byla účinná, inkluzivní a vedla ke změně:

- Vytvářejte podpůrné prostředí: Děti je třeba vnímat jako nositele práv a uznávat je jako aktivní a aktivistické občany.
- Usilujte o zastoupení všech dětí: Zvažte, sledujte a snažte se pochopit, jak reprezentativní jsou ti, kteří se účastní, a jak lze podpořit inkluzivnější postupy.
- Přemýšlejte o čase: Uvědomte si, že ke změnám v politice může dojít několik měsíců nebo dokonce let poté, co se děti zúčastnily.
- Vytvoření «interpersonálních procesů vlivu»: Úspěch je pravděpodobnější, když se vliv uskutečňuje prostřednictvím propojení a koordinace. Pokud děti nevedou dialog s osobami s rozhodovací pravomocí nebo je kontakt konfrontační a nepřátelský, je méně pravděpodobné, že jejich názory budou mít vliv.
- Mějte jasnou představu o tom, o jaké změny děti usilují, a jasně ji sdělte osobám s rozhodovací pravomocí: Změny se hůře dosahuje, pokud jsou cíle nejasné nebo pokud nikdo nerozumí organizačnímu nebo politickému prostředí. Je užitečné, když rozhodovací orgány poskytnou informace o možnostech diskuse a změny.
- Zvýšit informovanost a porozumění: Zvyšování povědomí pomáhá vytvářet podporu pro sdělení dětí, což může vést k tomu, že se jejich problémy dostanou na vyšší úroveň. Pokud dialog nepřinese změnu, může ke zvýšení povědomí přispět využití hlavních a sociálních médií. Demonstrace a stávky v kombinaci s mediální publicitou mohou zajistit, že se lidé o obavách dětí alespoň dozvědí.

ODDÍL 5 ZDROJE

Závěrečná část příručky obsahuje informace o dalších zdrojích, které odborníkům pracujícím s dětmi pomáhají uplatňovat právo dětí být vyslyšeny. Výběr je uspořádán tematicky. Všechny zdroje jsou k dispozici online a v angličtině. Některé publikace jsou k dispozici i v dalších jazycích, což je v příslušných případech uvedeno.

5.1 PRÁVNÍ NORMY

Rada Evropy

- ▶ [Rec doporučení CM/Rec \(2012\)2 o participaci dětí a mladých lidí mladších 18 let.](#)
- ▶ [Doporučení CM/Rec \(2011\)12 o právech dětí a sociálních službách přátelských k dětem a rodinám \(2011\).](#)
- ▶ [Pokyny Výboru ministrů o zdravotní péči vstřícné k dětem \(2011\)](#)
- ▶ [Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem \(2010\). Další zdroje o justici vstřícné k dětem.](#)
- ▶ [Doporučení CM/Rec \(2010\) 7 k Chartě Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a výchově k lidským právům.](#)
- ▶ [Doporučení 128 \(2003\) o revidované Evropské chartě o participaci mladých lidí na místním a regionálním životě.](#)

Organizace spojených národů

- ▶ [Obecný komentář č. 24 o právech dětí v systému dětské justice \(2019\).](#) Výbor OSN pro práva dítěte. Poskytuje současnou úvahu o Úmluvě, která má státy nasměrovat k ucelenému provádění systémů dětské justice, které podporují a chrání práva dětí. K dispozici v angličtině, francouzštině, španělštině, ruštině a také v čínštině a arabštině.
- ▶ [Obecný komentář č. 20 o uplatňování práv dítěte v období dospívání \(2016\).](#) Výbor OSN pro práva dítěte. Poskytuje současnou úvahu o Úmluvě, která má státům poskytnout vodítko pro legislativu, politiky a služby potřebné k podpoře komplexního rozvoje dospívajících v souladu s realizací jejich práv. K dispozici v angličtině, francouzštině, španělštině, ruštině a také v čínštině a arabštině.
- ▶ [Obecný komentář č. 14 o právu dítěte na to, aby byl jeho zájem považován za prvořadý \(2013\).](#) Výbor OSN pro práva dítěte. Hlavním cílem tohoto obecného komentáře je posílit chápání a uplatňování práva dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem posuzován a brán jako prvořadé hledisko nebo v některých případech jako hledisko prvořadé. K dispozici v angličtině, francouzštině, španělštině, ruštině a také v čínštině a arabštině.
- ▶ [General Comment No. 12 on The Rights of the Child to be Heard \(2009\).](#) Výbor OSN pro práva dítěte. Obecný komentář poskytuje podrobnější výklad a rady týkající se provádění článku 12 pro jednotlivé děti a skupiny dětí. K dispozici v angličtině, francouzštině, španělštině a arabštině.

5.2 POKYNY A PŘÍKLADY PRO PARTICIPACI DĚTÍ V RŮZNÝCH PROSTŘEDÍCH NEBO S RŮZNÝMI SKUPINAMI

- ▶ [Když se děti ujmou vedení: \(2020\),](#) kterou vypracoval zvláštní zástupce OSN pro násilí na dětech, zkoumá 10 příkladů postupů participace dětí, které se nějakým způsobem zabývají násilím na dětech, včetně online a offline konzultací a průzkumů veřejného mínění, výzkumu a sběru dat, mobilizace a propagace. Přehled věnuje zvláštní pozornost roli dětí v celkové „participaci“ a dochází k závěru, že nejúspěšnější příklady z praxe přisuzují dětem významnou roli tvůrců a vedoucích pracovníků a využívají přístupy typu „vrstevník-vrstevník“.
- ▶ [Sborník o politické participaci mladých lidí \(2019\),](#) který připravilo partnerství EU a Rady Evropy v oblasti mládeže.
- ▶ [Nové a inovativní formy participace mládeže na rozhodovacích procesech \(2017\),](#) kterou vydala Rada Evropy. Tato publikace obsahuje diskusi o aktuálních debatách a vývoji v oblasti participace mladých lidí na rozhodování na evropské, národní, regionální a obecní úrovni. Poskytuje informace o vybraných inovativních

projektech participace mládeže v Evropě, včetně přehledů o dopadu těchto iniciativ a získaných zkušenostech. Některé z případových studií se týkají jak dětí, tak mládeže.

- ▶ [Soubor nástrojů pro participaci dětí a mládeže](#) vydaný agenturou Tusla (Child and Family Agency), Irsko (2016). Tento soubor nástrojů nabízí rámec a způsoby, jak mohou odborníci pracující v oblasti ochrany dětí a podpory rodin podporovat účast dětí na rozhodování. Obsahuje mnoho příkladů činností, které mohou podpořit participační praxi.
- ▶ [Kouzelná šestka: Zkušenosti s participativní akcí a učením s romskou mládeží](#) (2016). Jedná se o společně vytvořenou školicí příručku financovanou Evropskou komisí a vydanou univerzitou Babes-Bolyai. Poskytuje příklady participativních aktivit a participativních projektů s romskými dětmi a mladými lidmi a od romských dětí a mladých lidí.
- ▶ [„WhProč childrendětí s protectioochrana fropřed violencnásilím musmusí bbýt at thbodem heart oustředním the Pospo roce 2015“ Developmenrozvojové Agendagendy...](#) Úřad zvláštního zástupce generálního tajemníka OSN pro násilí na dětech (UN SRSG), New York (2014). Přehled konzultací s dětmi o rozvojové agendě po roce 2015.
- ▶ [Právo na slyšení a participaci dětí bez doprovodu |: Nástroj na podporu shromažďování názorů dětí na služby ochrany a přijímání](#) (2014). Vydal CONNECT a financovala Evropská komise. o [Zajištění práv dětí: \(2014\)](#) Vydala Rada Evropy a SOS dětské vesničky.
- ▶ [Participace dětí v nemocnicích: stručný úvod do teorie a praxe zapojování dětí do zlepšování kvality péče](#) (2012). Na objednávku nizozemské Nadace pro děti a nemocnice/ZorgBelang Nizozemsko. Příručka zkoumá participaci dětí v nemocničním prostředí a uvádí řadu metod zjišťování názorů dětí ověřených v nizozemských nemocnicích. Obsahuje rady týkající se analýzy dat a převedení výsledků do praxe.
- ▶ [Právo každého dítěte být vyslyšeno](#): (2011), který vydaly UNICEF a Save the Children. Tato příručka poskytuje podrobnou analýzu provádění článku 12 v různých prostředích, včetně povinností státu týkajících se soudních a správních řízení (včetně veřejnoprávních a soukromoprávních a imigračních a azylových řízení). Poskytuje praktickou pomoc při provádění prostřednictvím příkladů právních předpisů a politik, pokynů pro odborníky z praxe, důkazů z výzkumu a příkladů smysluplné participace v praxi.
- ▶ [Valuing Children's Potential - How children's participation contributes to fight poverty and social exclusion \(Oceňování dětského potenciálu - Jak participace dětí přispívá k boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení\)](#) (2010), kterou vydalo sdružení Eurochild. Tato publikace popisuje výběr případových studií, které modelují osvědčené postupy v oblasti zapojení dětí do veřejného rozhodování a přispívají k boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení dětí. Modely zahrnují dětské národní a regionální parlamenty a projekty na místní úrovni pracující s marginalizovanými dětmi a mladými lidmi.

5.3 ČINNOSTI (KOLEKTIVNÍ PARTICIPACE)

- ▶ [Jsme tady](#): (2020), který vznikl v koprodukcí Eurochild a nadace Learning for Well-being Foundation. Tato publikace nabízí praktický soubor nástrojů pro ty, kdo pracují s dětmi, aby mohli realizovat smysluplnou dětskou participaci a podpořit mezigenerační spolupráci. V šesti modulech je uživatel veden k tomu, jak vést sezení a aktivity s dětmi a dospělými na témata zahrnující participaci, zastupování, facilitaci a hodnocení, a zároveň jsou zde vysvětleny různé aspekty dětské participace.
- ▶ [Participace dětí na rozvojové spolupráci](#) (2019), kterou vydala německá Kindernothilfe. Tato brožura vybízí ke „startu“ na cestě k participaci dětí. Její kapitoly byly přizpůsobeny nástroji pro analýzu situace vhodného pro děti - horkovzdušnému balonu. Tento vizuální nástroj se s dětmi obvykle používá k analýze výzvy, stanovení cíle a prozkoumání silných stránek, rizik a jejich zmírnění. Tato publikace může sloužit jako úvod do problematiky participace dětí a jako upravitelný návod k zapojení dětí do plánovacích procesů.
- ▶ [Partnerství pro participaci: Příručka o participaci dětí \(2015\)](#), kterou vydalo Mezinárodní sokolské hnutí - Socialistická vzdělávací internacionála. Tato publikace zvyšuje povědomí o významu dětské participace a podporuje pedagogy v tom, aby umožnili dětem podílet se na rozhodování pomocí tipů a aktivit pro děti ve věku 13-18 let. K dispozici je v angličtině, francouzštině, španělštině a němčině.
- ▶ [ARC Foundation Module](#): (2014) vydaný organizací Save the Children. Tato publikace poskytuje praktické informace, pokyny, školicí materiály, inspirativní případové studie a participační nástroje na podporu organizací a odborníků pracujících s dětmi při zapojování dětí jako nositelů práv a sociálních aktérů a při podpoře jejich účasti v rozhodovacích procesech.
- ▶ [Účast Mladé koření](#) (2010) vydalo nakladatelství Dynamix. Tato publikace obsahuje mnoho osvědčených aktivit a nástrojů pro zapojení dětí a mladých lidí a vedení kreativních a společných sezení.

5.4 ADVOKACIE A DĚTSKÝ AKTIVISMUS

- ▶ [Youth Advocacy Toolkit \(2019\)](#), který vydal UNICEF UK. Tento soubor nástrojů je určen všem mladým lidem, kteří chtějí zahájit vlastní advokační kampaň. Pokud jste učitel nebo facilitátor, můžete tuto sadu nástrojů použít i se svou skupinou a inspirovat ji k tomu, aby zjistila, na jakých otázkách práv dětí jí záleží a jak postupovat při vytváření změny, kterou chce vidět.
- ▶ [Soubor nástrojů pro obhajobu: \(2018\)](#), vydaný organizací Eurochild. Cílem tohoto souboru nástrojů je podpořit pracovníky pracující s dětmi a mladými lidmi a zapojit je do obhajoby práva dětí na účast v rozhodovacích procesech. Obsahuje nástroje a metody, které umožňují dětem přispívat ke změnám ve veřejném rozhodování.
- ▶ [Děťští obránci lidských práv: \(2018\)](#). Child Rights Connect. Tato zpráva vznikla v rámci projektu „Protecting and Empowering Children as Human Rights Defenders“ (Ochrana a posílení postavení dětí jako obránců lidských práv). Jejím cílem je představit přímé hlasy 2 695 dětí, které se zúčastnily celosvětových konzultací.
- ▶ [zdroje Rady Evropy pro výchovu k demokratickému občanství a výchovu k lidským právům](#) (do roku 2017).
- ▶ [Kompas \(2015\)](#) vydaný Radou Evropy. Zdroj informací, nástrojů, tipů a zážitkových vzdělávacích aktivit pro vzdělávání o lidských právech s dětmi a mladými lidmi. K dispozici v angličtině a deseti dalších jazycích.
- ▶ [Have your say \(2015\)](#). Vydala Rada Evropy na podporu místních a regionálních orgánů, mládežnických organizací a mladých lidí, kteří chtějí dát mladým lidem skutečný hlas pro smysluplnou demokratickou participaci mládeže.
- ▶ [Advocacy Toolkit \(2010\)](#), který vydal UNICEF. Sada nástrojů obsahuje podrobné kroky, pokyny a nástroje pro vypracování a provádění strategie prosazování práv. Obsahuje oddíl o práci s dětmi a mladými lidmi.

5.5 DALŠÍ ŠKOLENÍ

- ▶ [SALTO Participation & Information's Resource Hub](#) je fond zdrojů, jehož hostitelem je SALTO Participation and Information Resource Centre (SALTO PI) Fond zdrojů pro participaci poskytuje školitelům, pracovníkům s mládeží, vedoucím mládeže a pedagogům přístup k online nástrojům pro školení v oblasti mediální gramotnosti a inovativní praxe.
- ▶ [Supporting the Participation and Empowerment of Young Roma \(2016\)](#) je financována Evropskou komisí a vydává ji Babes-Boylai University. Tento školicí materiál je určen odborníkům, kteří chtějí zvýšit své dovednosti při práci s romskými komunitami. Poskytuje nejlepší tipy a reflektivní cvičení.
- ▶ [Blast Off! Průvodce: \(2010\)](#), vydaný organizací Save the Children. Tento průvodce byl vytvořen na podporu organizací a jednotlivců, kteří chtějí poskytovat nebo zadávat školení zaměřená na zvýšení participace dětí a mladých lidí na rozhodování. Obsahuje dohodnuté základní prvky školicího programu, klíčové body pro jeho realizaci a odkazy na zdroje a podpůrné materiály.

5.6 PARTICIPATIVNÍ INSTITUCE

- ▶ [Města přátelská dětem](#), webový zdroj vydaný UNICEF. Iniciativa UNICEF Města přátelská dětem (Child Friendly Cities, CFCI) podporuje města, kde jsou hlasy, potřeby, priority a práva dětí nedílnou součástí veřejných politik, programů a rozhodnutí. Webové stránky obsahují informace o rámcích a školách ve městech přátelských k dětem, soubory nástrojů a adresáře partnerských organizací a bibliografii.
- ▶ [Cena pro školy respektující lidská práva](#), webový zdroj spravovaný UNICEF UK, podporuje školy při zavádění lidských práv dětí do jejich etiky a kultury. Ocenění je založeno na zásadách rovnosti, důstojnosti, respektu, nediskriminace a participaci. Iniciativa byla zahájena v roce 2006 a školy zapojené do ocenění hlásí pozitivní dopad na vztahy a pohodu, což vede k lepšímu učení a chování, lepším studijním standardům a menší šikaně.
- ▶ [Přístup Reggio Emilia](#), webový zdroj propagující filozofii vzdělávání zaměřenou na dítě a založenou na jeho právech. Přístup Reggio Emilia je vzdělávací filozofie zaměřená na předškolní a základní vzdělávání. Využívá sebeřízené a prožitkové učení. Program je založen na principech respektu, úcty a společenství.

5.7 MONITOROVÁNÍ A HODNOCENÍ

- ▶ [Nástroj Rady Evropy pro sebehodnocení politiky v oblasti mládeže \(2018\)](#). Vypracováno s cílem pomoci členským státům při sebehodnocení dodržování standardů Rady Evropy pro politiku mládeže a sloužit jako základ pro vlastní rozvoj politiky mládeže.

- ▶ [Nástroj pro hodnocení participace dětí](#) (2016) Rada Evropy. Nástroj pro hodnocení nabízí metodu, která usnadňuje a podporuje uplatňování práva dítěte na participaci. Nástroj pro hodnocení poskytuje 10 základních ukazatelů, které státům umožňují: provést základní posouzení současného provádění *Doporučení o participaci*; pomoci určit opatření potřebná k dosažení dalšího souladu ze strany států; a měřit pokrok v čase.
- ▶ [Soubor nástrojů pro monitorování a hodnocení](#) (2014). Vydaly organizace Save the Children, UNICEF, Concerned for Working Children a Plan International. Soubor nástrojů poskytuje koncepční rámec pro měření participace dětí spolu s pokyny, jak provádět monitorování a hodnocení, a praktickými nástroji, které vám mohou pomoci shromáždit potřebné informace. Mohou jej využívat organizace pracující přímo s dětmi, organizace vedené dětmi a mládeží a vlády, které se zavázaly plnit své závazky v oblasti dodržování práva dětí na participaci.

5.8 ZÁKLADNÍ TEORIE

- ▶ Larkins C. (2019) Excursions as Corporate Agents: A Critical Realist Account of Children's Agency (Kriticko-realistický popis dětského agentství). *Childhood* 26(4) 414-429. Cath Larkins konceptualizuje participaci jako pohyblivý proces, který vytváří změnu, když mají děti příležitost reflektovat své zkušenosti, stanovovat programy a řídit využívání zdrojů. [Viz článek zde](#) a výše uvedená příručka The Magic Six Training Manual.
- ▶ Larkins, C., Kiili, J., & Palsanen, K. (2014). Mřížka participace: zamyšlení nad příklady kolektivního zapojení dětí a mladých lidí do ovlivňování politik a postupů v oblasti sociální péče. *European Journal of Social Work*, 17(5), 718-736. Model mřížky Larkins et al. ukazuje, jak vliv dětí v rámci participačního procesu stoupá a klesá a že různé děti mají v různých obdobích různé formy vlivu. [Shrnutí viz zde](#).
- ▶ Lansdown, G. (2009). Realizace participačních práv dětí: Kritické úvahy. In Thomas, N. a Percy Smith, B. *A handbook of children and young people's participation* (s. 33-45). London: Routledge. Gerison Lansdown zde podrobněji popisuje tři úrovně vlivu: [Kapitola 1](#).
- ▶ Lundy, L. (2007). „Hlas“ nestačí: konceptualizace článku 12 Úmluvy OSN o právech dítěte. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927-942. Laura Lundyová konceptualizuje participaci jako prostor, hlas, publikum a vliv, což ovlivnilo vývoj [národní strategie pro participaci dětí a mladých lidí na rozhodování](#) (shrnutí Lundyho modelu viz str. 20/21).

5.9 OSTATNÍ

- ▶ [Koncepční rámec pro měření výsledků participace dospívajících](#) (2018). Vydáný UNICEFem rozvádí, co se rozumí participací, co zahrnuje, jaké jsou příznivé podmínky pro její realizaci a kritéria pro kvalitní participaci, a poté se snaží identifikovat kritické výsledky, podle nichž lze participaci z pohledu dospívajícího měřit. Tento dokument, který je výsledkem procesu zahrnujícího celosvětové konzultace s dospělými odborníky v oblasti participace, navrhuje rámec, který má tento cíl usnadnit.
- ▶ [Národní strategie pro participaci dětí a mladých lidí na rozhodování](#) (2015-2020) Department of Children and Youth Affairs, Irsko. Příklad národní strategie participace dětí zaměřené především na děti a mladé lidi do 18 let, ale zahrnující také hlas mladých lidí na přechodu do dospělosti až do věku 24 let.
- ▶ [Balíček pro sebehodnocení národních standardů participace dětí a mládeže](#) (2008), vypracovaný ve Walesu, poskytuje vedoucím pracovníkům a odborníkům z praxe návod, jak provést sebehodnocení na základě souboru národních standardů. Obsahuje rady týkající se zapojení dětí jako „mladých inspektorů“.
- ▶ [UNICEF Child and Youth Participation Resource Guide](#) (2007) obsahuje katalog publikací s podrobnými pokyny k praktickým aspektům podpory participace dětí.
- ▶ [Rozvíjející se schopnosti dítěte](#) (2005), kterou vydal UNICEF. Tato klasická publikace zkoumá princip „rozvíjejících se schopností“ dítěte a důsledky pro praxi v oblasti participace dětí. Jsou zde zpochybněny tradiční předpoklady o vývoji dítěte a popsány různé přístupy k posuzování schopností dítěte.

Příloha 1

DEVĚT ZÁKLADNÍCH POŽADAVKŮ NA EFEKTIVNÍ A ETICKOU ÚČAST: DŮSLEDKY PRO PRAXI

1. Požadavek první: Participace je transparentní a informativní

Dětem musí být poskytnuty informace o jejich právu na účast, a to v dětem přístupném formátu.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Účast dětí má jasný cíl.
- ▶ Děti chápou, jak velký vliv mohou mít na rozhodování.
- ▶ Role a odpovědnosti zúčastněných jsou jasné a dobře pochopené.
- ▶ Děti souhlasí s cíli a úkoly spojenými s jejich účastí.

2. Požadavek druhý: Participace je dobrovolná

Děti musí mít možnost se rozhodnout, zda se chtějí účastnit, nebo ne, a musí být informovány a mít možnost kdykoli z aktivit odstoupit.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Děti mají čas na zvážení svého zapojení a jsou schopny poskytnout informovaný souhlas.
- ▶ Děti jsou si vědomy a mohou kdykoli odstoupit.
- ▶ Respektují se a zohledňují další povinnosti dětí (např. pracovní a školní).

3. Požadavek třetí: Participace je respektující

S dětmi by se mělo jednat s respektem a měly by mít možnost svobodně vyjadřovat své názory a iniciovat nápady. Zaměstnanci by také měli respektovat rodinný, školní a kulturní kontext života dětí a porozumět mu.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Děti mohou svobodně vyjadřovat své názory a je s nimi zacházeno s respektem.
- ▶ Pokud jsou jako zástupci vybírány děti, bude tento proces založen na zásadách demokracie a zamezí se diskriminaci.
- ▶ Způsoby práce posilují sebevědomí a sebedůvěru a umožňují dětem cítit, že mají platné zkušenosti a názory, kterými mohou přispět.
- ▶ Podpora ze strany zaměstnanců by měla být využita k získání respektu k dětem ze strany ostatních klíčových nositelů povinností.

4. Požadavek čtvrtý: Participace je relevantní

Účast by měla vycházet z vlastních znalostí dětí a měla by se zaměřovat na otázky, které se týkají jejich života a místního kontextu.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Činnosti, do kterých jsou děti zapojeny, mají skutečný význam pro jejich zkušenosti, znalosti a schopnosti.
- ▶ Přístupy a metody participace vycházejí z místních znalostí a postupů.
- ▶ Děti se podílejí na stanovení kritérií pro výběr a zastoupení pro účast.
- ▶ Děti jsou zapojeny způsobem, na úrovni a tempem, které odpovídají jejich schopnostem a zájmům.

5. Požadavek pátý: Participace je vhodná pro děti

Měly by se používat přístupy vstřícné k dětem, aby se zajistilo, že děti budou na svou participaci dobře připraveny a budou schopny smysluplně přispívat k činnostem. Přístupy a metody účasti by měly být navrženy nebo přizpůsobeny věku a schopnostem dětí.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Pro kvalitní participaci je k dispozici čas a zdroje a děti jsou náležitě podporovány, aby se na ni mohly připravit.
- ▶ Metody zapojení jsou vyvíjeny v partnerství nebo po konzultaci s dětmi.
- ▶ Dospělí jsou schopni podporovat a zajišťovat přístupy a způsoby práce, které jsou přátelské k dětem.
- ▶ Místa setkávání a aktivity jsou vhodné pro děti.
- ▶ Dětem jsou poskytovány přístupné informace ve formátech vhodných pro děti.

6. Požadavek šestý: Participace je inkluzivní

Participace dětí musí poskytovat příležitosti pro zapojení dětí ve zranitelných situacích a měla by zpochybňovat stávající vzorce diskriminace.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Děti nejsou diskriminovány z důvodu věku, rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, zdravotního postižení, rodu nebo jiného postavení.
- ▶ Cílem zapojení dětí je zahrnout děti ze všech prostředí, což může znamenat oslovení dětí v jejich místní komunitě.
- ▶ Participace je dostatečně flexibilní, aby mohla reagovat na potřeby, očekávání a situace různých skupin dětí.
- ▶ Zohledňuje se věk, pohlaví a schopnosti dětí.
- ▶ Zaměstnanci musí být citliví ke kultuře všech zúčastněných dětí.

7. Požadavek sedmý: Participace je podporována školením pro dospělé

Zaměstnanci musí mít znalosti a schopnosti umožňující smysluplnou účast dětí.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Všichni zaměstnanci a vedoucí pracovníci jsou vnímaví k účasti dětí, chápou její význam a potřebu se jí věnovat.
- ▶ Zaměstnanci mají k dispozici odpovídající školení, nástroje a další příležitosti v oblasti participativní praxe.
- ▶ Zaměstnanci jsou účinně podporováni a kontrolováni a participativní praxe je vyhodnocována.

- ▶ Zaměstnanci mohou vyjádřit své názory nebo obavy ohledně zapojení dětí a očekávají, že budou řešeny konstruktivním způsobem.
- ▶ Specifické technické dovednosti nebo odborné znalosti jsou získávány kombinací náboru, výběru, rozvoje zaměstnanců a výměny zkušeností.
- ▶ Vztahy mezi jednotlivými zaměstnanci a mezi zaměstnanci a vedením jsou příkladem vhodného chování, vzájemného respektu a poctivosti.

8. Požadavek osmý: Bezpečný a citlivý vůči rizikům

Dospělí, kteří pracují s dětmi, mají povinnost je chránit. Zaměstnanci musí učinit veškerá opatření, aby minimalizovali rizika zneužití a vykořisťování dětí a jakékoli další negativní důsledky jejich účasti.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Práva dětí na ochranu jsou prvořadá při plánování a organizaci participace dětí.
- ▶ Děti zapojené do participační práce jsou si vědomy svého práva na bezpečí před zneužíváním a vědí, kam se v případě potřeby obrátit o pomoc.
- ▶ Kvalifikovaní a znalí pracovníci jsou pověřeni řešením a koordinací otázek ochrany dětí během participačních procesů.
- ▶ Jsou zavedena ochranná opatření, která minimalizují rizika a zabraňují zneužití.
- ▶ Pracovníci, kteří organizují participační proces, mají strategii ochrany dětí, která je specifická pro každý proces. Tato strategie musí být dobře sdělena a zaměstnanci jí musí rozumět.
- ▶ Jsou zavedena ochranná opatření, která minimalizují zneužívání a zabraňují mu.
- ▶ Zaměstnanci si uvědomují své právní a etické povinnosti v souladu s kodexem chování a zásadami ochrany dětí své organizace.
- ▶ Postupy na ochranu dětí uznávají zvláštní rizika, kterým jsou některé děti vystaveny, a další překážky, kterým čelí při získávání pomoci.
- ▶ K použití všech informací poskytnutých dětmi je získán souhlas a informace označené jako důvěrné jsou vždy chráněny.
- ▶ Je zaveden formální postup pro podávání stížností, který umožňuje dětem zapojeným do participačních aktivit podávat důvěrné stížnosti. Informace o tomto postupu jsou k dispozici v příslušných jazycích a formátech.
- ▶ Žádné fotografie, videa nebo digitální snímky dítěte nelze pořizovat ani zveřejňovat bez výslovného souhlasu dítěte s konkrétním použitím.
- ▶ Odpovědnosti týkající se odpovědnosti, bezpečnosti, cestovního a zdravotního pojištění jsou jasně delegovány a účinně plánovány.

9. Požadavek devátý: Participace je odpovědná

Po ukončení účasti musí být dětem poskytnuta zpětná vazba a/nebo následná opatření týkající se toho, jak byly jejich názory interpretovány a využity; toho, jak ovlivnily případné výsledky; a případně možnosti zapojit se do následných procesů a činností.

V praxi to znamená, že:

- ▶ Děti jsou co nejdříve zapojeny do práce příslušných organizací.
- ▶ Zaměstnanci a partneři jsou odpovědní dětem za své závazky.
- ▶ Děti jsou podporovány v participaci na následných a hodnotících procesech.
- ▶ Děti jsou podporovány ve sdílení svých zkušeností s participací se skupinami vrstevníků, místními komunitami a dalšími organizacemi.
- ▶ Děti dostávají rychlou a jasnou zpětnou vazbu o svém zapojení, dopadu, výsledcích a dalších krocích.

- ▶ Zpětná vazba se dostane ke všem zúčastněným dětem.
- ▶ Děti jsou dotazovány na svou spokojenost s participativními procesy a na své názory na to, jak by se daly zlepšit.
- ▶ Chyby zjištěné v rámci hodnocení jsou uznány a jsou přijaty závazky ohledně toho, jak budou získané poznatky využity ke zlepšení participačních procesů v budoucnu.

Příloha 2

ZAJIŠTĚNÍ DOSTUPNÝCH INFORMACÍ: POKYNY

V průběhu celého procesu participace dětí musí být komunikace přístupná a srozumitelná. Nejlepším způsobem, jak zajistit, aby vaše informační materiály byly dětem srozumitelné, je zapojit je do procesu při navrhování, psaní a testování na ostatních. Existuje řada způsobů, jak dětem poskytnout přístupné informace (včetně zpětné vazby).

■ Písemné dokumenty jsou jedním ze způsobů (pokud jsou psány jazykem přiměřeným věku). Pokud něco píšete, nezapomeňte přidat obrázky a barvy. Přemýšlejte však i o jiných způsobech komunikace, např:

- ▶ Plakáty.
- ▶ Prezentace Power Point.
- ▶ Komiksy/karikatury.
- ▶ Audio a video a online obsah včetně blogů a vlogů.
- ▶ Hudba.
- ▶ Digitální vyprávění příběhů (pomocí fotografií a hlasových záznamů).
- ▶ Dramatické ztvárnění.
- ▶ Semináře a akce.

V mnoha případech může být nejlepším řešením kombinace produktů. Vezměme si například leták a film nebo plakát, komiks a blog. Nejlepší řešení bude záviset na různých faktorech. Ti, kdo pracují s dětmi, by měli při přípravě informací zvážit tyto klíčové otázky:

Otázka	Úvahy
Jaký je váš celkový cíl?	Je například cílem informovat, inspirovat, vyvolat nápady, vznést otázky nebo poskytnout dětem zpětnou vazbu o tom, jak byly jejich názory zváženy a zohledněny v rozhodovacím procesu?
Kdo jsou vaše cílové skupiny?	Která věková skupina? Jde o všechny děti v rámci věkové skupiny, nebo o konkrétní skupinu?
Jaký je váš rozpočet? Jaké zdroje jsou potřeba?	Zvažte počáteční a průběžné náklady. Jaké máte personální zdroje?
Časové omezení?	Co je reálné a praktické v časovém horizontu, který máte k dispozici?
Jaké informace?	Jaké informace od dětí potřebujete? Co chcete zjistit? Jakou zpětnou vazbu děti očekávají?
Jak se mohou zapojit děti?	Jak mohou být děti a mladí lidé zapojeni do návrhu a tvorby výstupů?
Pokud vám to bude doporučeno - můžete využívat technologie a online prostory, které děti používají ke komunikaci?	Například titulky nebo dodatečné hlasové záznamy na DVD pro osoby se zrakovým nebo sluchovým postižením jsou možné, ovšem za příplatek. Kombinace vizuálního obrazu a řeči může zlepšit porozumění pro osoby s poruchami učení. Jak můžete využít technologie ke zlepšení inkluze?

Příloha 3

**ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČÍ A ETIKY:
KONTROLNÍ SEZNAM**

Jeden z devíti základních požadavků na účinnou a etickou participaci dětí je, aby byla bezpečná a citlivá vůči rizikům (informace o všech devíti základních požadavcích obsažených v *Obecném komentáři OSN č. 12* viz *příloha 1*). Dospělí, kteří pracují s dětmi, jsou povinni dbát na péči o ně. Pracovníci musí přijmout veškerá opatření, aby minimalizovali rizika zneužití a vykořisťování dětí a jakékoli další negativní důsledky participace. Děti by si měly tuto zkušenost užít a mít pocit, že z ní mají nějaký užitek.

Zajistit, aby byly aktivity pro všechny bezpečné, vyžaduje promyšlenou přípravu a plánování. Tento kontrolní seznam může organizátorům pomoci promyslet, co by mělo být zajištěno:

Při přípravě organizace

- ▶ Má vaše organizace:
 - zásady ochrany dětí
 - proces hodnocení rizik
 - kontakty na organizace nebo pracovníky, kteří mohou dětem poskytnout praktickou a emocionální podporu při řešení vzniklých problémů
 - kodex chování, podle kterého se zaměstnanci a doprovázející dospělí mají chovat při práci s dětmi
 - formální postup pro podávání stížností, který umožňuje dětem zapojeným do participativních činností podávat důvěrné stížnosti
 - pravidla využití médií (včetně fotografií a sociálních médií) s dětmi a dětmi
- ▶ Pokrývají druh činnosti, kterou plánujete?
- ▶ Existují přístupné verze informací o ochraně, podpoře, chování a stížnostech?
- ▶ Mají zaměstnanci příslušné školení o ochraně?

Před zahájením činnosti

- ▶ Provedli jste posouzení rizik a zavedli plán na minimalizaci rizik pro děti?
- ▶ Určili jste kvalifikované a znalé pracovníky, kteří jsou během tohoto participačního procesu pověřeni řešením a koordinací otázek ochrany a blaha dětí? Jsou jim jasné jejich role a povinnosti?
- ▶ Jsou odpovědnosti týkající se odpovědnosti a pohodlí - bezpečnost, cestovní a zdravotní pojištění, stravování - jasně delegovány a účinně naplánovány?
- ▶ Sdělili jste informace o činnosti, ochraně a podpoře všem, kteří se jí budou účastnit?
- ▶ Získali jste souhlas všech příslušných stran?

Na začátku a v průběhu aktivity

■ Prošli jste si s dětmi a dospělými, kteří se na tom podílejí, a ujistili jste se, že všichni společně chápete:

- ▶ Způsob, jakým budete spolupracovat, nebo „základní pravidla“ a případná očekávání?
- ▶ Souhlas s účastí a způsob ochrany důvěrnosti?
- ▶ Práva na bezpečí a jak a koho upozornit na problémy?
- ▶ Kdy je třeba sdílet obavy o dítě s dalšími odborníky?
- ▶ Kdo může nabídnout podporu v praktických a emocionálních otázkách?
- ▶ Jak si děti mohou vzít volno nebo se rozhodnout odstoupit od participace ?
- ▶ Jak lze pořizovat nebo zveřejňovat fotografie, videa nebo digitální snímky, a to i pro profesionální a osobní účely?
- ▶ Důsledky medializace v médiích a na sociálních sítích pro všechny zúčastněné děti, včetně náhodného zařazení události nebo živého přenosu.

Na konci aktivity

- ▶ Připomněli jste všem, jak upozornit na problémy a kdo může nabídnout průběžnou podporu v praktických a emocionálních otázkách?
- ▶ Vysvětlili jste dětem, jak mohou zkontrolovat všechny způsoby, kterými mohou být zastoupeny souvislosti s výstupy z akce?
- ▶ Sdělili jste příslušným osobám jakékoli obavy?
- ▶ Zhodnotili jste, jak se můžete z této činnosti poučit, abyste v budoucnu zlepšili bezpečnou ochranu?

Příloha 4

VÝZVA K NEDISKRIMINACI: DŮSLEDKY PRO PRAXI

Zásada nediskriminace, která je průřezovou zásadou Úmluvy OSN o právech dítěte a klíčovým prvkem doporučení Rady Evropy o participaci, má dva důležité aspekty a důsledky pro odborníky pracující s dětmi.

- ▶ S dětmi by se nemělo zacházet odlišně jen kvůli jedné nebo více jejich charakteristikám.
- ▶ Některé děti mohou vzhledem ke svým potřebám nebo schopnostem vyžadovat odlišný přístup, aby mohly využívat stejných příležitostí jako ostatní děti.

Oba aspekty jsou důležité pro zajištění toho, aby děti měly přístup ke stejným právům, příležitostem a výsadám. Je proto třeba vyvinout zvláštní úsilí, aby byla zajištěna podpora všech dětí při účasti na veřejném rozhodování. Diskriminaci lze čelit oslovením a zpřístupněním procesů participace dětem ve zranitelných situacích a jejich začleněním. Zde uvádíme několik návrhů úspěšných strategií, které identifikovali odborníci z praxe v celé Evropě:

- ▶ Používejte jasný a přístupný jazyk, kterému děti rozumí, a řadu komunikačních metod, které používají a se kterými se mohou ztotožnit.
- ▶ Informujte o způsobech, jak se děti mohou zapojit, a to i na místech, která často navštěvují (online i offline).
- ▶ Audit aktivit zaměřených na účast, aby se odstranily překážky a zajistila se jejich dostupnost pro děti z různých prostředí. Například, zda lze rychle proplatit náklady na dopravu, zda jsou budovy fyzicky přístupné pro vozíčkáře, zda jsou k dispozici tlumočníci pro podporu dětí, které nově přišly do země.
- ▶ Využívejte více metod k zapojení a podpoře participace dětí, nikoli pouze „jeden“ způsob.
- ▶ Budte strategičtí. Sledujte, kdo přichází a kdo ne, a pracujte na povzbuzení nebo nalezení způsobů, jak zapojit ostatní.
- ▶ Získejte rady od dětí a mladých lidí.
- ▶ Vytvářejte příležitosti pro reflexi a hodnocení s cílem vytvořit důkazní základnu o tom, jaké přístupy nejlépe fungují u konkrétních skupin obyvatelstva v konkrétních podmínkách.
- ▶ Experimentujte s různými metodami. Prozkoumejte, jak nejlépe využít programy budování kapacit pro zvýšení zapojení dětí z nedostatečně zastoupených skupin. Například školení pro zaměstnance a dobrovolníky pracující s dětmi; školení pro děti; zavedení kvalitních mentoringových programů. Práce s dětmi by měla probíhat v prostorách, které jsou pro ně bezpečné a dostupné, s dlouhodobým cílem zavést integrovaný přístup.

Příloha 5

VYSVĚTLOVÁNÍ ROLE DĚTÍ PŘI SETKÁNÍCH A POSTUPY: KONTROLNÍ SEZNAM

Děti se podílejí na rozhodování: v každodenním životě na schůzkách, pohovorech, slyšeních a řízeních. Potřebují mít k dispozici kvalitní informace, které jim pomohou porozumět a podpořit jejich zapojení do procesu. Zkontrolujte, zda máte k dispozici způsoby (písemné i mluvené), které odpovídají jejich věku a vyspělosti a které dětem umožní poznat a pochopit následující skutečnosti:

- ▶ Práva dětí ve vašem zařízení a práva specifická pro případná řízení nebo slyšení?
- ▶ Jak budou práva dětí být vyslyšena uplatňována?
- ▶ Jak funguje vaše prostředí nebo systém a role všech různých odborníků?
- ▶ Jaké děti mohou být zapojeny v různých obdobích a v různých procesních krocích?
- ▶ Jaké možnosti mají děti ohledně tohoto zapojení a možné důsledky těchto možností ve vašem prostředí nebo mimo něj, na schůzce nebo slyšení?
- ▶ Jaké zastoupení je dětem k dispozici (například advokáti, kteří budou mluvit jejich jménem)?
- ▶ Jaká ochrana je k dispozici pro děti (například možnost anonymity)?
- ▶ Jaká jsou praktická opatření a jak je lze ovlivnit:
 - jak, kdy a kde se budou konat schůzky nebo slyšení.
 - kdo bude přítomen
 - jak dlouho vydrží
 - formát schůzky
 - jaké informace budou projednány nebo jakákoli obvinění či obžaloby vzneseny.
 - jaká míra soukromí a důvěrnosti bude platit.
 - komu bude uděleno slovo
 - jak budou zohledněny názory dětí.
 - kdy a kdo bude rozhodovat.
 - jak budou rozhodnutí sdělována dětem.
- ▶ Jaké služby jsou k dispozici (například zdravotní, psychologické nebo sociální nebo organizace, které mohou poskytnout podporu) a jak se k nim dostat?
- ▶ Jak a kdy budou rozhodnutí přezkoumávána a jak požádat o přezkoumání rozhodnutí?
- ▶ Jak podat stížnost, jak postupovat a jak se stížnosti vyřizují?

Poskytnutí informací rodičům nebo zákonným zástupcům není alternativou ke sdělení informací dítěti. Za mnoha okolností by informace mělo obdržet jak dítě, tak rodiče nebo zákonní zástupci.

Převzato z kontrolního seznamu v publikaci UNICEF/Save the Children (2011) [Every child's right to be heard: A resource guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment no.12](#) (Průvodce zdroji k obecnému komentáři Výboru OSN pro práva dítěte č. 12).

Příloha 6

KOMUNIKACE S DĚTMI: KONTROLNÍ SEZNAM

Zjišťování názorů dítěte na věci, které jsou pro ně důležité, a zapojení dětí do rozhodování znamená mluvit s nimi a naslouchat jim; znamená to poznat dítě a získat jeho důvěru. Je to proces. Být pochopen dětmi, musí si odborníci dávat pozor na jazyk a způsob, jakým informace podávají. Tři nejlepší způsoby, jak podpořit porozumění, jsou:

- ▶ Usmadněte si práci. Dávejte si pozor na slova, která používáte. Vyhněte se žargonu a dlouhým větám.
- ▶ Používat různé komunikační techniky.
- ▶ Pravidelně kontrolujte, zda dítě nebo děti chápou, co se děje.
- ▶ Použijte tento kontrolní seznam k zamyšlení nad svými postupy při komunikaci s dětmi ve vašem prostředí:

Zajišťujete to?

- ▶ Dítě rozumí tomu, kdo jste, co se snažíte říct nebo na co se snažíte zeptat.
- ▶ Projevujete dítěti úctu.
- ▶ Nasloucháte mu a berete ho vážně.
- ▶ Zajistíte, aby osoby s rozhodovací pravomocí vyslechly a pochopily přání a pocity dítěte.
- ▶ Uděláte to, co jste slíbili, že uděláte.
- ▶ Pokračujte v dialogu s dítětem a sdělte mu, co se bude dít dál a jak byla zohledněna jeho přání.

Spojení s dětmi je umožněno, když:

- ▶ Děti jsou zapojeny do celého procesu a rozumí mu.
- ▶ Děti dostanou informace, které jste jim připravili, ve srozumitelné formě a s časem na diskusi.
- ▶ Dětské otázky jsou vyslechnuty a děti jsou povzbuzovány k vyjádření svých obav.
- ▶ Děti vidí jasné důkazy o tom, že jejich preference a potřeby byly zohledněny při jakémkoli konečném rozhodnutí.
- ▶ Děti zůstávají informovány o tom, co se děje a proč se věci dějí tímto způsobem.

Příloha 7

PŘÍPRAVA PRO KOLEKTIVNÍ PARTICIPACI: KLÍČOVÉ OTÁZKY

Jaké jsou vaše cíle?

- ▶ Chcete usnadnit zapojení dětí za účelem zlepšení konkrétních postupů, služeb nebo politik, nebo jako cíl sám o sobě?
- ▶ Můžete také dát dětem prostor k diskusi o věcech, které se jich týkají?
- ▶ Zavázali jste se vy a vaše organizace k přijetí opatření v reakci na participaci dětí?

Kdo by mohl být zapojen?

- ▶ Kdo jsou děti, které by měly mít možnost zapojit se do kolektivních aktivit ve vašem zařízení?
- ▶ Kdo jsou další dospělí, kteří by mohli být zapojeni do podpory vaší kolektivní aktivity?
- ▶ Jak můžete zajistit, aby všichni zúčastnění dobře rozuměli zásadám a devíti základním požadavkům účinné a etické participace dětí a zavázali se k jejich dodržování (informace o všech devíti základních požadavcích obsažených v *Obecném komentáři OSN č. 12 viz příloha 1*)?

Jak můžete zajistit, aby názory dětí vedly k činům:

- ▶ Máte podporu na vysoké úrovni své organizace, kolegů, manažerů, partnerských organizací, členů komunity, politiků?
- ▶ Existují ve vaší organizaci procesy, které můžete využít k tomu, aby názory dětí ovlivnily rozhodování?
- ▶ Pokud podporujete dětský aktivismus, zvažte, jak může vaše organizace pomoci posílit obavy dětí, například tím, že jim umožníte přístup do svých sítí a vydáte prohlášení o podpoře.

Jaké zdroje můžete zajistit?

- ▶ Kolik času je potřeba a kolik ho máte k dispozici? Jsou časové lhůty dostatečně dlouhé, aby děti mohly vyjádřit své informované názory a aby se zapojily děti, které jsou zřídka kdy vyslyšeny?
- ▶ Jaké praktické zdroje lze poskytnout v naturáliích (například: prostor, občerstvení, technologie a/nebo kreativní materiály)?
- ▶ Jaké finanční prostředky můžete získat na pokrytí dalších nákladů (například na obnovu, administrativu a komunikační aktivity)?

Příloha 8

PODPORA SVOBODY PROJEVU A SDRUŽOVÁNÍ: KONTROLNÍ SEZNAM

Doporučení Rady Evropy o participaci dětí jasně uvádí, že, *Děti a mladí é, kteří uplatňují své právo svobodně vyjadřovat své názory, musí být chráněni před újmou, včetně zastrašování, odvety, viktimizace a porušování jejich práva na soukromí.*

Promyslete si, jak podpořit tento aspekt participace dětí a jak podpořit ochranu dětí a práv prostřednictvím tohoto kontrolního seznamu:

- ▶ Má vaše organizace veřejné prohlášení nebo politiku týkající se práv dětí na vyjadřování, sdružování a sebeobhajobu?
- ▶ Zahrnuje toto veřejné prohlášení nebo politika týkající se práv dětí na vyjadřování, sdružování a sebeobhajobu:
 - Zajištění práva na zakládání skupin, setkávání, vyjadřování obav, zveřejňování myšlenek a zapojení do dalších typů kampaní a aktivismu?
 - Zahrnuje ochranu dětí před újmou včetně zastrašování, odvety, viktimizace a porušování jejich práva na soukromí?
 - Vysvětlení případných omezení práva dětí na svobodu projevu, včetně povinnosti respektovat práva ostatních dětí a dospělých a jejich svobodu projevu?
 - Nastínit, jak mohou být děti chráněny před nespravedlivým zacházením a jak si mohou stěžovat na nespravedlivé zacházení při uplatňování svých práv?
- ▶ Informuje vaše organizace účinně o svém veřejném prohlášení nebo politice týkající se práv dětí na vyjadřování, sdružování a sebeobhajobu - děti, rodiče a další odborníky?

Pokud na některou z těchto otázek odpovíte „ne“ nebo „nevím“, zvažte, jak můžete vy a vaše organizace pomoci tuto situaci nastolit nebo zlepšit, abyste podpořili a ochránili práva dětí.

V každém případě zvažte, jak navázat kontakt s dětmi, které jsou v kontaktu s vaší organizací, a zjistěte, zda cítí, že máte při vyjadřování jejich názorů podporu, pokud jde o jejich práva, obavy a ochranu. Mohou existovat další prostory, sítě a zdroje, které byste mohli poskytnout na podporu jejich práv a ochranu jejich zájmů.

Příklad školního svazu dětí najdete v [Norsku](#). Veřejné prohlášení o svobodách, omezeních a zdrojích pro práva středoškolských studentů naleznete na [internetových stránkách](#) francouzské vlády.

Článek 12 Úmluvy OSN o právech dítěte od svého vstupu v platnost před více než 30 lety potvrzuje právo dětí vyjadřovat své názory na všechny záležitosti, které se jich týkají. Rada Evropy se snažila toto právo v členských státech uskutečnit a konkretizovat prostřednictvím svého doporučení CM/Rec(2012)2 o participaci dětí a mladých lidí mladších 18 let a rovněž zakotvila participaci dětí ve své vlastní činnosti v oblasti stanovování norem, monitorování a budování kapacit, jakož i na svých mezinárodních akcích. Tato příručka představuje podstatný příspěvek ke Strategii pro práva dítěte (2016 až 2021), která podporuje participaci dětí v rámci své druhé prioritní oblasti.

Příručku vypracovalo Oddělení pro práva dětí Rady Evropy ve spolupráci s mezinárodními odborníky na participaci dětí a na základě konzultací s více než 50 dětmi a mladými lidmi o výzvách, které je třeba řešit.

Je určen jako praktický nástroj pro osoby, které pracují s dětmi v rámci své profese, například ve školách, nemocnicích, zařízeních alternativní péče, službách ochrany dětí a dalších sociálních službách. Je určena sociálním pracovníkům, učitelům, soudcům, právníkům, imigračním úředníkům, psychologům, úředníkům, pracovníkům s mládeží a pracovníkům denní péče a nabízí jim praktické přístupy, jak „dělat“ participaci dětí a zajistit, aby fungovala pro všechny děti, včetně dětí v ohrožených situacích, a to na individuální i kolektivní úrovni.

Odborníci, kteří používají tuto příručku, jsou vyzýváni, aby zlepšili své schopnosti a dovednosti „naslouchat“ dětem, „jednat“ na základě získaných poznatků a „změnit“ jakékoli rozhodování týkající se dětí. Rovněž se vyzývají, aby šířili osvědčené postupy podporované tímto nástrojem, a tím nakonec změnili život dětí v těch kontextech, kde se rozhoduje, aniž by se jim skutečně naslouchalo.

www.coe.int

Rada Evropy je čelnou organizací pro lidská práva na evropském kontinentě. Sdružuje 46 států, včetně všech členských států Evropské unie. Všechny členské státy Rady Evropy se přihlásily k Evropské úmluvě pro lidská práva, dohodě uzavřené s cílem ochrany lidských práv, demokracie a právního státu. Nad dodržováním Úmluvy v jednotlivých členských státech bdí Evropský soud pro lidská práva.